

T. C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
BAĞIMLILIK VE ADLİ BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ADLİ BİLİMLER ANABİLİM DALI

BİLİRKİŞİLERDE YETKİNLİK VE YETERLİLİKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Murat Kayahan AKSUNGUR

**ADLİ BİLİMLER TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMANI
Doç. Dr. Kenan KAYA**

ADANA-2022

T. C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
BAĞIMLILIK VE ADLİ BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ADLİ BİLİMLER ANABİLİM DALI

BİLİRKİŞİLERDE YETKİNLİK VE YETERLİLİKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Murat Kayahan AKSUNGUR

**ADLİ BİLİMLER ANABİLİM DALI TEZLİ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMANI
Doç. Dr. Kenan KAYA**

ADANA-2022

KABUL ve ONAY

Adli Bilimler Anabilim Dalı

Tezli Yüksek Lisans Programı Çerçevesinde yürütülmüş olan

“Bilirkişilerde Yetkinlik ve Yeterliliklerin Değerlendirilmesi ”

adlı çalışma, aşağıdaki jüri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tarihi: 29.07.2022

TEZ SINAV JÜRİSİ

Doç. Dr. Kenan KAYA

Çukurova Üniversitesi

Başkan

Prof. Dr. Ahmet HİLAL

Çukurova Üniversitesi

Üye

Prof. Dr. Nursel BİLGİN

Mersin Üniversitesi

Üye

Yukarıdaki Tez, Yönetim Kurulunun / / tarih ve
ile kabul edilmiştir.

sayılı kararı

Prof.Dr. Necmi ÇEKİN

Bağımlılık ve Adli Bilimler Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitiminin sonuna kadar ve iş bu tezin sonlandırılmasına kadar geçen süreçte yalnız olmadığımı tezimize başlamadan önceki bu teşekkür kısmında belirtmek isterim.

Hayatının son anına kadar yüksek lisans eğitim sürecime ve iş bu tezin ortaya çıkmasında her zaman destek olan, danışman hocam saygıdeğer Prof. Dr. Mete Korkut GÜLMEN'i saygı, minnet ve özlemlerle anıyorum. Umarım ki tüm eğitim öğretim süreci ve tez sürecimde kendisine layık bir öğrenci olabilmeyi başarabilmiş ve bu tez ile de kendisine yakışır bir akademik metin ortaya koyabilme başarısına ulaşabilmişimdir.

Tez çalışmamızın bitirilmesinde ve son halinin verilmesinde katkıları bulunan ve her konuda zaman ayırıp tarafıma yardımcı olan sayın hocam Doç. Dr. Kenan KAYA'ya teşekkürlerimi sunuyorum. Eğitime başladığım dönemden yine son ana kadar akademik anlamda verdikleri katkılardan ötürü Doç. Dr. Sunay Fırat'a, öğrenci dostu ve öğrencilerinin her zaman yanında bulunan enstitü öğrenci işleri mensuplarına, gerek benim gerekse diğer tüm öğrencilerin tüm sorunları ile ilgilenerek her daim destek vermelerinden ötürü kendilerine teşekkürlerimi sunmaktayım.

Her zaman için en önemli destekçilerimden olan aileme başta annem Sema TUNCEL ve babam Hasan AKSUNGUR'a, sevgili abim İlker SÖNMEZ ve eşi yengem Gülden SÖNMEZ'e ve yeğenlerime bana inanmaktan vazgeçemedikleri ve her konuda destek oldukları için sonsuz teşekkürlerimi sunmaktayım.

Son olarak, yüksek lisans eğitimimin sonuçlanmasına kadar geçen süreçte ve özellikle tez yazım sürecinde, ilgi ve alakalarını esirgemeyen, her zaman merak eden ve bana inanan, destek olan sevgili Yasemin ÖZKAN'a, Halil Ozan Yılmaz'a, Mehmet Asil Yılmaz'a, Ergül AKGÖK ERDOĞAN'a, teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

KABUL ve ONAY	iii
TEŞEKKÜR	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	viii
ÖZET	ix
ABSTRACT	x
1. GİRİŞ	1
2. GENEL BİLGİLER	3
2.1. Bilirkişilik ve Bilirkişilik Sistemi	3
2.2. Bilirkişi Kavramı ve Tanımı	6
2.2.1. Bilirkişinin nitelikleri.....	7
2.2.1.1. Uzmanlık (yetkinlik) ve Yeterlilik	7
2.2.1.2. tarafsızlık ve dürüstlük	7
2.2.1.3. Mesleki Tecrübe	9
2.3. Bilirkişinin hukuki niteliği	10
2.4. Bilirkişi Raporunun Hukuki Niteliği.....	11
2.4.1. Bilirkişi Raporunun Hazırlanması	13
2.4.2. Bilirkişi raporunun Mahkemeye/merciye sunulması	15
2.4.3. Bilirkişi raporunun Bağlayıcılığı	16
2.4.4. Rapora karşı tarafların itiraz hakkı.....	18
2.4.5. İtirazın Hukuki Niteliği ve Sonucu	20
2.5. Bilirkişiye Başvurulması.....	21
2.5.1. Hakimin/Mercinin Takdiri ile Bilirkişiye Başvurulabilecek Durumlar	21
2.5.2. Bilirkişiye Başvurmanın Yasak Olduğu Durumlar.....	23
2.5.3. Bilirkişiye Başvurmanın Zorunlu Olduğu Durumlar	25
2.6. Bilirkişilerin Seçilmesi.....	27
2.6.1. Liste Usulü Seçilmesi	27
2.6.2. Liste Dışından Seçilmesi.....	28
2.6.3. Zorunlu Bilirkişiler	29

2.6.3.1. Adli Tıp Kurumu	29
2.6.3.2. Yüksek Sağlık Şurası.....	33
2.6.3.3. Yüksek Öğretim Kurumları	34
2.6.3.4. Emniyet ve Jandarma Kriminal Bölge Laboratuvarları.....	36
2.6.3.5. Adli Bilimler.....	37
2.7. Bilirkişinin Yükümlülükleri	40
2.7.1. Bilirkişiliği Kabul Etme	40
2.7.2. Çağrıya Uyuma	41
2.7.3. Yemin Etme	42
2.7.4. Objektif Bir Şekilde Görevini Yapma ve Güncel Gelişmeleri Takip Etme	43
2.7.5. Verilen materyalleri koruma, saklama ve kayıt altına alma.....	45
2.7.6. Merciyeye Bilgi Verme ve İlişki İçerisinde Olma.....	45
2.7.7. Müzakere Etme	46
2.7.8. Oy ve Görüş Bildirme	47
2.7.9. Sır Saklama	48
2.8. Bilirkişinin Yetkileri	49
2.8.1. Bilgi Alma Yetkisi	50
2.8.2. Ücret Talep Etme Yetkisi.....	51
2.8.3. Bilirkişilikten Çekilme Yetkisi	52
2.8.4. Bilirkişinin Özerkliği	53
2.9. Bilirkişinin Sorumlulukları	54
2.9.1. Hukuki sorumluluk	55
2.9.2. Cezai Sorumluluk.....	57
2.9.3. Disiplin Sorumluluğu.....	58
2.10. Bilirkişilikte Yetkinlik ve Yeterlilik Kavramlarına Bir Bakış	60
2.10.1. Genel Olarak	60
2.10.2. Mesleki Yetkinlik ve Yeterlilik Kavramı.....	60
2.11. Uluslararası Hukuk Çevrelerinde Bilirkişilik Sistemleri	66
2.11.1. Genel Olarak	67
2.11.2. Kıta Avrupası Hukuk Sisteminde Bilirkişilik	67
2.11.2.1. Portekiz hukuk Sisteminde Bilirkişilik.....	68

2.11.2.2. Hollanda Hukuk Sisteminde Bilirkişilik.....	71
2.11.3. Anglo-Amerikan Hukuk Sisteminde Bilirkişilik	76
3. GEREÇ VE YÖNTEM.....	81
4. OLGULAR	82
5. TARTIŞMA VE YORUM.....	101
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	123
KAYNAKLAR	127
ÖZGEÇMİŞ	137

KISALTMALAR

AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
ATK	: Adli Tıp Kurumu
ATKK	: Adli Tıp Kurumu Kanunu
Bil. K.	: Bilirkişilik Kanunu
Bil. Y.	: Bilirkişilik Yönetmeliği
CMK	: Ceza Muhakemeleri Kanunu
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HUMK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İYUK	: İdari Yargılama Usulü Kanunu
NFI	: Hollanda Adli Enstitüsü
NILMFS	: Ulusal Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TMK	: Türk Medeni Kanunu

ÖZET

Bilirkişilerde Yetkinlik Ve Yeterliliklerin Değerlendirilmesi

Bilirkişiler, hukukun uygulanması ve maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasında yargılamada etkin rol oynayan, kendi uzmanlık alanlarında yetkin ve yeterli olarak adalet sistemine yardımcı olan uzman kişilerdir. Bilirkişilerin alanında uzman olmaları ve bu uzmanlığa hakim olabilme becerisi hukukun uygulanmasında büyük öneme sahiptir. Bilirkişilik sisteminin genel tanımı ile birlikte, bilirkişilerin hukuk sistemimizde ve diğer hukuk sistemlerinde yetkin ve yeterli olma şekil ve esasları çalışmamızda incelenmektedir. Adli bilimler ve bilirkişilik sisteminin birbirleriyle ilişkisi, bu ilişkinin önemi ve yargılamaya etkilerinin ortaya konması hedeflenmektedir.

Çalışmamızda, bilirkişilik ve bilirkişi kavramlarını genel hatlarıyla incelenmiştir. Yetkinlik ve yeterlilik kavramlarının hukuk sistemimizdeki karşılığı ortaya konmuş, ve karşılaştırmalı hukukta ele aldığımız diğer ülke modelleri ile karşılaştırılmıştır. Ulusal ve uluslararası yetkili kurum ve kuruluş raporları, kanunlar, bilimsel araştırmalar ile birlikte güncel yüksek yargı kararları ele alınarak ülkemiz hukuk sistemi içerisinde bilirkişilerin yetkinlik ve yeterlilikleri değerlendirilmiştir.

Uygulamada aynı uzmanlık ve özel bilgi konusunda alınan farklı bilirkişi raporlarının farklı sonuçlar verdiği, inceleme yapan bilirkişinin uzmanlığının yeterli olup olmadığının belirli bir standarta bağlanamadığı, bilirkişilik kurumlarının her birinin kendine has ve birbirlerinden farklı kurullarla çalıştığı, bilirkişiliğe kabul, atama ve değerlendirilme esaslarının yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu eksikliklerin yargılama sürelerini uzattığı ve beklenen yararın sağlanmadığı görülmüştür. Tüm bu incelemeler sonucu ulaşılan bilgiler ışığında bilirkişilerin yetkin ve yeterli olmaları konusunda belirli bir bilimsel standart ölçünün oluşturulmasının, bu standartın tek bir elden yürütülerek ülke geneline yayılmasının önemi ve gerekliliği ortaya konmuştur.

Anahtar Sözcükler: Bilirkişi, Adli Bilimler, Yetkinlik, Yeterlilik, Karşılaştırmalı Hukuk

ABSTRACT

Evaluation of Competences and Sufficiency in Experts

Experts are who play an active role in the application of the law and the discovery of material truth in the proceedings, who are competent and adequately assist the justice system in their fields of expertise. The fact that experts are experts in their field and the ability to master this specialty is of great importance in the application of law. Along with the general definition of the expert system, the ways and principles of experts being competent and sufficient in our legal system and other legal systems are examined in our study. It is aimed to reveal the relationship between forensic sciences and the expert system, the importance of this relationship and its effects on the trial.

In our study, the concepts of expert and expertise were examined in general terms. The equivalence of the concepts of competence and sufficiency in our legal system has been revealed, and it has been compared with other country models that we consider in comparative law. The competence and competencies of experts within the legal system of our country have been evaluated by considering the reports of national and international authorized institutions and organizations, laws, scientific research, as well as current high judicial decisions.

Finally the conclusion has been reached that, In practice different expert reports on the same data and specific information gives different results,, the expertise of the expert who conducts the examination cannot be tied to a certain standard, that each of the expert institutions works with its own and different rules, and that the principles of admission, appointment and evaluation of an expert are insufficient. It has been observed that these deficiencies have prolonged the trial periods and the expected benefit has not been achieved. In the light of the information obtained as a result of all these studies, the importance and necessity of creating a certain scientific standard measure for the competence and sufficiency of experts and spreading this standard throughout the country by conducting it in one hand has been revealed.

Keywords: Expert, Forensic Sciences, Competence, Sufficiency, Comparative Law

1. GİRİŞ

Hukuk evreni, maddi olayın aydınlatılması ve adaletin tecelli ettirilmesi amacıyla yargılamanın ana erklerinin yanı sıra birçok farklı müessese ile bu amaca hizmet etmeye çalışılmaktadır. Öyle ki, hukuk evreni her zaman hukuki bilgi ve birikimle olayların çözülmesinde olanak sağlayacak bir yapı değildir. Çözümü ve değerlendirmesi özel veya teknik bir bilgi ile uzmanlık gerektiren alanların yardımına ihtiyaç duyulması halinde başvuru müessese bilirkişilik kurumudur.

Bilirkişilik, hukuk alanındaki uyuşmazlık çözümlerinde sıklıkla başvuru, takdir delil niteliği özelliği ile merci tarafından serbestçe değerlendirilebilen ve ortaya koyduğu özel, teknik ve bilimsel veriler ile yargılamanın seyrini değiştirebilecek nitelikte bulunan bir kurumdur. Hukukumuzda merciler tarafından mevzuat hükümleri doğrultusunda, liste usulü veya liste dışı seçilebilen, resmi bilirkişilik sıfatı ile bir kurum bünyesinde hizmet verebilen bilirkişilik modelleri mevcuttur.

Bilirkişilik sistemine dahil olan uzmanların belirli niteliklere sahip olması gerekmektedir birlikte bu niteliklerin en önemlisi ve vazgeçilmezi, konusunda yetkin ve yeterli olması esastır. Böyle bir niteliğin gerekliliği yargılamanın sürecinden, adaletin tecelli etmesi için hukuka başvuru tarafların adaletten duyacağı haza kadar ki geniş bir alana etki etmektedir.

Çalışmamızın ana konusu bilirkişilerin görevlerini gerçekleştirirken yetkin ve yeterli olup olmadıklarının değerlendirmesini içermekle birlikte, özellikle ülkemizde her geçen yıl biraz daha adından bahsettiren bir bilimler topluluğu olarak karşımıza çıkan Adli Bilimler alanında, yetkinlik ve yeterliliğin nasıl olduğu ve olabileceği konularını içermektedir.

Çalışmamızı bilirkişilik üzerine genel bilgiler vererek, adli bilimlerin etkili olduğu kurum ve kuruluşları anlatarak, karşılaştırmalı hukukta yetkinlik ve yeterlilik konularının ön plana çıkarıldığı sistemleri açıklayarak ve ülkemiz hukuk sistemi içerisinde verilen Yüksek Yargı kararlarını bilirkişilerin yetkin ve yeterli olma durumları ölçek alınıp inceleyerek sonuca ulaşılmaktadır.

Çalışmamızda inceleyeceğimiz Yüksek Yargı kararları 30 (otuz) adet bozma ve yeniden yargılama için ilk derece mahkemesine gönderilme kararlarını içermekte olup bu kararlar değerlendirilerek, bilirkişilerin yetkinlik ve yeterlilik eksikliği nedeniyle

yargılama sürecine nasıl etkide bulunduğunu ve bu etkiyi Yüksek Yargının nasıl değerlendirdiğini ortaya koymaya çalışılmıştır. Bu sonuca ulaşırken bilirkişilik sisteminin genel özelliklerini belirtip karşılaştırmalı hukukta karşımıza çıkan bilirkişilik rol modelleri ile karşılaştıracğız. Çalışmamızı, öncelikle 6754 sayılı Bilirkişilik Kanunu, ona bağılı olarak hazırlanan Bilirkişilik Yönetmeliğı, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, 2659 sayılı Adli Tıp Kurumu Kanunu ve Adli Bilimler alanında yapılan çalışmalar bağlamında anlatacak olup, karşılaştırmalı hukukta ise çalışmamızın sınırlarını belirlediğimiz adli bilimler alanında bilirkişilik rol moodel örneklerini Anglo-Amerikan, Portekiz ve Hollanda Hukuk Sistemlerindeki karşılıkları ile karşılaştırılmıştır.

Bu çalışmada, bilirkişilerin hukuk evreninde yardım edilecek özel, teknik ve bilimsel bir konu hakkında görüş bildirirken, bu alanlarda yetkin ve yeterli olma durumunu, şartlarını, eksikliklerin tespit edilmesini ve oortaya çıkabilecek sorunların ne şekilde düzenlenebileceğinin tesbitini içermektedir.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Bilirkişilik ve Bilirkişilik Sistemi

Bilirkişi ve bilirkişilik sistemi dediğimiz mekanizma günümüzden çok önceki dönemlere kadar uzanan bir geçmişe sahiptir. Bilirkişilik açısından tarihte kendisine yer edinen ilk çalışma karşımıza Babil Kralı Hammurabi tarafından oluşturulan kanunlarda hekimlerin resmi bilirkişi sıfatıyla dinlendiğine dair kayıtlarda karşımıza çıkmaktadır. Akabinde eski Mısır İmparatorluğu dönemine ait özel konularda bilgisine başvuru alan hekimlerin varlığı bilinmektedir (1).

Yine kayıtlarda elimize ulaşan ilk bilimsel bilirkişi raporu, kendisine tarihte birçok konuda yer edildiği üzere M.Ö. 40 senesinde, Julius Caesar (Jül Sezar)'ın ölümü üzerine yapılan inceleme neticesinde ortaya konan rapordur (2). Yapılan muayenede oluşmuş birçok bıçak yarasından bir tanesinin göğüse kadar indiği ve bu suretle ölümün gerçekleştiği ortaya konmuştur. Belirtilmelidir ki bu bir otopsi olarak karşımıza çıkmamakta ancak ölü muayenesi olarak kayıtlara geçebilmektedir. Bununla birlikte ilk adli manada gerçekleştirilen ve kayıtlara geçen otopsi ise Fransa'da 1374 senesinde yapılmıştır (3).

İlerleyen dönemlerde, kıta avrupalı hukuk sisteminin temelini atan Roma döneminin ilk zamanlarında özel olarak bilirkişilerden ziyade, uyuşmazlık adı altında davaları gören tecrübeli kişiler bu görevi üstlenirlerdi (4). İlerleyen dönemlerde Roma Hukuku kendi içerisinde sistem değişikliğine giderek uyuşmazlığın çözümünü yürüten yargıcın gerektiğinde ilgili uyuşmazlığın esası ile ilgili bilgi almak için hukuki bilirkişiler de dahil olmak üzere bilirkişiye başvurduğu görülmektedir (5).

Ortaçağ dönemine gelindiğinde, kilise ve din baskısı altında da olsa yine de özellikle hekimlik konularında danışılan bir bilirkişilik müessesesinden bahsedilebilmektedir (6). Biraz sonrasında Almanya'da benimsenen müşterek usul hukuku sistemiyle birlikte bilirkişi tahtı olarak sayılan bir delil hükmü halini almış ve hukuk danışmanı adlarıyla tarihteki yerini almıştır (7).

Osmanlı döneminde de bilirkişi ve bilirkişilik kurumunun olduğu bilinmektedir. Mecelle'nin içerisinde yer alan ehl-i hibre adıyla anılan bilirkişilik kurumuna yer verdiği görülmektedir (8). Bu kurumun amacı kendisine sorulan husus hakkında haber vermektir. Yine Osmanlı içerisinde bulunan lonca teşkilatları ticari hayatın düzeni

hakkında kendilerine gelen uyuşmazlıklar hakkında çözüm önerileri sunulmaktaydı. Lonca içerisinde de ticari işlerin devamlılığı açısından bir bilirkişilik kurumu oluştuğu söylenebilmektedir.

1917 yılında 225 sayılı Kanun ile birlikte Adalet Bakanlığı'na o dönemki adıyla Adliye Nezareti'ne bağlı Tıbb-ı Adli Müessesesi ve Meclisi adında bugün ki Adli Tıp Kurumunun temeli sayılan kurum oluşturulmuş ve resmi bilirkişilik makamı kanun ile hukukumuzda dahil olmuştur.

Cumhuriyet Dönemi'ne gelindiğinde ise bilirkişilik kurumu karşımıza ilk olarak 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu aracılığı ile çıkmaktadır. O dönemki adı ise "ehlivukuf"tur.

Genel hatlarıyla tarihçesinden bahsettiğimiz bilirkişiliğin gerek modern anlamda hukukumuzdaki yeri ve çalışmamızın temelini oluşturan kanun ve ilgili hükümlerini göstermemiz doğru olacaktır.

İlk olarak karşımıza 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 275-286. maddeleri arasında ehlivukuf adı altında çıkmaktadır (9). Daha çok genel hatlarıyla bahsedilen bilirkişilik kurumu tanımını bizlere şöyle sunmaktadır; madde 275'e göre ehlivukuf; "*Mahkeme, çözümü özel veya teknik bir bilgiyi gerektiren hallerde bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına karar verir.*" (9). Fark edileceği üzere bu bir tanım olmayıp mahkemenin bilirkişiye başvurma nedenini açıklar mahiyettedir. Usul kanunlarında bilirkişinin tanımına dair bir hüküm bulunmamaktadır.

12.01.2011 tarihinde kabul edilen ve 1086 sayılı HUMK'yi mülga eden 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu şu anda yürürlükte bulunan kanundur. Yeni kanunla birlikte eski usul kanununda yer alan bilirkişilik hükümlerinde bir genişlemeye gidilmiştir. 12 madde ile açıklanmaya çalışılan kurum yeni kanun ile birlikte 22 maddeye çıkarılmıştır. Bununla birlikte ceza yargılaması hakkındaki usulü düzenleyen 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda da ayrı bir şekilde kendine yer edinmektedir. CMK nezdinde madde 62 ile 73 maddeleri arasında düzenlemeye girmiştir.

6100 sayılı HMK özel hukuk alanındaki usul ve esasları belirlerken 5271 sayılı CMK ise ceza alanındaki usul ve esasları belirlemektedir. Bahsetmekte yarar gördüğümüz üzere idari yargılama da yer alan usul kanununda özellikli olarak bilirkişilik açısından bir farklılık bulunmamaktadır. Zira, 2577 sayılı İdari Yargılama

Usul Kanunu madde 31'e göre HMK hükümlerine atıfta bulunduğu benzer özelliklerle karşımıza çıkacaktır.

Uzun bir süre usul kanunları içerisinde kendine yer bulan bilirkişilik müessesesi en nihayetinde 03.11.2016 tarihinde kabul edilen 6754 sayılı Bilirkişilik Kanunu ile ayrı bir kanuna sahip olmuştur. Kanunun ilk maddesinde de görüleceği üzere; “ *Bu Kanunun amacı; bilirkişilerin nitelikleri, eğitimi, seçimi ve denetimine ilişkin usul ve esasların belirlenmesi ile bilirkişilik için etkin ve verimli bir kurumsal yapı oluşturulmasıdır.* ” bilirkişiliğin kurumsal bir yapıya dönüştürülmesi amaçlanmaktadır. Buna mukabil 03.08.2017 tarihinde resmi gazetede yayınlanan ve Bil. K. esas alınarak hazırlanan Bilirkişilik Yönetmeliği hukuk evrenimize katılmıştır.

6754 sayılı Bil. K. ile ilk defa kanun hükmü bazında bilirkişilik tanımı hukukumuzda girmiştir. Bil. K. madde 2/1-b'ye göre; “ *Bilirkişi: Çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde oy ve görüşünü sözlü veya yazılı olarak vermesi için başvurulan gerçek veya özel hukuk tüzel kişisini,* ” ifade etmektedir. Burada belirtmemiz gerekirse tartışmaya yol açan bir husus mevcuttur. Kanuni tanım içerisinde özel hukuk tüzel kişilerine de bilirkişilik vasfı ilk defa gündeme gelmiştir (10). Özel hukuk tüzel kişilerinin bilirkişilik kurumunu tekelleştireceği, kanunda ve usulde yer alan yemin, sır saklama, güvenilirlik ve görevi bizzat yerine getirme gibi bilirkişiye has özelliklerin tartışmaya açılabileceği, bilirkişiliğin doğası gereğince ancak gerçek kişiler tarafından yapılabileceği savunulmaktadır (11).

Belirtmemiz gerekir ise, çalışmamızın konusu ve çerçevesi gereği ele alacağımız kanun ve yönetmeliklerin yanı sıra, “ *Tüketici Hakem Heyetleri Bilirkişi Yönetmeliği, Sigorta Tahkim Komisyonu Bilirkişi Yönetmeliği, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği İçmimarlar Odası Bilirkişilik Yönetmeliği, Türk Diş Hekimleri Birliği Bilirkişi Atama Yönergesi, Kamulaştırma Davalarında Bilirkişi Olarak Görev Yapacakların Nitelikleri ve Çalışma Esaslarına İlişkin Yönetmelik* ” gibi birçok farklı alanda bilirkişilik kurumunun yapısını, işleyişini, usul ve esaslarını ele alan yönetmelik ve tüzemleri mevcuttur.

Tarihsel süreçten günümüz modern hukukuna kadar kendisine yer bulan, aslında yargılama anlayışı ile birlikte her daim mercilerin (*merci olarak adlandırmamızdan kasıt, bilirkişilik kurumuna müracaat edebilecek olan yalnızca hakimler olmayıp, Cumhuriyet savcıları, İcra İflas Müdürlükleri, uyuşmazlığın tarafları, katılanlar gibi*

birçok farklı sujenin yer almasıdır.) yalnızca hukuk nosyonu ile çözemeyecekleri vakıaların anlamlandırılmasında bir nevi yardımcı rol oynayan bilirkişilerin hukukumuzdaki yansımaları bu şekilde gösterebiliriz.

2.2. Bilirkişi Kavramı ve Tanımı

Bilirkişilik Kavramı en net ve son olarak karşımıza 6754 sayılı Bilirkişilik Kanunu madde 2/b fıkrasında çıkmaktadır. Buna göre; *“Bilirkişi: Çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde oy ve görüşünü sözlü veya yazılı olarak vermesi için başvurulmuş gerçek veya özel hukuk tüzel kişisini,”* ifade etmektedir. Aynı şekilde Bilirkişilik Yönetmeliği madde 4/c fıkrası da bu yöndedir. Belirtmeliyiz ki yukarıda genel olarak bahsetmiş olduğumuz üzere bilirkişilik müessesesi çok uzun bir geçmişe sahip bir kurumdur. Bilirkişilik Kanununa kadar mevzuat bazında bir tanım yapılmamış, usul kanunlarımızda bilirkişiye başvuru sürecinin açıklanmasında neden bilirkişiye gidileceğinden bahsetmekle yetinilmiştir. Geçmişten günümüze birçok tanımlama yapılmış olmakla en belirginlerini şu şekilde sıralayabiliriz.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu (E.1998/8-68, K.1998/143) ve 28.04.1998 tarihli kararında bilirkişiliği; *“bilirkişi, özel ve uzmanlık bilgisini gerektiren konularda sorunun çözümünde uzmanlığından yararlanan kişi ”* olarak tanımlanmıştır.

Bir tanıma göre, hakimin kendi uzmanlığı dışında kalan konular için ihtiyaç duyulan ve gerekli olan özel ve teknik bilgiye sahip kişilerce yaptırılan incelemedir (12).

Başka bir tanımda ise; bilirkişi kendisinden beklenen özel ve teknik donatı ile yine kendisinden istenen olay ve olguları, uzmanlık alanı ve diğer tüm nitelikleri ile birlikte uygulayarak analiz eden kişidir (13).

Farklı bir yaklaşımda ise, hakimin emri üzerine kendisinde bulunmayan uzmanlığın, kendi uzmanlık ve tecrübesine göre aktaran, buradan hareketle maddi olayda bir sonuç ortaya koyan ve vakıları tespit eden kişi olarak karşımıza çıkar (14).

Adli Bilimler içerisinde yer alan bir tanıma göre; bilirkişiler, multidisipliner bir alan olan adli bilimler içerisinde yer aldıkları uzmanlık alanlarında üst düzey bir efor sarf ederek gösterdikleri mercilere sağladıkları uzmanlık yardımıdır (15).

Genel anlamda en toparlayıcı ve kağıpsamlı tanımı şöyle yapabiliriz; maddi bir gerçeğin dayanandırıldığı olaylar silsilesinin değerlendirilerek anlamlandırılmasında,

özel bir uzmanlık ve teknik bilgiye ihtiyaç olmasından kaynaklı hakim veya merci tarafından görüşüne başvuru ve en nihayetinde yaptığı araştırma, sunduğu bilimsel görüş ile hakime veya mercie yardımcı ehil kimsedir (16), (17), (18).

2.2.1. Bilirkişinin nitelikleri

Bilirkişilerin nitelikleri konusu, doktrin ve yüksek yargı kararlarında karşımıza çıkan tanımlamalardan, Bil. K., Bil. Y., HMK ve CMK’de karşımıza çıkan hükümlerden hareketle karşımıza çıkmakta olup en temel şekilde belirttiğimiz alt başlıklarla sunulmaktadır.

2.2.1.1. Uzmanlık (yetkinlik) ve Yeterlilik

Bilirkişinin uzmanlık ve yeterlilik niteliği halihazırda çalışmamızın temel aldığı konudur. İlerleyen bölümlerde bu hususlarla ilgili olarak kapsamlı ve karşılaştırmalı bir anlatım yapılacaktır. Bu bölümde genel itibari ile üzerinde durulacak olup öz bilgiler verilecektir.

Bilirkişinin, usul kanunlarında ve temel bilirkişilik kanununda bahsedilen en temel özelliği alanında uzman ve teknik bilgiye sahip oluşudur. Görevi itibari ile mercide görülen maddi olayın çözümünde uzmanlık alanı doğrultusunda mercie yardımcı bir rol üstlenecektir. Hal böyle olunca kendisinden beklenen en temel kriter hakkında bilgisine başvurulacağı konuda uzman olmasıdır (19).

Bil. K. madde 6 kapsamında bilirkişilerin uzmanlık alan belirlemesi Bilirkişilik Daire Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. Böylelikle uzmanlık dalları ve alt dalları belirtilmiştir. Bil. K. madde 10 uyarınca da bilirkişilerin mesleki yeterlilik, tecrübe gibi bilgi ve belgelerini sunarak uzmanlık alanlarını ve o uzmanlıkta yeterli düzeyde olduğunu kanıtlamaları şartı aranmıştır.

Böylelikle bilirkişilerin alanında uzman ve bu uzmanlığın yanında kendi uzmanlık alanının mesleki yeterlilik şartlarını haiz kişiler olması amaçlanmıştır.

2.2.1.2. tarafsızlık ve dürüstlük

Bil. K. madde 3/1’e göre; *“Bilirkişi, görevini dürüstlük kuralları çerçevesinde bağımsız, tarafsız ve objektif olarak yerine getirir.”*

Bil. Y. madde 9'a göre; *“(1) Bilirkişi, görevini dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım yapmaksızın dürüstlük ve tarafsızlık ilkeleri doğrultusunda yerine getirir. (2) Bilirkişi, görev süresince doğrudan veya dolaylı olarak uyuşmazlığın taraflarından gelen uzman görüşü, danışmanlık, hakemlik ya da buna benzer bir görevi kabul edemez. (3) Bilirkişi, yakınlarının veya iş ilişkisinin bulunduğu kişi, kurum veya kuruluşların, tarafı olduğu ya da ilgili bulunduğu davalarda görevlendirmeyi kabul edemez.”* (20).

Bilirkişinin en önemli niteliklerinden birisi tarafsız ve dürüst bir kimse olarak görevini icra etmesidir. Öyle ki, bağımsız mahkeme ve hakimlerin veya mercilerin uyuşmazlık konusu olayda bir çözüm arayışında olmaları ve bu çözümü de yine tarafsız ve dürüst uzman kişiler yardımıyla elde etmeleri gerekmektedir.

Tarafsız olmak, herhangi bir yan tutmamak, ve Bil. Y. madde 9'da da gösterildiği üzere din, dil, ırk vb. özelliklerden arınmış olarak görevini ifa etmek durumundadır.

Dürüst olmak, doğru ve düzgün bir şekilde evrensel kurallara uygun hareket etmeyi amaçlamaktır. Alanının doğrularıyla ve evrensel mesleki uzmanlık kurallarıyla hareket etmesi gereken bilirkişi herhangi bir etkiden uzak durmalıdır (21).

Bilirkişinin tarafsız ve dürüst olma özelliği kendisine büyük sorumluluklar da yüklemektedir. Bu özellikleri taşımayan veya kasıtlı bir şekilde ihlal eden kişiler hakkında hukuki, cezai ve disiplin sorumluluk hükümleri ortaya çıkacaktır. Bu durumlar ilerleyen başlıklarda ele alınacaktır. Bununla birlikte tarafsızlık ve dürüst olma ilkeleriyle bağdaşmayan bilirkişiler için bilirkişinin reddini gündeme getirecektir.

Bilirkişinin reddi müessesesi özel olarak düzenlenmemiş olup HMK madde 272/1'e göre; *“ Hâkimler hakkındaki yasaklılık ve ret sebepleriyle ilgili kurallar, bilirkişiler bakımından da uygulanır. Ancak, bilirkişinin, aynı dava veya işte daha önceden tanık olarak dinlenmiş bulunması, bir ret sebebi teşkil etmez.”* (22). Aynı doğrultu da CMK madde 69/1'de bu şekildedir.

Buna göre HMK madde 36/1 fıkrası uyarınca hakimin tarafsızlığından şüphe uyandıracak önemli bir durumun olması halinde gerek tarafların istemi gerekse kendi kararıyla dosyadan çekilebilecektir. Bununla birlikte CMK madde 22'de de daha ayrıntılı olarak hakimin hangi hallerde görevini yapamayacağı açıklanmıştır. Bu iki usul hükmüne atıf yollayarak bilirkişinin de görevinden reddi gündeme gelecektir.

Hakimler ile aynı usul ve esaslara göre oluşan ret sebepleri bilirkişilik kurumunu koruyucu nitelik göstermektedir (23). Görüleceği üzere, ilgili koşulların varlığı halinde taraflardan birinin talebi veya bilirkişinin kendisinin talebi ile görevden reddettirilebilecektir. Bilmemiz gerekir ki bu hususu inceleyip karara bağlayacak olan yine mercinin kendisidir.

Mercinin görevlerinden bir tanesi de bilirkişinin nitelikleri haiz olup olmadığının kontrolüdür. Bu suretle daha göreve başlamadan merci tarafından öngörülebilir sebeplerin varlığı dikkatle incelenmelidir. Belirtmemiz gerekir ki uygulamada bilirkişiler belirlenirken taraflardan dahi bilirkişinin kim olabileceğine dair görüş alınmaktadır. Bu husus daha başından bilirkişinin tarafsızlık ve dürüstlük niteliğine gölge düşürür bir durum ortaya koymaktadır.

2.2.1.3. Mesleki Tecrübe

Aslında yeterlilik kavramı ile iç içe geçen bir nitelik olan mesleki tecrübeyi bu başlık altında Bil. Y. madde 30/1'e atıfla açıklamaya çalışacağız. Aynı şekilde Bil. K. madde 10/1-f bentleri de bu şekildedir. Bu husustaki görüş ve yorumları çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde “*Yetkinlik ve Yeterlilik*” başlığı altında ayrıntılı olarak ele alıp açıklayacağız.

Bil. Y. madde 30/1'e göre; “*Bilirkişilik temel eğitimi, beş yıllık meslekî kıdem kazanmış kişiler tarafından alınan ve bilirkişilik faaliyetinin yürütülmesi ile ilgili temel, teorik ve pratik bilgileri içeren eğitimi ifade eder.*” (20).

Kanun koyucu uzmanlık ve teknik bilgilerinden yararlanılmasını öngördüğü bilirkişiler için bir standart belirlemiştir. Buna göre kendi meslek alanında en az 5 (beş) yıllık kıdeme ve uzmanlık göstermesi beklenen alanda temel bir eğitim belgesine önem vermiştir. Bu şartları haiz bilirkişi adayları için öngörülen kıdem süresinin sağlanması diğer tüm niteliklerin varlığı halinde yeterli olup Bilirkişi listelerine yazılmayı hak etme anlamında yeterli görülmektedir. Bununla birlikte resmi bilirkişilikler açısından kendi usul ve esaslarına göre yetkin ve yeterli personel sağlanması ön görülmekte olup kanun tarafından bu hususta özel bir düzenlemeye gidilmemiştir.

Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde bu hususa ayrıntılı olarak gireceğimizden ve çalışmamızın amacını oluşturan tüm tartışmaları ele alacağımızdan dolayı bu genel bilgileri vermekle yetiniyoruz.

2.3. Bilirkişinin hukuki niteliği

T.C. Anayasa madde 138'e göre, bağımsız bir statüde bulunan ve kendisine yargı yetkisi verilmiş bulunan hakimlerin, yargılama sırasında, kendilerinde bulunan hukuk bilgisi ve nosyonu ile çözüme kavuşturmakta zorlandıkları hususlarda, ilgili konunun uzmanı sayılan kişilerin yardım ve desteklerini almaları, güvenilir, adil ve usul ekonomisine uygun bir yargılama için zorunluluk teşkil etmektedir (24). HMK madde 284'e göre bilirkişi, TCK anlamında bir kamu görevlisi sayılmaktadır. Bununla birlikte yukarıda belirtmiş olduğumuz bilirkişinin reddi müessesesinde bilirkişi hakimler ile aynı statüde sayılarak değerlendirilmiştir. Hali hazırda resmi bilirkişilikler adı altında faaliyet gösteren bilirkişilik müessesesinin haricinde özel statüdeki bilirkişiler de görevleri boyunca kamu hizmeti gösterdiği kabul edilmektedir (25). Bu görüşe karşı olan görüşler de mevcut olup, bilirkişilik ilişkisinin sürekli olmadığı, tek seferlik bir yardım mahiyetinde olduğu, asli ve sürekli olarak bir kamu görevi ifa etmediğinden bahisle kamu hizmeti statüsü bulunmayacağı şeklindedir (26). Bize göre ise, bilirkişi görevini ifa ettiği ve her an Bilirkişilik Daire Başkanlığı listeleriyle birlikte göreve hazır bulunduğundan ve en nihayetinde kanunlarımızda bu statüye uygun nitelendirilmeler yapıldığından hareketle kamu hizmeti statüsü olduğu kanısındayız.

Diğer taraftan, statü açısından tartışmalı olan bilirkişinin yargılama süresince ifa ettiği görev gereği pozisyonunun netleşmesidir. T.C. Yargıtay 4. Hukuk Dairesinin 02.12.1982 tarih ve 7303-11153 sayılı bir kararında bilirkişi için, görevinin hakim yardımcısı olduğundan bahisle hakim yardımcılığı pozisyonu atfında bulunulmuştur. Bunu destekleyen bir görüşte, hakimlerin veya mercilerin ellerinde bulunan bir kısım yetkileri, kendilerine verilen görevi ifa ederken kullanmakta olduklarından ve delilleri kendi uzmanlık ve teknik bilgileriyle değerlendirdiklerinden hareketle hakim yardımcısı görevi üstlendiklerini söylemektedir (27). Ancak daha sonraki görüşünde bu hususun ancak dar yorum çerçevesinde bakılırsa doğru olabileceğinin altını çizer (27). Bilirkişinin yalnızca hakim veya mercinin verdiği görev sınırları içerisinde hareket eden bir kişi olduğu ve görevi itibari ile yalnızca bir ispat aracı olduğundan hareketle hakim yardımcılığı görüşü reddedilir (28).

Karşılaştırmalı hukuka bakıldığında bilirkişi için hakimin dürbünü ifadesi kullanılmaktadır (27). Bunun yanı sıra İtalyan usul hukukunda teknik danışman statüsü olarak adlandırılmaktadır (29).

Gerek HMK madde 198 gereği gerekse CMK madde 217 gereği, hakimin delilleri serbestçe takdir edeceği hükmü, bilirkişinin tartışmalarda yer aldığı gibi üst yetkilere sahip bir yardımcısı statüsünde olmadığını göstermektedir. Bununla birlikte HMK madde 282 gereği hakim bilirkişinin görüşünü de serbestçe değerlendirecek olup onunla bağlı kalmayacaktır. Yargı kararlarında da yargılamaya yardımcı bir ispat aracı olarak adlandırılmaktadır (30). Nitekim yargılamanın gidişatı ve sonuçlandırılmasına yönelik olarak mercinin eksik kaldığı yerde yapmış olduğu katkı göz ardı edilemeyecektir. Halihazırdaki tartışmalardan ziyade bilirkişilik müessesesinin kendisine has özerk bir teşkilatlanma altında toplanması gerekli olup ancak bu şekilde kesin ve net çizgilerle bir ayırım yapılabilecektir.

Sonuç itibari ile, bilirkişinin görevi süresince bir kamu hizmeti sunduğu ve maddi gerçeğin aydınlatılması noktasındaki önemli katkılarının ispat anlamında yardımcı bir statüde bulunduğu kabulü gerekir.

2.4. Bilirkişi Raporunun Hukuki Niteliği

Bilirkişi raporunun bir diğer deyişle bilirkişi görüşünün hukuki niteliği, özellikle delil değeri konusunda toplanmaktadır (31). Delil kavramı pek çok görüşte tanımlanmaktadır. Delil, mahkemelerde yargı erklerinin uyumsuzluk konusu olayı kendi önlerinde canlandırılmasına yarayan araçtır (32). Başka bir tanıma göre delil; mahkeme dışında gerçekleşmiş ve maddi olayı gerçek ve doğru bir şekilde anlamlandırmaya çalışan bir ispat aracıdır (33). Adli bilimler anlamında delilin tanımı ise; soruşturma altında bulunan bir konunun doğruluğunun veya yanlışlığının tespit edilmesinde yargılayıcıya fikir sunan bir araçtır (34). Tüm bu açıklamaların sonucu olarak ortaya çıkan genel anlamdaki tanım ise; gerek ceza muhakemesinde olsun gerekse hukuk muhakemesinde, hakimin veya mercinin gerçekleşen ve yeniden gözler önüne serilerek hukuk evreninde adaletin tesis edilmesine yardımcı olacak her türlü emareler bütünüdür.

Gerek doktrinde gerekse yargı kararlarında karşımıza çıkan 2 temel husus mevcuttur. Bunlardan birisi bilirkişi görüş veya raporunun delil niteliği taşıdığı ve hakimin diğer deliller ile birlikte serbestçe takdir edebileceği, diğer husus ise bilirkişi raporunun veya görüşünün bir delil değerlendirme aracı olduğudur.

HMK madde 282'ye göre; “ *Hâkim, bilirkişinin oy ve görüşünü diğer delillerle birlikte serbestçe değerlendirir.* ” (22) demek suretiyle kanun koyucu bilirkişi raporunu

diğer delillerle eşdeğer tutmuş ve bir ispat aracı statüsü vermiştir. Aynı Şekilde Bil. Y. madde 56/1’de bu şekildedir. Doktrinden bir görüşe göre; bilirkişinin görüşünü ortaya koyarken yapmış olduğu teknik ve özel kurallar değerlendirmesi sonucu ulaştığı teknik tespit artık bir delil gibi değerlendirilecektir (35). Başka bir görüşe göre; bilirkişinin verdiği görüş öyle bir niteliktedir ki artık hakim veya merci bu görüşü göz ardı edecek şekilde kararını veremeyeceği yönündedir (36). Bize göre bu görüş HMK madde 282 hükmü ve T.C. Anayasası’nın 138. maddesindeki hakimlerin bağımsızlığı ve bu bağımsızlık esasında serbestçe hüküm kurabilmesi normlarına uygun düşmediğinden yerinde değildir.

Nitekim Yargıtay Ceza Genel Kurulu’ da 24/05/2016 tarihli (2015/12-276 E, 2016/263 sayılı) kararında bilirkişi ve oy ve görüş sunduğu raporunun hukuki nitelendirmesi irdelenmiştir. Buna göre; “... *Sahip bulunduğu uzmanlık bilgisiyle mahkemeye bir ispat sorununda yardımcı olup, tanzim ettiği raporu delil değil, “delil değerlendirmesi aracı” olan bilirkişiye başvurma amacı, çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hallerde görüş alınmasıdır. Bununla birlikte ceza muhakemesinde bilirkişi kendiliğinden bir rol edinemez.*”. Aynı şekilde Yargıtay 1. Ceza Dairesi 1985-93 Esas, 1985-341 Karar sayılı 04.02.1985 tarihli içtihadı da bu yöndedir. Bununla birlikte T.C. Anayasa Mahkemesi’nin 05/7/2018 T., 2017/20 E., 2018/75 K. sayılı kararında da, bilirkişi görüşünün kesin bir delil olarak nitelendirilemeyeceği, hakim nezdinde bağlayıcı olmadığı ve bir yardımcı ispat aracı olduğu belirtilmektedir. Aynı şekilde, T.C. Yargıtay 9. Hukuk Dairesi’nin 2022/4733 E. ve 2022/5281 K. sayılı kararı da, Hakimin bilirkişi raporu ile bağlı olmayacağını, diğer deliller gibi bunu da serbestçe değerlendireceğine dair kanunda belirtilen şekilde tekrar yinelemiştir.

Buna ek olarak doktrinde de delil değerlendirme amacı olarak savunulan görüşler mevcut olup bunlardan bir tanesi; bilirkişinin hali hazırdaki delillerin incelenmesi görevini üstlendiği, gerektiğinde bir delilin delil olup olamayacağı hususunda görüş sunduğu inceleme konusu olayın veya hatta delilin açıklığa kavuşturulmasına yardımcı olduğu görüşüdür (37).

Bilirkişilik tanımından ve yukarıda bahsetmiş olduğumuz karar ve görüşlerden hareketle, uzmanlık ve teknik anlamda özel ilgi gerektiren konularda mahkeme ve mercilerin görüş ve oy isteyebileceği bir kurum olduğu, delil veya delil değerlendirme

aracı olarak anılmasından ziyade maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasında hakim veya merciye kendisinden uzmanlık veya yorum beklenemeyecek alanlarda yardım ettiği ve en nihayetinde adaletin tecelli etmesinde büyük katkı sağladığı unutulmamalıdır. Kanaatimize göre bilirkişi görüşü veya raporu kendine has bir ispat aracıdır. Kanaatimizce delilin niteliği, ilgili maddi olayın uyuşmazlık konusu oluncaya kadarki süreç içerisinde olayı canlandırmaya yarayan ispat parçaları olduğundan hareketle, bilirkişi görüşünün veya raporunun halihazırda ortaya çıkan ve konusu teknik bilgi ve uzmanlığı gerektiren bir incelemeyi hedeflediğinden delillerin değerlendirilmesinde hakime veya merciye yardımcı kamu hizmeti ürünü olduğudur.

2.4.1. Bilirkişi Raporunun Hazırlanması

Bilirkişi kendisine verilen görevi bizzat kendi başına yapmakla yükümlü olup bu görevi başkasına devredemeyecektir. Bu husus Bil. K. madde 3/4 'te göre düzenlenmiştir. Tanımı itibari ile uzmanlık ve teknik bilgisine ihtiyaç duyulan kişinin böyle bir hareketten kaçınması gerekecektir. HMK madde 273'e göre mahkeme bilirkişinin görev alanını belirtecek açık bir şekilde bildirmelidir. Bu bildirimden kasıt bilirkişinin kendisinden istenen inceleme konusunun açık bir şekilde merci tarafından kendisine belirtilmesidir. Bu suretle göreve başlayacak bilirkişi HMK madde 280 ve aynı şekilde CMK madde 66/7'de usulüne uygun olarak aldığı tüm bilgi ve belgelerle raporunu hazırlamaya başlayacaktır. Raporunu hazırlarken bilirkişiden beklenen husus, incelemekle görevli olduğu maddi vakıa ve delillerin hangi bilimsel kaynak ve yöntemlerle işlendiğini, nasıl sonuçlar elde ettiğini ve tüm tespitlerini ayrıntılı bir şekilde yazmasıdır (38).

Bununla birlikte bilirkişinin görüşünün veya raporunun esas anlam itibari le de birtakım kurallara uyması gerekmektedir.

Bilirkişi görevini ifa ederken görüşlerini açıklama noktasında olabildiğince ortalama zeka ve algılama düzeyine sahip bir dil ile raporunu hazırlamalı, özellikle de uzmanlık ve teknik bir bilginin değerlendirilmesine ihtiyaç duyan hakimin veya mercinin hüküm tesisine yardımcı bir rol oynamalıdır (39). Bu husus özellikle kendisine merci tarafından yorum yapılamayan bir konuda görüş istenen bilirkişiden beklenen en önemli unsurlardan bir tanesidir.

Bilirkişi görüşlerini aktardığı raporunu hazırlarken kendisinden istenen değerlendirmenin tam anlamını açıklayacak şekilde, akıl ve mantığa uygun ve tüm bilimsel ve teknik unsurlarıyla ikna edici bir bilinçte olmalıdır (40). İkna edicilikten kastımız bilirkişinin sırf kendi görüşünü doğrulamak değil mercinin istemiş tam olarak istemiş olduğu konunun herhangi bir yanlışlığa mahal vermeyecek şekilde açık olmasından kaynaklanmaktadır. Kullanılan tüm bilimsel ve teknik metodlar sonucu ulaşılabilen sonucun kesin ifadeler içermesi gerekmektedir (41). Yine belirtmemiz gerekir ki rapor sonucu kesin ve somut bir sonuca ulaşılamayabilir. Kesinlik unsurundan kastımız sonuç ne olursa olsun bilirkişinin ulaştığı sonucun kesin bir cevap vermesidir.

Bilirkişi raporu, mercinin istemiş olduğu konu hakkındaki görüşünü eksiksiz bir şekilde belirtmelidir. Bilirkişiye başvurulmasından istenen yarara ulaşılması noktasında raporun eksiksiz bir şekilde hazırlanmış olması raporun asli unsurlarındandır. Mercinin elde etmeyi amaçladığı teknik ve uzmanlık gerektiren bilgilerin tam olarak raporlanamaması adaletin tesisinde rol oynamayacaktır (42).

Bilirkişilerin bir diğer özen göstermesi gereken husus görüşlerinin bilimsel gerçeklere ve uzmanlık konusu mesleğinin kurallarına uygun olmasıdır. Daha sonraki başlıklarda inceleyeceğimiz üzere bu duruma aykırı olarak rapor düzenlenmesi, bilirkişinin hukuki ve disiplin sorumluluğunu ortaya koyacağı gibi bu hususu kasıtlı veya ağır ihmal derecesinde olarak yapması durumunda cezai sorumluluğu da gündeme gelecektir. Bilirkişiden istenen bilimsel gerçeklerle belirli uzmanlık konularında görüş istenmesi olup en önemli görevini yaparken günü teknolojik ve bilimsel şartlarına uygun, meslek etik kurallarına uyarak hareket etmesi ve görüşünü açıklamasıdır. Bilirkişi bilimsel gerçekliğe uygun ve bu gerçekliği ispatlayacak somut kanıtlarla hazırladığı görüşünü ne denli doğru yaparsa mercinin yanılığa düşmeden maddi gerçeğe ulaşmasına yardımcı olacaktır (43).

Bilirkişi son olarak, görüşlerinin ilgili olay konusunda tarafları tatmin edici ve yeterli olacak nitelikte açıklamalarda bulunmak durumundadır (44). Buradaki yeterlilik kavramı, görüşün net bir şekilde eksiksiz ve istenileni sunması anlamını taşımaktadır.

Belirtmemiz gerekir ise; açıklamış olduğumuz sebeplerle bilirkişi raporlarının uygun olmaması gerek yargıtay tarafından bozma sebebi olarak sayılmakta gerekse

HMK madde 375/1-f hükmü ve CMK madde 311/1-b hükmü uyarınca yargılamanın yenilenmesine kadar etki edebilecek sonuçlar doğurmaktadır.

Tüm bu bahsi geçen usul ve esas kurallarına uygun hazırlanan rapor Bil. Y. madde 52’de belirtilen kendisine mahkeme veya merci tarafından verilen asıl ve ek süreler içerisinde yine Bil. Y. madde 55’te yer alan nitelikleri haiz bir şekilde sunulması gerekmektedir.

2.4.2. Bilirkişi raporunun Mahkemeye/merciye sunulması

En nihayetinde hazırlanan bilirkişi raporu HMK madde 279-280 ve CMK madde 67 hükümlerine göre görevi veren merciye sunulmaktadır.

HMK madde 279’a göre; *“(1) Mahkeme, bilirkişinin oy ve görüşünü yazılı veya sözlü olarak bildirmesine karar verir. (2) Raporda, tarafların ad ve soyadları, bilirkişinin görevlendirildiği hususlar, gözlem ve inceleme konusu yapılan maddi vakıalar, gerekçe ve varılan sonuçlarla, bilirkişiler arasında görüş ayrılığı varsa, bunun sebebi, düzenlenme tarihi ve bilirkişi ya da bilirkişilerin imzalarının bulunması gerekir. Azınlıkta kalan bilirkişi, oy ve görüşünü ayrı bir rapor hâlinde de mahkemeye sunabilir. (3) Mahkeme, bilirkişinin oy ve görüşünü sözlü olarak açıklamasına karar verirse, bilirkişinin açıklamaları tutanağa geçirilir ve tutanağın altına bilirkişinin de imzası alınır. Kurul hâlinde görevlendirme söz konusu ise bilirkişilerin bilgilerine başvurulmuş hususu hemen aralarında müzakere etmelerine imkân tanınır ve müzakere sonucunda açıklanan oy ve görüş, tutanakla tespit edilip; tutanağın altı, bilirkişilere imza ettirilir. (4) (Değişik: 3/11/2016-6754/54 md.) Bilirkişi, raporunda ve sözlü açıklamaları sırasında çözümünü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hususlar dışında açıklama yapamaz; hâkim tarafından yapılması gereken hukuki nitelendirme ve değerlendirmelerde bulunamaz.” (22).*

HMK madde 280’e göre; *“- (1) Bilirkişi, raporunu, varsa kendisine incelenmek üzere teslim edilen şeylerle birlikte bir dizi pusulasına bağlı olarak mahkemeye verir; verildiği tarih rapora yazılır ve duruşma gününden önce birer örneği taraflara tebliğ edilir.” (22).*

CMK madde 67’ye göre; *“(1) İncelemeleri sona erdiğinde bilirkişi yaptığı işlemleri ve vardığı sonuçları açıklayan bir raporu, kendisinden istenen incelemeleri yaptığını ayrıca belirterek, imzalayıp ilgili mercie verir veya gönderir. Mühür altındaki*

şeyler de ilgili mercie verilir veya gönderilir ve bu husus bir tutanağa bağlanır. (2) Birden çok atanmış bilirkişiler değişik görüşleri yansıtmışlarsa veya bunların ortak sonuçlar üzerinde ayrık görüşleri varsa, bu durumu gerekçeleri ile birlikte rapora yazarlar. (3) (Değişik: 3/11/2016-6754/45 md.) Bilirkişi, raporunda ve sözlü açıklamaları sırasında çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hususlar dışında açıklama yapamaz; hâkim tarafından yapılması gereken hukukî nitelendirme ve değerlendirmelerde bulunamaz. (4) Bilirkişi tarafından düzenlenen rapor örnekleri, duruşma sırasında Cumhuriyet savcısına, katılana, vekiline, şüpheliye veya sanığa, müdafii veya kanunî temsilciye doğrudan verilebileceği gibi; kendilerine iadeli taahhütlü mektupla da gönderilebilir. (5) Bilirkişi incelemeleri tamamlandığında, yeni bilirkişi incelemesi yapılması veya itirazların bildirilmesi için istemde bulunabilmelerini sağlamak üzere Cumhuriyet savcısına, katılana, vekiline, şüpheliye veya sanığa, müdafii veya kanunî temsilciye süre verilir. Bu kişilerin istemleri reddedildiğinde, üç gün içinde bu hususta gerekçeli bir karar verilir. (6) Cumhuriyet savcısı, katılan, vekili, şüpheli veya sanık, müdafii veya kanunî temsilci, yargılama konusu olayla ilgili olarak veya bilirkişi raporunun hazırlanmasında değerlendirilmek üzere ya da bilirkişi raporu hakkında, uzmanından bilimsel mütalaa alabilirler. Sadece bu nedenle ayrıca süre istenemez. ’’ (45).

Mercinin hazırlanmasını talep ettiği rapor her ne kadar kanunda mahkeme olarak belirtilmişse de uygulamada görülen ve aslında kanunda verilmesi gereken ayrıntı, teslim yerinin mercinin yazı işleri müdürlüğüdür (46). Gelişen ve değişen yargı sistemimiz içerisinde teknoloji kullanımı doğrultusunda bilirkişiler raporlarını ulusal yargı ağı projesi kapsamında UYAP sisteminden doğrudan mahkeme dosyasının içerisine de gönderebilmektedirler (47).

Bilirkişi belirlenen bu usul çerçevesinde görüşlerini veya oyunu içerir raporunu mahkemeye teslim ettikten sonra artık raporunu, mahkemenin itirazlar neticesinde yeniden rapor alınmasına karar verilmesi hali saklı kalmak kaydıyla, değiştiremeyecektir (48).

2.4.3. Bilirkişi raporunun Bağlayıcılığı

Bil. Y. madde 56 hükmüne göre; ‘‘Bilirkişi raporu, görevlendirmeyi yapan merci tarafından diğer delillerle birlikte serbestçe değerlendirilir. (2) Görevlendirmeyi

yapanmerci, bilirkişi raporundaki eksiklik yahut belirsizliğin tamamlanması veya açıklığa kavuşturulmasını sağlamak için, bilirkişiden, yeni sorular yöneltmek suretiyle ek rapor isteyebilir. (3) Bilirkişi raporunda eksik veya anlaşılmasız hususların bulunması halinde; görevlendirmeyi yapan merci tarafından belirlenen süre içinde bilirkişiden yazılıaçıklama istenir. İhtiyaç duyulduğu takdirde, bilirkişinin oy ve görüşünü sözlü olarak açıklamasına karar verilirse, açıklamaları tutanağa geçirilir ve bilirkişinin de imzası alınır. Kurul hâlinde görevlendirme söz konusu ise, bilirkişilerin bilgilerine başvuru hususu hemen aralarında müzakere etmelerine imkân tanınır ve müzakere sonucunda açıklanan oy ve görüş, tutanağa geçirilerek bilirkişilere imza ettirilir. '' (20) merci önüne gelen rapor kati bir suretle bağlayıcılık içermediği gibi kanun tarafından da merciye iş bu raporun serbestçe değerlendirilmesi ve tarafların talebi olmadan dahi yenilenmesini isteme hakkı verilmiştir. Aynı şekilde HMK madde 282 hükmü de yönetmelik hükmü ile paralellik taşımaktadır. Bununla birlikte ceza yargılamasında da en önemli husus vicdani kanaat ilkesi olduğundan değil bilirkişi raporunun herhangi bir delilin bağlayıcılığından söz edilemeyecektir (49).

Raporun, mercinin hükme esas teşkil edeceği veya hiç değerlendirilmeye alınmayacağı hususu tamamen bağımsız yargıçlara ait olmakla birlikte her iki ihtimalde de bu kararın gerekçesinin belirtilmesi gerekecektir. Bahsedilmesi gereken husus merciye verilmiş bir keyfilik hakkı değildir (50). Raporun yukarıda saymış olduğumuz tüm usul ve esas özelliklerini taşıması gerekmekte olup, bu hususların eksikliği merciye bağlayacak bir nokta olup düzeltilmesi noktasında rapora bağlı olduğu anlaşılabilir (50). Burada anlaşılması gereken durum, raporun içerik itibarıyla bağlayıcılık özelliği bulunmamasıyla birlikte şekil açısından hükme etkili olup olmamasından bağımsız olarak değerlendirmeye elverişliliği bağlayıcıdır.

Özellikle salt bilimsel ve uzmanlık gerektiren alanlarda alınan bir bilirkişi raporun neticesinde herhangi bir sebeple, bu mercinin kendiliğinden isteği olabileceği gibi tarafların da talebi üzerine olabilir, yeni bir rapor aldırması sonrası aynı bilimsel ve teknik gerçekliğe ulaşıyorsa artık merci için bu raporlar bütünlüğü akıl ve mantık çerçevesinde bağlayıcı kabul edilecektir. Şöyle ki; bilimsel gerçeklerin sonuç itibarı ile aynı noktada buluşması, karşı argüman üretmenin artık mantıksız kaldığı bir durum söz konusu olabilecektir. Hal böyle olunca birbirini destekleyen raporların artık tek başına bir bağlayıcılığından değil kollektif olarak bilimsel gerçekliğin bağlayıcılığından

bahsedebileceğiz. Bu durum raporların usul ve esas ilkelerine uygun olarak hazırlanıp sunulduğu bir sistemde kendine yer bulabilmektedir.

Uygulamaya bakıldığı zaman da bile, mercinin önüne gelen iki çelişkili rapor olduğunda tekrardan bilirkişiye göndermek yerine mercinin akla ve mantığa uyan raporu düzgün gerekçelerle gerekçelendirerek hükme esas alabildiği durumlar mevcuttur. Görüleceği üzere mercinin bilirkişi raporu ile bağlayıcılık esasında bir gereksinimi bulunmamaktadır. Ancak mercinin tüm kararlarında raporlara atıfta bulunulması ve neden bu raporlara itimat edilip edilmediğinin gösterilmesi hükmün temelleri açısından doğru bir yaklaşım olacaktır (50).

2.4.4. Rapora karşı tarafların itiraz hakkı

Usulüne uygun bir şekilde hazırlanıp sunulan ve en nihayetinde taraflara tebliğ edilen bilirkişi raporlarına karşı tarafların en nihayetinde adil yargılanma hakkı kapsamında itiraz hakları mevcuttur. Böylesine bir haktan yola çıkarak kanun koyucu hali hazırda usul kanunlarına bu itiraz haklarını hükme bağlamış ve esaslarını açıklamıştır.

HMK madde 281'e göre; “- (1) *Taraflar, bilirkişi raporunun, kendilerine tebliği tarihinden itibaren iki hafta içinde, raporda eksik gördükleri hususların, bilirkişiye tamamlattırılmasını; belirsizlik gösteren hususlar hakkında ise bilirkişinin açıklama yapmasının sağlanmasını veya yeni bilirkişi atanmasını mahkemeden talep edebilirler. (Ek cümle:22/7/2020-7251/24 md.) Bilirkişi raporuna karşı talebin bu süre içinde hazırlanmasının çok zor veya imkânsız olması ya da özel yahut teknik bir çalışmayı gerektirmesi hâlinde yine bu süre içinde mahkemeye başvuran tarafa, sürenin bitiminden itibaren işlemeye başlamak, bir defaya mahsus olmak ve iki haftayı geçmemek üzere ek süre verilebilir. (2) Mahkeme, bilirkişi raporundaki eksiklik yahut belirsizliğin tamamlanması veya açıklığa kavuşturulmasını sağlamak için, bilirkişiden, yeni sorular düzenlemek suretiyle ek rapor alabileceği gibi, tayin edeceği duruşmada, sözlü olarak açıklamalarda bulunmasını da kendiliğinden isteyebilir. (3) Mahkeme, gerçeğin ortaya çıkması için gerekli görürse, yeni görevlendireceği bilirkişi aracılığıyla, tekrar inceleme de yaptırabilir.*” (22).

CMK madde 65/5 hükmüne göre; “(5) *Bilirkişi incelemeleri tamamlandığında, yeni bilirkişi incelemesi yapılması veya itirazların bildirilmesi için istemde*

bulunabilmelerini sağlamak üzere Cumhuriyet savcısına, katılana, vekiline, şüpheliye veya sanığa, müdafisine veya kanunî temsilciye süre verilir. Bu kişilerin istemleri reddedildiğinde, üç gün içinde bu hususta gerekçeli bir karar verilir.” (45).

Kanunlardan görüleceği üzere usulüne uygun olarak hazırlanmış ve sunulmuş, en nihayetinde taraflara tebliğ edilmiş bulunan bilirkişi raporlarına karşı kanunda belirtilen süreler dahilinde taraflar nezdinde itirazlar yapılabilmektedir. Bu konuda HMK hükmü yürürlüğe girmediği zamanlara ait olmakla birlikte, herhangi bir süreye bağlı olmaksızın itirazın yapılabileceği görüşler de bulunmaktadır (51). Bu itirazların içeriği merci veya daha ilerisi açısından Yüksek yargı organları tarafından irdelenmesi veya dikkate alınıp hüküm kurabilmeleri için yukarıda saymış olduğumuz usul ve esaslara aykırılık bulunan durumlara karşı gerçekleştirilmiş olması gerekmektedir.

Bununla birlikte tam olarak rapora karşı bir itiraz gibi görünmese de, itiraz öncesi veya halihazırdaki itirazlarının birinci ağızdan dinlenmesi maksadıyla bilirkişinin merci ve taraflar huzurunda dinlenilmesine karar verilebilecektir.

HMK madde 152 hükmüne göre; “(1) *Duruşmaya katılan taraf vekilleri; tanıklara, bilirkişilere ve duruşmaya çağrılan diğer kişilere, duruşma disiplinine uygun olarak doğrudan soru yöneltebilirler. Taraflar ise hâkim aracılığıyla soru sorabilirler. Yöneltilen soruya itiraz edildiğinde, sorunun yöneltilmesinin gerekip gerekmediğine hâkim karar verir. (2) Toplu mahkemelerde, hâkimlerden her biri, birinci fıkrada belirtilen kişilere soru sorabilir.*” (22).

CMK madde 68 hükmüne göre; “(1) *Mahkeme, her zaman bilirkişinin duruşmada dinlenmesine karar verebileceği gibi, ilgililerden birinin istemesi halinde de açıklamalarda bulunmak üzere duruşmaya çağırabilir.*” (45).

Bahsi geçen kanunlarda görüleceği üzere itiraz mekanizması adı altında geçmese de hukuk mantığı olarak bilirkişinin merci ve taraflar huzurunda dinlenilmesi de öne sürülen itirazların ve rapor bağlamında anlaşılmaya muhtaç kısımların anlamlandırılmasında büyük öneme sahiptir.

Tarafımızca itiraz adı altında değerlendirilebilecek bir husus da, tarafların yaptığı itirazdan ziyade Bil. Y. madde 56/3 hükmüne göre merci de sunulan bilirkişi raporunda bulunan eksiklik veya belirsizlik durumlarının düzeltilerek tamamlanması için re’sen karar alıp uygulayabilecektir.

2.4.5. İtirazın Hukuki Niteliği ve Sonucu

Bilirkişi raporuna karşı süresi içerisinde usulüne uygun olarak itiraz edilmesi usul hukuku açısından ve maddi olayın esası açısından önem teşkil etmektedir. Buradan anlaşılması gereken durum itiraz edilmesinin gerekliliği değil itiraza gerek görülen hallerin hukuk kuralları içerisinde kullanılmasını ifade eder. Aksi takdirde uygulamada da görüldüğü üzere her rapora karşı haklı veya haksız olmak gözetilmeden ya da raporun itiraza kabil bir rapor niteliği taşıyıp taşımadığı incelenmeden maktu bir şekilde itiraz yapılması ve bu suretle yargılamanın uzayabilmesi gündeme gelecektir.

Bilirkişi raporuna karşı itiraz etmek, itiraz eden taraf açısından hali hazırda bulunan raporu kabul etmediğini ve ileride bu rapora karşı bir hüküm kurulduğu zaman bu itirazlarını gerekçe göstererek kararı da kabul etmeyip itiraz mercileri tarafından tekrardan değerlendirilmesini sağlama anlamı taşımaktadır (52).

Bununla birlikte itiraz edilmemesinin bir sonucu olarak karşımıza usuli kazanılmış hak prensibi çıkmaktadır. Bu kavram kanunlarımızda yer almayıp yüksek yargı kararları ile kendine hukuk evreninde yer bulmuştur (53). Usuli kazanılmış hakkın bilirkişi raporuna karşı itiraz edilip edilmemesi üzerine ortaya çıkacak görüşler şu şekildedir. İtiraz edilmeyen rapora karşı, rapor lehine olan yargılama tarafı için usuli kazanılmış hak kavramı devreye girer ve artık bilirkişinin görüşüne göre karar verilmesi gerekmektedir (54). Başka bir görüşte ise; kesin delil özelliği bulunmayan bilirkişi raporuna karşı itiraz edilmemesi sonucu diğer delillerin sanki yok sayılmış bir hal alacağı, diğer delillerin bilirkişi delilinin görüşlerini ortadan kaldırdığı gerçeğinin varlığının yadsınamayacağı ve bu suretle itiraz edilmeme üzerine lehine sonuç doğuran karşı taraf için usuli kazanılmış haktan bahsedilemeyeceğinden bahsedilmektedir (55).

Bununla birlikte, bilirkişi raporuna karşı itirazın merci tarafından verilecek kararlar açısından bir takım sonuçları bulunmaktadır.

Bil.K. madde 3/7 hükmü uyarınca bilirkişinin açıklamış olduğu görüşünün eksiklik ve belirsizlik içermesi durumunda, hakim Bil. Y. madde 56/3 hükmü kapsamında kendiliğinden ek görüş istenmesi amacıyla raporu tekrardan bilirkişiye gönderebilecektir. Aynı hak maddi olayın tarafları içinde bulunmakta olup usulüne göre itirazlar neticesinde ek görüş alınmasına karar verilebilecektir. Tabi unutulmamalıdır ki bu karar mercinin takdir yetkisindedir (56).

HMK madde 281/3 hükmü uyarınca; ‘‘*Mahkeme, gerçeğin ortaya çıkması için gerekli görürse, yeni görevlendireceği bilirkişi aracılığıyla, tekrar inceleme de yaptırabilir.*’’ (22). Bu hüküm uyarınca gerek mercinin kendisi gerekse yargılamanın taraflarının talebi üzerine ve yine mercinin takdir yetkisi kapsamında yeni bir bilirkişiden ayrı bir rapor alınmasına karar verilebilir (57). Belirtmemiz gerekir ki bir kez bilirkişiye başvurmaya karar veren hakim raporun yetersiz olmasından kaynaklı olarak ek rapor veya yeniden bilirkişi incelemesine gitmeden yetersiz bilirkişi raporu ile hüküm kuramayacak, bu husus artık o konunun uzmanlık gerektirir bir konu olduğuna karine teşkil etmektedir (58).

Bilirkişi raporlarının arasında çelişi bulunması hali durumunda ise, hakimin takdir yetkisi kapsamında akla uygun olan raporu hükme esas teşkil etmeyeceği doktrin ve yargı kararlarında öne çıkmaktadır (59). Bu husus uygulamada da bu şekilde olup merciler birbirlerini destekleyen iki geçerli rapor elde edinceye kadar çelişiyi gidermeye çalışmaktadırlar.

Bilirkişi raporuna itirazın bahsedilenlerden ayrı olarak ortaya çıkan bir sonucu da, bilirkişiye hukuki sorumluluk yükleyebilmek amacıyla zarar gördüğünü belirten tarafın itiraz hakkını kullanması durumunda karşımıza çıkmaktadır. HMK madde 285 hükmüne göre; ‘‘*Bilirkişinin kasten veya ağır ihmâl suretiyle düzenlemiş olduğu gerçeğe aykırı raporun, mahkemece hükme esas alınması sebebiyle zarar görmüş olanlar, bu zararın tazmini için Devlete karşı tazminat davası açabilirler. (2) Devlet, ödediği tazminat için sorumlu bilirkişiye rücu eder.*’’ (22), bilirkişilerin sorumluluğundan bahsedilmektedir. Bu husus ileri başlıklarda daha detaylı ele alınacaktır. Burada bilinmesi gereken durum çoğunluk görüşüne göre bilirkişi raporuna yapılmayan itiraz neticesinde bilirkişinin hukuki sorumluluğuna gidilemeyecek olmasıdır (60). Ancak belirtmemiz gerekir ise bu husus bilirkişinin cezai sorumluluğunu ortadan kaldıracak nitelikte bir durum değildir.

2.5. Bilirkişiye Başvurulması

2.5.1. Hakimin/Mercinin Takdiri ile Bilirkişiye Başvurulabilecek Durumlar

HMK madde 266/1’ e göre; ‘‘- (1) *Mahkeme, çözümlü hukuk dışında, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde, taraflardan birinin talebi üzerine yahut kendiliğinden,*

bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına karar verir. (Değişik cümle: 3/11/2016-6754/49 md.)” (22).

CMK madde 63/1’e göre; “(1) Çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına re’sen, Cumhuriyet savcısının, katılanın, vekilinin, şüphelinin veya sanığın, müdafinin veya kanunî temsilcinin istemi üzerine karar verilebilir. (Değişik cümle: 3/11/2016-6754/42 md.)” (45).

Yukarıdaki maddelerden de açık bir şekilde görüleceği üzere yargılamanın sonuçlandırılması amacıyla konunun çözümünün yalnızca hukuk bilgisi ile çözülemeyeceği, beraberinde farklı bilim ve meslek dallarından uzmanlık ve teknik özel bilgiler ile çözüme ulaşılabilecek olaylarda merci kararı ile bilirkişi incelemesi yaptırılabilir. Kanunlarda da görüleceği üzere kesin bir emredici kural olarak görülmemekte hakime bir takdir yetkisi verilmektedir.

Hakimin, işin çözümünün teknik ve uzmanlık gerektirir bir konu üzerine olup olmadığını ve kendi başına iş bu konu üzerinde karar verip veremeyeceğini takdir etmesi gerekmektedir (61), (62). Danıştay İçtihatları Birleştirme Genel Kurulu’nun 06.01.1984 tarih ve 1983/5 E. 1984/2 K. sayılı içtihatına göre; “ *Ortada bilirkişi incelemesi gerektirecek bir durum olup olmadığına ve bilirkişi incelemesi yaptırılmasına ya da yaptırılmamasına takdir yetkisini kullanarak mahkeme karar verecektir.*” (63).

Yukarıda bahsettiğimiz yerleşik içtihata karşılık olarak, hakimin bilirkişi karşılaştırmasındaki takdir yetkisinin dar yorumlanması ve her olayda bilirkişiye başvurulması gerektiğini söyleyen görüşler de mevcuttur (64), (65).

Kanun maddelerinde takdire bırakılan bu karar, Yüksek Yargı kararları incelendiğinde bir takım durumlarda takdir yetkisini hiçe sayıp hakimin/mercinin bilirkişiye başvurusu gerektiği yöndeki kararları mevcuttur (66). Örneğin yargıtay kararları incelendiğinde; tarihi eser konulu yargılamalarda, kira bedeli ile ilgili tespit yargılamalarında, trafik kurallarının ihlali konulu yargılamalarda, suça karışan aletlerin silah sayılıp sayılmayacağı konusunda, işçinin hizmet süresinin belirlenmesi yargılamalarında, tarafların kusur derecelerinin belirlenmesi hususunda, işçilik alacaklarının hesaplanması hususunda ve uzuv kaybı, yaralanmanın ölümcül olup olmayacağı hususları gibi çeşitli konularda bilirkişiye başvurulması kanunen olmasa da

yargıtay kararları nedeniyle zorunlu tutulmaya ve uygulamada günümüzde de yerleşmiş bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Hakime veya mercie verilen bu takdir yetkisi aynı zamanda yargılamanın olabildiğince kısa ve net sonuçlar ile sonuçlandırılmasına büyük katkı sağlamaktadır.

Yargıtay bir kararında açık bir şekilde kesin bir şekilde bilirkişiye gidilebilecek ve gidilemeyecek durumların takdir yetkisi kıstasında kararı önümüze sermiştir. Yargıtay 3. Hukuk Dairesi 2016/12074 E. , 2017/18411 K. sayılı karara göre; '*Genel hayat tecrübesi ve kültürünün sonucu olarak herkes gibi hakimin de bildiği konularda bilirkişi dinlenmesine karar verilemeyeceği gibi, hakimlik mesleğinin gereği olarak hakimin hukuki bilgisi ile çözümleyebileceği konularda da bilirkişi dinlenemez. Her halde seçilecek bilirkişinin mesleği itibarıyla konunun uzmanı olması gerekir.*'

Hukuk içerisinde çözüm aranan birçok uyuşmazlıkta, hakimin veya mercinin uzmanlık ve teknik bilgi gerektiren birçok olay ile karşı karşıya kalması ve hayatın olağan akışı içerisinde bir kişiden bu kadar çok alana hakim olması ve adaleti tesis etmesi beklenemeyeceğinden, takdir yetkisi kapsamında hakim veya merci uyuşmazlıkların çözümü noktasında bilinçli bir şekilde bilirkişiye gitmektedir (67).

2.5.2. Bilirkişiye Başvurmanın Yasak Olduğu Durumlar

Bil. K. madde 3/3'e göre; '*(3) Genel bilgi veya tecrübeyle ya da hâkimlik mesleğinin gerektirdiği hukuki bilgiyle çözümlenmesi mümkün olan konularda bilirkişiye başvurulamaz*' (68). Aynı şekilde HMK madde 266/2 ve CMK madde 63/2 hükmü de bu hükmü kendi uhdesine almıştır.

Kanunun genel bilgi ve tecrübeden kastı dar veya geniş yorum ilkelerinden ziyade, ortalama zeka düzeyine sahip bir kişinin yorumlama ve olaya hakim olma ölçüsü ile birlikte olaya özgü olarak hakimin kendi bilgi ve çözümleme düzeyinin de hesaba katılarak birlikte değerlendirilen haldir (69). Hayatımızda tecrübe ettiğimiz ve deneyimleyip sonuç çıkarabildiğimiz ortalama olgular için bilirkişi ihtiyacı gerekmecektir. Hakim bu hususun takdiri yapabilmelidir. Bu takdiri yaparken hakim veya mercinin özel hayatındaki ilgi alanları, varsa başkaca bir eğitimi, gündelik teknolojik ve bilim konularına hakimiyeti göz önünde bulundurulur ve bunu hukuk nosyonu ile gerekçelendirerek sunması gerekir. Bil. K. madde 3/8 uyarınca da hakimlere

ve yargı mensuplarına ulusal Yargı ağı proje ve sistemi kapsamında erişilebilir olan bilgi ve belgeler üzerinden de bilirkişi incelemesi yapılması yasaklanmıştır.

Bununla birlikte; bir diğer genel bilgi ve tecrübe hususu gibi pek de yoruma açık olmayan bilirkişi görevlendirmenin yasak olduğu hal hukuki konulardır. Kanun koyucu bu hususta kesin ve net emredici hüküm ortaya koymuştur. Gerek T.C. Anayasa normları gerekse usul hukuku anlamında hükmü verecek olan hakimdir (69). Nitekim T.C. Anayasa madde 138 hükmü uyarınca da hakimlerin bağımsız olup yetkilerini hukuka, kanuna ve vicdani kanaatlerine göre kullanarak hüküm tesis etmektedirler.

Doktrin de bu konu ile ilgili olarak farklı görüşler mevcuttur. Bir görüşe göre; kanunun koyduğu emredici kuralın doğru ve yerinde olduğu, bilirkişilerin hukuki konularda görüş ve rapor düzenlemesiyle hakimlik mesleğine bağlanan hüküm kurma yetkisini devrettiği ve bu hususun öncelikle Anayasa kurallarına ve diğer tüm usul kanunlarına aykırılık teşkil edeceği yönündedir (70). Bu görüşün karşısında yer alan görüş ise; hukuk evreninin çok geniş olduğu ve adaletin tesisi için tek bir kişinin bilgi birikiminin yetersiz kalabileceği bu sebeple sürekli değişen ve kendini yenileyen hukuk evreninde, bu işe vakıf tecrübeli bilirkişilerden de hukuki konuların yorum ve raporlanmasında yardım istenebileceği görüşüdür (71), (72).

Tarafımızca gerek kanun koyucunun emredici ve kesin olarak nitelendirdiği ve doktrinde de yer alan hukuki konularda bilirkişiye başvurulamayacağı kuralı yerindedir. HMK madde 279/4 hükmü de bir kez daha bilirkişilerin görevi dışında yorum, görüş ve oyda bulunamayacağını söylemektedir. HMK madde 279/4'e göre; “ *(Değişik: 3/11/2016-6754/54 md.) Bilirkişi, raporunda ve sözlü açıklamaları sırasında çözümünü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hususlar dışında açıklama yapamaz; hâkim tarafından yapılması gereken hukuki nitelendirme ve değerlendirmelerde bulunamaz.*” (22).

Bize göre hakimlik mesleği idealist kimselerin ulaşması gereken bir meslektir. Gerek T.C. Anayasa madde 9 ‘*yargı yetkisinin bağımsız mahkemeler tarafından kullanılacağını hükmeder*’ ve yukarıda bahsettiğimiz madde 138 gerekse hukukumuzun tüm alanında bağımsızlığı ön planda tutulan bir meslek grubunun tek ideali olan hukukun uygulanması noktasındaki yetkisini de başka birine devretmemesi gerektiğidir. Olması gereken hukuk evreninde idealist kişilerce, hukukun üstünlüğüne ve tarafsızlığına inan hakimlerin yapması gereken en önemli iş adaletin

sağlanabilmesinde hüküm tesis etmektir. Bu yetkisinin hele ki ülkemiz içerisindeki mevcut bilirkişi olabilme esasları incelendiğinde, daha sonradan detaylı bir şekilde değerlendirecek olmakla birlikte, meslekte 5 yılını doldurmuş ve bir uzmanlık sertifikası sahibi olan bilirkişi hakim yerine geçerek hüküm tesis etmeye başlayacaktır. Süregelen ve halihazırdaki uygulama yargı erkleri tarafından görmezden gelinse de bu noktaya doğru kaymakta, itiraz mercileri tarafından fark edildiği müddetçe de bilirkişinin hukuki yorumu ve değerlendirmesi esas alınan hükümler ortadan kaldırılmaktadır.

Yargıtay 22. H.D.'sinin 24.04.2019 tarihli , 2016/11941E., 2019/9406 K. sayılı kararına bakılacak olursa; “...İş koşullarında bir ağırlaşma meydana gelip gelmediğine yönelik bir uyuşmazlık temelde hukuki bir değerlendirmeyi zorunlu ve gerekli kılmaktadır. Bu bakımdan, mahkemece gerekli görüldüğü takdirde, talep olmasa dahi, işyerinde keşif yapılarak bu değerlendirmenin yapılabilmesi mümkün olduğu halde, uyuşmazlığın esası hakkında salt bilirkişi raporu doğrultusunda karar verilmesi yerinde olmamıştır...” katıldığımız görüşün uygulamadaki kararları bu şekildedir.

2.5.3. Bilirkişiye Başvurmanın Zorunlu Olduğu Durumlar

Gerek bilirkişiliğin tanım ve esaslarının yapıldığı HMK özelinde gerekse CMK özelinde bilirkişiye başvurulacak haller noktasında emredici bir tabir bulunmamaktadır. Kanun koyucu bunları tahtidi olarak sıralamamış, bazı özel hükümlerde yargılama konusu olay ve olgunun tanımını yaparak bu hususların ancak bilirkişi incelemesi ile sonuçlandırılabilmesine hüküm vermiştir (73).

Genel bir norm olarak hakime bilirkişi görevlendirme konusunda verilen takdir yetkisi özel olgular neticesinde kanun koyucu tarafından kısıtlanmıştır (67). Öyle ki, hakimin belirli olayda konu ile ilgili olarak yeterli teknik bilgi ve uzmanlığa sahip olması halinde dahi takdir yetkisini ortadan kaldırarak bilirkişi görevlendirme zorunlu kılınmıştır (74). TMK madde 40 hükmü uyarınca cinsiyet değiştirmek için başvuran kişinin ruh hali incelemesi ve nüfus bilgilerinin değiştirilmesi amacıyla bilirkişi zorunlu tutulmuştur. TMK 436 hükmü uyarınca akıl sağlığı ve zayıflığı gibi hususlarda alkol veya madde bağımlılığı gibi durumlarda kişinin resmi bir bilirkişiden rapor alması zorunlu hale getirilmiştir. HMK madde 211 uyarınca sahtelik iddiası ile bir belgenin incelenmesi gerektiği durumlarda hakimin öncelikle kendi incelemesi sonradan bilirkişiye tevdi etmesi zorunluluğu mevcuttur. CMK madde 75 ve 76 hükmü uyarınca

“*beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması*“, CMK madde 86 ve 87 hükmü uyarınca “*ölünün adli muayenesi ve otopsi*”, CMK madde 89 hükmü uyarınca “*zehirlenme şüphesi üzerine yapılacak işlemler*” hakim ve mercinin takdir yetkisine bırakılmamış bilirkişi görevlendirmesi ve yardımıyla çözüme gidilmesini şart koşmuştur (75). Bunun gibi birçok maddede özel olarak bilirkişi incelemesi zorunluluğu kanun koyucu tarafından şart koşulmuştur. Belirtmemiz gerekir ki burada göstermeye çalıştığımız durum, kanunun bilirkişi için yapmış olduğu tanımda da geniş bir takdir yetkisi vermiş olmasına rağmen daha sonrasında yine aynı kanun koyucu tarafından spesifik hükümlere bilirkişiye başvuru şartının konmuş olmasıdır.

Kanunlarda şart koşulmasının yanı sıra bilirkişiye başvurma zorunluluğu bulunmasa dahi Yüksek yargı kararları neticesinde hakim ve mercinin uyuşmazlığın çözümünde bilirkişiye başvurulması gerektiği hususu ön plana konmuş ve kararlar bozulmuştur. Yüksek yargı kararlarının bu alandaki sınırlaması, hakim ve mercinin gerekli özel ve teknik bilginin takdiri noktasındadır (76). “*Bilişim hırsızlığının tespiti*”, “*Kira bedelinin tespiti*” “*Meslek hastalığı kavramının belirlenmesi*”, “*Silah ve mermi çekirdeklerinin incelenmesi*”, “*Esrar kullanma alışkanlığının bağımlılık düzeyinde olup olmamasının araştırılması*”, “*kişinin harici ve genital muayenesi*”, “*Diş ve protez hizmet bedellerinin tespiti*”, “*Birtakım hastalıkların tedavisi için yürütülen faaliyetin sahte tabiplik sayılıp sayılmayacağı*”, “*Evlat edinmenin, evlatlığın menfaatine olup olmaması*” gibi ve benzeri bir çok olay ve olgu yargı kararları neticesinde bilirkişiye başvurma gerekliliği gösteren durumlar olarak karşımıza çıkmaktadır (77). Yine belirtmemiz gerekir ki, burada ve daha nice yargı kararlarında sayılan durumların bilirkişiye gidip gitmemesi noktasında bir tartışmaya girmeyip yalnızca kanun hükmünde özellikle HMK madde 266 ve CMK madde 63’de aynı şekilde Bilirkişilik Kanununda hakim veya vmerciye verilen takdir yetkisinin Yüksek yargı kararları neticesinde sınırlandırılmasını göstermektedir.

Sonuç olarak hakime verilen takdir yetkisinin, özel veya teknik bir bilginin yorumu kıstasında gerek kanun koyucunun hüküm olarak ortaya koyduğu durumlar gerekse Yüksek yargı kararlarının belirttiği esaslar neticesinde bir takım durumlar kanunun açık bir şekilde verdiği takdir yetkisi kısıtlanarak bilirkişi görevlendirmesi zorunlu kılınmaktadır.

2.6. Bilirkişilerin Seçilmesi

Hukuk alanına sirayet etmiş ve adalet anlayışı içerisinde çözümü uzmanlık, teknik veya özel bir bilgi gerektiren konularda, maddi olayın açıklığa kavuşması açısından önem arz eden bilirkişilik müessesesi kanunlar tarafından belirtilen şekil ve esaslara uygun olarak belirlenip seçilmektedirler (78).

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 266. maddesi'ne göre ; *“(1) Mahkeme, çözümü hukuk dışında, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde, taraflardan birinin talebi üzerine yahut kendiliğinden, bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına karar verir. (Değişik cümle: 3/11/2016-6754/49 md.)”* (22).

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 63. maddesi'ne göre ; *“(1) Çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına re'sen, Cumhuriyet savcısının, katılanın, vekilinin, şüphelinin veya sanığın, müdafinin veya kanunî temsilcinin istemi üzerine karar verilebilir. (Değişik cümle: 3/11/2016-6754/42 md.)”* (45).

2577 sayılı İdari Yargılama Usul Kanunu açısından özel bir hüküm bulunmamakla birlikte, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na atıfta bulunmak suretiyle idari yargıda da bilirkişinin seçilme esaslarını dolaylı olarak düzenlemektedir.

Bahsi geçen tüm usul normları dikkate alındığında bilirkişinin daha önceden yapmış bulunduğumuz tanımları da dikkate alınarak mahkeme tarafından seçilen ve seçimleri de belirli usul ve esaslara tabi bir müessese olduğu açıktır (79).

Bununla birlikte, 6754 sayılı Bilirkişilik Kanunu yürürlüğe girmeden önce, bilirkişiler tarafların karşılıklı anlaşmaları yoluyla mahkemeden istenebilen bir usul olarak karşımıza çıkmaktadır (80).

Bilirkişilerin kanunu nezdinde seçilmeleri de belirli şartlar ve esaslar dahilinde karşımıza çıkmaktadır.

2.6.1. Liste Usulü Seçilmesi

Zorunlu bilirkişilikler başlığı altında yer alan kısımda detaylı olarak bahsedeceğimiz üzere Kanunların zorunlu olarak başvurmayı öngördüğü bilirkişilik halleri mevcuttur. HMK madde 268'e göre ; *“Kanunların görüş bildirmekle yükümlü kıldığı kişi ve kuruluşlara görevlendirildikleri konularda bilirkişi olarak öncelikle başvurulur. Ancak kamu görevlilerine, bağlı buldukları kurumlarla ilgili dava ve*

işlerde, bilirkişi olarak görev verilemez'' (22). Bu husus haricinde kural olarak bilirkişiler kanun ve yönetmeliklerin öngördüğü liste usulü yöntemi ile seçilip görevlendirilmektedirler (81).

6754 sayılı bilirkişilik Kanunu madde 7'ye göre ; *“(1) Her bölge adliye mahkemesinin kurulu bulunduğu yerde bir bilirkişilik bölge kurulu kurulur. ” (68). Bu kurulun görevleri arasında bilirkişilerin kabulü ve listelerinin oluşturulması görevi mevcuttur (68). Oluşturulan bu liste Bilirkişilik Yönetmeliği'nin 46. maddesine göre; “(1) Bilirkişi listesi, bilirkişilik siciline kayıtlı kişilerin ad ve soyadları, temel ve alt uzmanlık alanları, meslekleri ve 24/3/2016 tarihli ve 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu hükümleri gözetilerek Daire Başkanlığınca belirlenecek diğer hususlar gösterilmek suretiyle bölge kurulları tarafından oluşturulan listedir.” şeklinde tanımlanmaktadır (20).*

Uzmanlık alanlarına ve kanunun öngördüğü şartları sağlayan bilirkişilerden oluşan listeler mahkemelerin bilirkişilik müessesesine başvurması gereken hallerde kullanacağı bir listedir. Kendi görev alanı içerisinde listeye kayıtlı bir bilirkişi, diğer bir bölgenin görev ve yetki alanına daha yakın bulunuyorsa gerek HMK madde 268 gereği gerekse usul ekonomisi ilkesi (82) gereğince yargılamaya konu dosya bazında diğer bir bölgede görevlendirilebilir.

2.6.2. Liste Dışından Seçilmesi

6100 sayılı HMK madde 268/2 uyarınca ; *“(2) Bölge kurulunun hazırladığı listede bilgisine başvurulacak uzmanlık dalında bilirkişi bulunmaması hâlinde, diğer bölge kurullarının listelerinden; burada da bulunmaması hâlinde, Bilirkişilik Kanununun 10 uncu maddesinin (d), (e) ve (f) bentleri hariç birinci fıkrasında yer alan şartları da taşımak kaydıyla listelerin dışından bilirkişi görevlendirilebilir. Listelerin dışından görevlendirilen bilirkişiler, bölge kuruluna bildirilir’’ (22).*

Madde hükmünden de açık bir şekilde görüldüğü üzere, kanunun resmi/zorunlu bilirkişilik uygulamasını bir tarafa koyacak olursak, kural olarak listelerden seçilmesi gereken bilirkişiler, yargı çevresinin bulunduğu listelerde gerekli uzmanlık ve yeterlilik şartlarını sağlayan bir bilirkişinin olmaması halinde istisna olarak liste dışından da seçilebilmektedir. Bilinmelidir ki liste dışından seçilmiş olması bilirkişinin kanunlar

tarafından çizilen özellikleri taşımakla yükümlü olması kuralını ortadan kaldırmamakta, bu husus öncelikli olarak incelenmektedir.

2.6.3. Zorunlu Bilirkişiler

Ülkemizde çeşitli kanunlar ile belirli konularda bilirkişilik müessesesi, resmi kurumlar eliyle veya yine kanunlar tarafından belirtilen kıstaslarda zorunlu kabul edilen kuruluş ve yapılarda alanında uzman, yetkili ve yeterli bilirkişiler tarafından icra edilmektedir. Kanunlar tarafından hangi hususların resmi bilirkişilikler tarafından yerine getirileceği hususu belirtilmiş olup kimi durumlarda tekel kimi durumlarda ise çelişki giderici mekanizma rolleriyle karşımıza çıkabilmektedir. Çalışmamızın bu kısmında, kurumların işleyişi ve çalışma sistemlerine genel olarak değinilecek olup, asıl amacımız, kurumların ve bilirkişilik müesseselerinin ortaya çıkan sorunlarını ilerleyen bölümlerde karşılaştırabilme açısından irdelemektir.

2.6.3.1. Adli Tıp Kurumu

Ülkemizde adli tıp konusunun ortaya çıkışı çok eski dönemlere gitmektedir. Adli tıp. “*insan vücudunu ve insanla ilgili davranışların yarattığı sonuçları hukukun yargı aşamasında doğru ve bilgilendirilmiş olarak değerlendirilebilmesi için bilirkişilik yapan bilimdir.*” (83). Yargı merciinin görevi ile tıp biliminin ortaklaşa çalışmasını konu alan bu tanıma katılmakla beraber, adaletin kişilerin vicdanını serinletecek ölçüde tesis edilebilmesi için adli tıbbın önemini vurgulamak ve olması gereken düzenin gerçekleştirilebilmesi için katkıda bulunmak en önemli husustur. Bu suretledir ki Adli Tıp Kurumu süregelen zaman boyunca bir çok farklı şekilde karşımıza çıkmış ve bir çok düzenlemeye tabi tutulmuştur.

Cumhuriyetin ilanından önce Osmanlı Devleti dönemine uzanan ve henüz kurum niteliği kazanmamış, 1839 yılında kurulan Mektebi Tıbbiye-i Şahane kurumunda verilen Tıbb-i Kanuni olarak adlandırılan dersler olarak karşımıza çıkmaktadır (84).

1879 yılında Usulü Muhakematı Cezaiye Kanunu adlı Ceza Muhakemesi Kanun'u ile ilk defa resmi bilirkişi adı geçirilmiş ve otopsi alanında izlenecek kurallar ortaya konmuştur. Bununla birlikte Polis Teşkilatına bağlı olarak çalışan bir ofis statüsü kazandırılıp bugünkü yapının temellerini oluşturmuştur (85).

Yapısı ve teşkilatlanması birçok kez değişen kurum 1915 senesinde Sıhhiye Nezareti yani o dönemin Sağlık Bakanlığına bağlanmıştır. En nihayetinde 1917 yılında 225 sayılı Kanun ile birlikte Kurum özelliği ve yapısı itibari ile daha çok içerisinde bulunduğu Adalet Bakanlığı'na o dönemki adıyla Adliye Nezareti'ne bağlı Tıbb-ı Adli Müessesesi ve Meclisi adında bugünkü yapısının temelini kavuşmuştur.

Yıllar içerisinde çeşitli kanunlar ile yapısı değiştirilse de büyük ölçüde son halini aldığı ve günümüzde de halen yürürlükte bulunan 1982 yılı 2695 sayılı Adli Tıp Kurumu Kanunu ile karşımıza çıkmaktadır. Bu kanun ile Adli Tıp Kurumunun bugün dahi esas alınan tanımını ilk maddesi ile ortaya konmuştur. Bugün ki hali ile ; “ *Adalet işlerinde bilirkişilik görevi yapmak, (Ek ibare: 19/2/2003-4810/1 md.) adli tıp uzmanlığı ve yan dal uzmanlığı programları ile görev alanına giren konularda diğer adli bilimler alanlarında sempozyum, konferans ve benzeri etkinlikler düzenlemek ve bunlara ilişkin eğitim programları uygulamak üzere Adalet Bakanlığına bağlı Adli Tıp Kurumu kurulmuştur.*” (86).

03.11.2016 tarih ve 6754 sayılı Bilirkişilik Kanunu ile birlikte hem Bilirkişilik müessesesi tüm hatlarıyla bir nizama bağlanmış ve en önemlisi Adli Tıp Kurumu Kanunu'na önceki dönem yaşanan sorunları hafifletecek ve olması gerekeni ortaya koyan yeni düzenlemeler getirmiş olmasıdır. Bu kanun ile birlikte Adli Tıp Kurumu'nun amaç ve görevleri genişletilerek yalnızca Hakim, Savcı ve Mahkemelerin istekleri doğrultusunda faaliyet gösteren kurumun 2-a maddesi'ne “ ... *Kurumun uygun gördüğü alanlarda kamu kurum ve kuruluşları tarafından...*” yapılan ekleme ile Adli Tıp Kurumuna atfedilen resmi uzman bilirkişilik vasfı diğer kamu kurum ve kuruluşlarının da ulaşabilmesi açısından önem arz etmektedir. Getirilen Bilirkişilik Kanunu ile birlikte Adli Tıp Kurumunun işleyiş ve düzenleniş şeması da değişmiş olmakla birlikte pratikte yaşanan sorun ve sıkıntılar azaltılmaya çalışılmış olmaktadır (87). Yapılan değişiklikleri anlatmadan önce bu değişikliğe neden olabilecek yapısal sorunları açıklamakta yarar vardır.

Her yıl düzenli olarak Avrupa Birliği İlerleme Raporları incelendiğinde ki; bu raporların isimleri 2015 yılından itibaren ülke adları ile anılmaya başlamıştır, 2016 yılı öncesinde yer alan ve Adli Tıp Kurumunun kendi içerisindeki işleyiş ve etki etmiş olduğu Adalet düzeni ile ilgili olarak ortaya konan eksiklikler mevcuttur. 2016 yılına kadar olan raporlar incelendiğinde Adli Tıp Kurumunun kendi içerisindeki ve Adalet

sistemine yansıyan sorunlar genel itibari ile şu başlıklar altında sıralanmaktadır; adli tıp raporlarının hazırlanması uzun sürmektedir (88), (89) adli tıp muayenelerinin uygulanması yavaş ilerleyen bir prosedürdür (90), (88), (91) kurumun teşkilatlanması yeterli sayıda değildir(2008 raporu), kurumun altyapı ve teçhizat sorunları vardır (92), (93) kurumun iş yükü çok fazladır, yargılamalar raporların gecikmesinden kaynaklı olarak uzun sürmektedir (94), kurumun yargı mekanizması ile aynı Bakanlık çatısı altında bulunmakta olup kurumun işleyişi ve oluşumu astlık-üstlük sisteminde yer alan devlet görevlileri tarafından bir silsile halinde belirlenmekte olup (95) bu husus doğru değildir (96), bilirkişilerin tarafsızlık özelliği böylesine bir sistem yapılanmasında töhmet altında kalabilmektedir (96), (97), teknik ve özellik arz eden konulardan uzaklaşıp raporlarda hüküm kurmaya başlanmıştır (97), aynı kurum raporlarının çelişki içeriyor olması (92), (97) siyasi olarak etki altında kalabilme ihtimali mevcuttur (92), (93) yargı organları adli tıp kurumu dışında herhangi bir inceleme konusunda “isteksizlerdir” (97) şeklindeki sorunsal faaliyet raporlarına yansımıştır.

2016 yılı Türkiye Raporunda; “*Mahkeme bilirkişi sisteminin gözden geçirilmesi gerekmektedir. Hâkimlerin bilirkişilik müessesesine gereğinden fazla başvurması, düşük kalitedeki bilirkişi raporları ve düşük ücretler 66 sorun teşkil etmeye devam etmektedir. Bu sorunların çözümüne yönelik bir kanun tasarısı hâlâ kabul edilmemiştir. Mahkeme bilirkişileri, uygulamada çapraz sorguya tabi tutulmalıdır. Yargı organlarının içyapısında ve özellikle ceza mahkemeleri olmak üzere, mahkeme ağında sıklıkla yapılan değişiklikler, bunların etkinliklerini engelleme riskini doğurmaktadır.*” demek sureti ile bilirkişilik sistemimizi tekrardan ciddi bir şekilde eleştirmiştir (98).

6754 sayılı Bilirkişilik Kanunu ile Adli Tıp Kurumu içerisinde köklü değişiklikler gerçekleştirilmiş ve pratikte ortaya çıkan sorunların ortadan kaldırılması amaçlanmıştır. Bu sebeple ki, Kurum bünyesinde bulunan tek üst kurul sıfatı taşıyan Genel Kurul kaldırılarak üç farklı üst kurul yapısı tesis edilmiştir. Bununla birlikte kurum bünyesinde yer alan uzmanlık alanları için yapılan ayrımlar neticesinde ortaya çıkan ihtisas kurullarının sayısı arttırılmıştır (99). Böylelikle kurum üzerindeki iş yükü hafifletilmeye, daha çok uzmanlık alanı ile daha doğru kararlar verilmesi amaçlanmıştır. Bugün Adli Tıp Kurumu 7 İhtisas Dairesi, 8 İhtisas Kurulu, 1 Genel Kurul ve 3 farklı Adli Tıp üst Kurulları ile Türkiye geneline yayılmış Grup Başkanlıkları ve bu gruplara bağlı Şube Müdürlüklerinden oluşmaktadır. Buna müteakip yıllarda ortaya konulan

ilerleme raporlarında kurum üzerindeki sorunlar en azından raporlar bakımından önemli ölçüde azalmıştır (100).

Uygulamada karşılaşılan bir diğer sorun ise yargı mensuplarının Adli Tıp Kurum raporlarının kesin bir hükümmüşçesine kabul görmesi üzerine bir gerçeğin olamayacağı yönündeki kalıplaşmış düşüncedir (101). Yüksek yargı kararlarında da görüleceği üzere resmi bilirkişi kurumlarının raporlarının nihai olmadığı itiraza kabil olduğu ve kurum raporlarının üstünlük özelliğinin bulunmadığı açıktır. Yargıtay 12. Hukuk Dairesi 26.11.2012 tarihli (2012/17547E, 34790K) kararında; *“Adli Tıp Kurumu Fizik İhtisas Dairesinin imza incelemesinde son merci olarak kabulü mümkün bulunmayıp, raporun anılan kurumdan alınmış ve heyetçe düzenlenmiş olması da yerleşik Yargıtay içtihatlarına göre ona üstünlük tanımayacağından anılan rapora itibar edilerek sonuca gidilemez.”* diyerek bu hususu açıklığa kavuşturmuştur. Nitekim bu husus Adli Tıp Kurumu Kanununda da açık bir şekilde belirtilmektedir. 2659 sayılı Adli Tıp Kurumu Kanununun 23/C-3. maddesinde; *“Adli Tıp Genel Kurulu kararları nihai olmakla beraber mahkemelerin delilleri serbestçe takdir hususundaki yetkilerini kısıtlamaz”* şeklinde hüküm altına alınmıştır (86).

Bu durum yargı sistemi içerisinde kişi veya kişilere karşı adaletin tesis edilebilmesi açısından büyük zararlar verebilecek bir düşüncedir. Adli Tıp Kurumu ve diğer resmi bilirkişiliklerin dahi yanlış olarak verebilecekleri değerlendirmeler bir çok yüksek yargı kararında ortaya konmuşken (102), (103), uygulamanın bu şekilde alışıl gelmiş olması hatalıdır (104).

Adli Tıp Kurumu içerisinde yer alan daire ve kurulların yapılanması konusunda da eleştiriler mevcuttur. Gerek yüksek Yargı kararlarında gerekse doktrinde, belirli bir uzmanlık alanı gerektiren incelemeler için oluşturulacak raporda olayın gerektirdiği uzmanlıktan bağımsız ayrı özellikleri haiz uzmanların bulunması ve rapora dahil olmaları hususudur. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından dahi irdelenen bu hususun da gözetilmesi işleyişin ve en önemlisi adaletin tesisini güçlendirecektir (105). İnsan Haklarının tam ve yerinde tesisi için adli tıbbın rolü çok önem arz etmektedir (106).

2.6.3.2. Yüksek Sağlık Şurası

Yüksek Sağlık Şurası 1930 tarih ve 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu ile Sağlık Bakanlığı'na bağlı bir bilirkişilik kurumu olarak karşımıza çıkmaktadır (107). Günümüze kadar geçen süreçte birçok defa Kanun hükmünde kararnameler ile görev yapısı ve şekli düzenlenmiş olsa da (108) en nihayetinde devlete bağlı, adli konularda danışma ve rapor mekanizması şeklinde işleyen bir tıbbi bilirkişilik müessesesidir. Yüksek Sağlık Şurası'nın görev ve yetki bakımından Adli Tıp Kurumun'dan ayıran özelliği, tababet sanatının ifasından kaynaklanan adli vakalarda ve hekim hataları ile ilgili olarak bilirkişilik görevidir (109).

Yüksek Sağlık Şurası resmi ve zorunlu bilirkişilik müessesesi adı altında inceliyor olsak da bu husus nispeten kısa bir süre önce değişmiştir. Önceleri Adli merciler nezdinde bir resmi bilirkişi statüsü bulunan kurum ki bu özelliğini sonradan Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen 1219 sayılı Tababet Kanununun 75. maddesinde almaktaydı. Bu maddeye göre, tababete ilişkin ceza uyuşmazlıklarında Yüksek Sağlık Şurasına başvurulması ve rapor alınması zorunlu idi (110). Nitekim bu husus ceza yargılamaları için bir zorunluluk teşkil etse de hukuk davaları için Yargıtay Yüksek Sağlık Şurasını zorunlu bir bilirkişilik müessesesi olarak görmemiştir.

Yargıtay 13. Hukuk Dairesi'nin 09.05.2007 tarihli ve 2007/4438 K. sayılı kararında; “ *Mahkeme, ‘‘Yüksek Sağlık Şurası’na başvurup başvurmamakta serbesttir ve herhangi bir bilirkişi raporuyla bağlı olmadığı gibi, oranın raporuyla da bağlı değildir. raporlar arasındaki çelişki durumunda Yüksek Sağlık Şurası raporuna itibar edilmesi zorunluluğu yoktur.*” diyerek görüşünü belirtmiştir.

Bununla birlikte gerek 1219 sayılı Tababet ve Şuabbatı Sanatlarını'nın Tarz-ı İcrasına Dair Kanununun 75. maddesi ve CMUK'nin 66/3 maddesi uyarınca başvurulması zorunlu bir bilirkişilik kurumu olmasına rağmen sonraları Ceza Yargılaması Yüksek Yargı kararları dahi Yüksek Sağlık Şurası raporlarının bağlayıcılığının olmadığını ve mümkün olduğu taktirde diğer bilirkişiliklerden yararlanılması gerektiğini vurgulamaya başlamıştır (111). İş bu kararların ortak özelliği, adli mercilerce Yüksek Sağlık Şurasının kesin bir karar organı gibi raporlarına itibar edilmesi, bilimsel anlamda ortaya konan raporlara karşı üstünlük kurulması şeklinde ortaya çıkan bir takım sorunlar üzerine verildiği kanaatindeyiz.

Yüksek Sağlık Şurası görev tanımı ve çalışma düzeni gereği ki kısaca şöyle özetleyecek olursak Sağlık Bakanlığı tarafından 11 üye seçilir ve bu 11 üyeli mekanizma oy çokluğu ile karar yılda en az 4 kez toplanmak üzere dosya üzerinden karar vermektedir (112), (113). Bu durumda beraberinde birçok sorunu ortaya çıkarmaktadır. Sağlık kurum ve kuruluş kayıtlarıyla beraber önlerine gelen dosya içerisinde olayla iktisaplı kişilerin ifadeleri, sağlık dosyasına ait tüm tıbbi dökümanlar, önceden alınmış bilirkişi raporları ve adli soruşturma dosyasına ait evraklar birleşerek Yüksek Sağlık Şurasının önüne gelmektedir. Bu usul de olaylı ilgili kişilerle fiziki temas kurulmadan gerçekleşmesi ve çoğu zaman bahsi geçen dosyalamanın gereği gibi yerine getirilmemesi beraberinde adaletin işleminde büyük gecikmelere yol açmaktadır (114). Hali hazırda yıl içerisinde şuranın toplanma sayısı da göz önüne alındığında, dosya sayısı ve iş yükleri fazla olmakla beraber çoğu zaman Yüksek Sağlık Şurasının önüne gelen dosyalarda hasta ve hastalığın nevine göre karmaşıklıklar ve dosyalama sorunu meydana gelebilmektedir (115).

Gerek yüksek yargı kararlarındaki gösterdiğimiz yaklaşım gerekse güncel sorunlar neticesinde T.C. Anayasa Mahkemesi'nin 03.06.2010 tarih ve 2009/69 e. 2010/79 k. sayılı kararı ile 1219 sayılı yasanın 75. maddesi yani iş bu kuruma zorunlu bilirkişilik rolü veren madde Anayasaya aykırı bulunarak iptal edilmiştir. İptal kararında, kurumun kuruluş zamanında gerekli olduğu ancak şu anda gerek üniversiteler gerekse Adli Tıp Kurumu gibi iyi nitelikleri haiz kurumların oluşması, kurumun işleyişinin yavaş olması, mahkemelerin kurumdan görüş almaya zorlanması ve diğer raporlardan üstün tutulması gibi özellikli hususlar ön plana çıkarılmıştır (116).

Anayasa Mahkemesince Yüksek Sağlık Şurası'nın zorunlu bilirkişilik rolü ortadan kaldırılmış olup kurum işlevsiz hale gelmiş ve en nihayetinde Yüksek Sağlık Şurası Kurumu kaldırılmıştır (117), (118).

2.6.3.3. Yüksek Öğretim Kurumları

Ülkemizde yukarıda belirtmiş olduğumuz kurum ve kuruluşların yanı sıra yüksek öğretim kurumları da resmi bilirkişi statüsü ile bilirkişilik hizmeti sağlayabilmektedirler. Çalışmamızın sınırları gereği genel itibari ile adli tıp ve adli bilimler anabilim dalları özelinde irdelenecek olup diğer yüksek öğretim kurumları isim olarak bahsedilecektir.

Yüksek öğretim kurumlarının resmi bilirkişi sıfatı ile görev yapabilmelerinin önünü açan kanun Adli Tıp Kurumu Kanunu olup Diğer Adli Ekspertiz Kurumları başlıklı 31. maddesinde, “*Yükseköğretim Kurumları veya birimleri, adli tıp mevzuatı çerçevesinde adli tıp olaylarında ve diğer adli konularda Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa göre resmi bilirkişi sayılır. Bu birim ve kliniklerde tetkik edilecek adli tıp ile ilgili işler yönetmelikte belirlenir.*” şeklinde belirtilmektedir. Bir diğer önemli husus ise ülkemizde uzun yıllar yüksek öğretim kurumlarının bilirkişilik statülerinin ikinci plana atılmış ve adli tıp kurumu, yüksek sağlık şurası gibi kurumların raporlarına öncelik verilmesi yanlışdır (119). Bu husus T.C. Anayasa Mahkemesi’nin 03.06.2010 tarih ve 2009/69 e. 2010/79 k. sayılı kararı ile Yüksek Sağlık Şurası’nın resmi bilirkişilik statüsünün iptali gerekçesinde çok güzel irdelenmekte ve yüksek öğretim kurumlarının bilirkişilik statülerine önem vermektedir. Kararda özetle, gelişen ve değişen teknoloji ile bünyelerini güçlendiren, çoğalan ve akademik anlamda kendini kanıtlamış üniversitelerin tercih edilebilmesi gerekliliği belirtilmiştir (116).

2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu’nun 37. maddesinde üniversitelerin ve ilgili bölümlerinin çeşitli kurum, kuruluş ve kişilere bilirkişi hizmeti verebileceğini söylemektedir (120). Bununla birlikte aynı kanunun 38. maddesinin 3. fıkrasında ise yükseköğretim kurumlarının adli tıp ve adli olaylarda resmi bilirkişi olarak görev yapabileceklerini ortaya koymaktadır (120). Görüleceği üzere yükseköğretim kurumlarının bilirkişilik statüsü hem yargı kararları ile hem de kanunlar nezdinde adalet tesisine yardımcı olabilmek açısından önem arz etmektedir.

1909 senesinde tıp fakültelerinin birleştirilmesi ile oluşan İstanbul Tıp Fakültesinde kurulan ilk Adli Tıp bölümü sonrasında (121), ülkemizde uzun yıllardır köklü üniversitelerin bünyelerinde adli tıp ve adli bilimler anabilim dalları ve enstitüleri ile faaliyet göstermektedir (122). Bununla birlikte adli merciler kanun ve yüksek yargı kararlarına rağmen halen daha Adli Tıp Kurumunu ön plana çıkararak bir bilirkişi hiyerarşisi yaratmaya çalışmaktadırlar (123). Böylesine bir hiyerarşi olmadığı gibi burada olması gereken husus adaletin tesisini hızlandırmak ve en ufak bir şüpheye yer bırakmayacak şekilde doğru kararlar verebilmek olmalıdır. Burada yargı mercilerine büyük rol düşmekle birlikte hukukun ilerlemesi ve doğru ve zamanında kararların ortaya çıkması konusunda yükseköğretim bilirkişilikleri desteklenmelidir (124).

Yargılamaların kısaltılması ve doğru analizlerin ortaya çıkması açısından Yükseköğretim Kurumlarından kaliteye yönelik çalışmalar arttırılmalı ve kalifiye olarak adlandırılabilir kişiler için iş bu kurumlar desteklenmelidir (125).

Tüm bunlarla beraber ülkemizde çeşitli teknik üniversitelerde, teknik ve uzmanlık gerektiren konularda adli olayların aydınlatılmasında bilirkişi rolünü üstlenen, kimya, biyoloji, elektrik elektronik, inşaat gibi alanlarda fakülte, anabilim dalları ve enstitüler görev yapmaktadırlar (126).

2.6.3.4. Emniyet ve Jandarma Kriminal Bölge Laboratuvarları

Emniyet Kriminal Polis Laboratuvarları 4/6/1937 tarihli ve 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanununun 16 ncı maddesine dayanılarak hazırlanan "Emniyet Genel Müdürlüğü Kriminal Polis Laboratuvarları Dairesi Başkanlığı ve Kriminal Polis Laboratuvarı Müdürlükleri Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği" ile düzenlenmiştir.

Görünürde Adli Tıp Kurumunun otorite olarak görüldüğü ülkemizde, ki bu durumun doğru olmadığını önceki bölümlerde ortaya koymuştuk, emniyet teşkilatına bağlı kriminal laboratuvar ülkemizde çok önceden varlık gösteren bir kurum yapısındadır.

Ülkemizde ilk olarak 1910 yılında polis departmanlarında yalnızca parmak izi üzerine çalışmalarla başlatılan bu sistem Cumhuriyetin ilk yıllarında polis teşkilatı üzerindeki reformlarla birlikte Polis Akademisinde eğitimi verilen başlı başına bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Zaman ilerledikçe uzmanların yetiştiği bu bölümler daha sonraları yurtdışına eğitim amaçlı olarak gönderilmiş ve ülkeye kalifiye personel getirilmesi noktasında odaklanılmıştır. Akademiye bağlı bu laboratuvar yapısı teknik ve uzman eleman yetiştirdikten ve altyapılar sağlandıktan sonra ilk olarak 1967'de İstanbul'da başlı başına bir laboratuvar olarak adli olaylara bilirkişilik anlamında cevap vermek amacıyla kurulan bir yapı olmuştur. O günden bugüne çeşitli illerimizde Emniyet teşkilatı, adli makamlar, savcılık ve mahkemelerin ihtiyaç duyduğu adli meselelerin teknik ve uzmanlık gerektiren konularda bilirkişilik hizmeti vermeye devam etmiş en nihayetinde Polis Akademisi çatısı altından ayrılıp başlı başına bir kurum olarak karşımıza çıkmıştır (125). İçerisinde iş bu uzmanlık alanları üzerine eğitim veren ve bu konuda uzman yetiştiren bu kurum ülkemizin 10 ilinde merkezi Ankara olmak üzere teşkilatlanması bulunan kurum, parmak izi incelemeleri, belge inceleme, grafoloji,

kimya, balistik gibi belli başlı alanlarda adli mekanizmalar için hizmet vermektedir (127).

Jandarma Kriminal Laboratuvarları 10/3/1983 tarihli ve 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanununun 5 ve 24 üncü maddelerine dayanılarak hazırlanan, "Jandarma Genel Komutanlığı Kriminal Daire Başkanlığı ve Bölge Kriminal Laboratuvar Şube Müdürlükleri Görev ve Yetkileri Yönetmeliğine" göre düzenlenmiştir.

Kendi yetki alanları çerçevesinde, suçun tespit edilip maddi olguyu ortaya çıkarmada adli makamlara ve güvenlik güçlerine uzman ve teknik bilgi aktaran, bilirkişilik yapan bunları arşivleyen ve Emniyet Kriminal Daire Başkanlığı gibi çeşitli konularda uzmanlık alanı bulunan bir kurum yapısındadır. Kurum olarak az önce bahsetmiş olduğumuz Emniyet yapısıyla benzerlik gösterse de önceden, yani Jandarma Güçleri T.C. İçişleri Bakanlığı'na bağlanmadan önce her iki kurum da kendi yetki sahaları içerisinde kendi kuruluş amaçları doğrultusunda ayrı birer birim olarak görev almaktaydı. Yine Emniyet Kriminoloji Daire Başkanlığı gibi kendi bünyesi içerisinde kalifiye uzman yetiştiren bir kurumdur. İçerisinde olay yeri inceleme uzmanları ile beraber, teknik fotoğrafçılık, balistik, kimya, grafoloji gibi çeşitli alanlarda uzmanlıklar bulunmaktadır (128).

Bu kurumlar gerek verdikleri eğitim gerekse belli başlı alanlarda uzmanlaşmaları ile resmi bilirkişilik olarak hizmet vermekte ise de, teşkilat sayılarının azlığından kaynaklı dosya birikmesi, bağlı bulunduğu çevre bölgeler dışından dosya kabul etmemesi ve hiyerarşik düzende Yargı mercileri ile aynı üst çatı altında olmasından kaynaklı olarak özerklik ve tarafsızlık konularında oluşabilecek hususlardan ötürü eleştirilebilir.

2.6.3.5. Adli Bilimler

Adli Bilimler, multidisipliner bir çatı kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır (129). Adli süreç içerisindeki maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasında hukuka yardımcı olacak tüm bilim dallarının birlikte değerlendirilmesini konu alır. İçerisinde, adli patoloji, adli genetik, adli toksikoloji, adli antropoloji, adli diş hekimliği, adli tıp ve grafoloji gibi bir çok disiplini barındırır (85). Tüm bu disiplinlerin ortak amacı hukuk evreninde maddi gerçeğin ortaya çıkarılarak adaletin tecelli etmesine katkıda

bulunmaktadır (18). Böylelikle hukuk ile bilimin eş güdümlü olarak çalışmasıyla birlikte maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasında iş birliği yapan tüm bilimlerin bir çatı altında toplandığı adli bilimler kavramı multidisipliner bir bilim anlayışı ortaya çıkmaktadır.

Latince ‘*forensis*’ kelimesinden gelmekle birlikte anlamı tartışma ortamı olarak çevrilebilir. Bunun hukuk evrenindeki karşılığı mevcut bilimsel gerçekliğin hukuk önünde tartışmaya açılması olarak yorumlanabilir (130).

Amerika Birleşik Devletleri Adalet Bakanlığı’nın resmi tanımına göre; masum bir kişinin aklanmasına veya halihazırdaki soruşturma ve prosedüre yardımcı olarak suç mahallinin anlamlandırılmasında rol oynayan ve adalet sistemine yardımcı bir disiplin bütünüdür (131).

Adli bilimci tanımı ise, gerçeği bulmak ve yasal bir kovuşturmada adaleti aramak için nesnel, bilimsel bir analize ihtiyaç duyulduğu her an hukuk evrenine dahil olan kişiler olarak adlandırılmaktadır (132).

Hukuk ile diğer bilim dallarının birleşmesini sağlayan ve bu bağlamda hukukun tecelli etmesine yardımcı olacak bilimlerin toplandığı multidisipliner alanı ifade eden adli bilimler ülkemizde yaygın bir kanı olarak adli tıp bilimi ile adını duyurmaktadır. Ülkemizin adli bilimler ile ilgili olarak geçmişine bakıldığında adli tıp kavramı üzerinden ilerlediği ve kendisine yer bulmaya çalıştığı çalışmamızın Adli Tıp Kurumu başlığında ele aldığımız hususlarla bir kez daha görülecektir. Öyle ki, 2659 sayılı Adli Tıp Kurumu Kanunu madde 2-c bendinde; “*Adli tıp ve adli bilimler alanlarında çalışmalarını yürütmek üzere seminer, sempozyum, konferans ve benzeri etkinlikler düzenlemek, bunlara ilişkin eğitim programları uygulamak ve ilgili kurum, kuruluş ve kurulların hazırlayacakları adli tıpla ilgili eğitim programlarının yapılmasına ve yürütülmesine yardımcı olmak,*” şeklinde görevleri sayılmakta ve adli tıp ve adli bilimler kavramlarını ayrı ayrı nitelendirmektedir (86). Bu ayrım doğru olmamakla birlikte adli bilimler bir bilimler topluluğu ve adli tıbbın kendisi içerisindeki bir alt dal olduğu gerçeği mevzuat çerçevesinde görmezden gelinmektedir (133).

Ülkemizde adli bilimlerin gelişimini, ikinci dünya savaşından sonra Avrupa’da yükselen bir disiplin olarak karşımıza çıkmasıyla orada yetişen eğitimli personeller ile birlikte ve tabiki Adli Tıp Kurumu’nun gelişimi ile paralel olarak genel itibari ile adli tıp çevresinde, Polis ve Jandarma Kriminal Laboratuvarlarının gelişimi ile birlikte daha sonraları parmak izi inceleme ve balistik gibi alanlarda görebilmekteyiz (134).

Günümüze gelindiğinde Adli bilimler yapılanmasını ve eğitimini tek bir çatı altında görebilmek yerine, Adli Tıp Kurumu, Polis ve Jandarma Kriminal Laboratuvar Bölge Başkanlıkları, Yüksek Öğretim Kurumları bünyesindeki bölüm ve enstitüler olarak görmekteyiz (135). Yakın zamanımıza kadar bu minimalde sıkışan adli bilimler kavramı ve eğitimi şu sıralar ülkemizde üniversitelere bağlı enstitü ve lisans programları olarak karşımıza çıkmakta ve nitelikli eleman ve en nihayetinde bilirkişi yetiştirmek için çalıştırmaktadırlar. Hukuk nosyonlu lisansüstü eğitim ve doktora programlarıyla birlikte nitelikli bilim insanı yetiştirilen bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Adli bilimler alanında verilen eğitim, hukuk evreninin her alanında karşımıza çıkmaktadır. Uzmanlaşılın disipline göre laboratuvar içerisinde fiilen çalışarak, dosya üzerinden inceleme yapıp mütalaa vererek, sahada olay yeri inceleme ve delil toplama gibi çalışmalar yürüterek çalışabileceği gibi, yargı mensubu, kolluk, tıp hekimi, kimyager, fotoğrafçı, sosyal hizmet uzmanı gibi birçok branşta da kişileri karşımıza çıkarmaktadır (136).

Adli bilimler anabilim dalları ve enstitüleri ülkemizde resmi bilirkişilik görevi yapabilecek statüyü kanunlardan almaktadır.

Adli Tıp Kurumu Kanunu madde 31'e göre; *“Yükseköğretim Kurumları veya birimleri, adli tıp mevzuatı çerçevesinde adli tıp olaylarında ve diğer adli konularda Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa göre resmi bilirkişi sayılır. Bu birim ve kliniklerde tetkik edilecek adli tıp ile ilgili işler yönetmelikte belirlenir.”* (86).

Bununla birlikte, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 37. maddesinde üniversitelerin ve ilgili bölümlerinin çeşitli kurum, kuruluş ve kişilere bilirkişi hizmeti verebileceğini, aynı kanunun 38. maddesinin 3. fıkrasında ise yükseköğretim kurumlarının adli tıp ve adli olaylarda resmi bilirkişi olarak görev yapabileceklerini ortaya koymaktadır (120). Görüleceği üzere adli bilimlerin bir bölüm olarak resmi bilirkişi sıfatı ile hizmet vermesi mevzuat hükümleri çerçevesinden kaynaklanmakta olup, yarıhı mercilerinin Adli Tıp Kurumu'nu bir ölçüt olarak almaları ve nihai rapor merci gibi düşüncelerinin kırılma noktasını oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra T.C. Adalet Bakanlığının yayınladığı 2020 yılı adalet istatistiklerine bakıldığında 202.158 olgu yalnızca İstanbul ili ihtisas dairelerine gönderilen ve sonuçlandırılan olgu sayısı olarak karşımıza çıkmaktadır (137). Bu durum göstermektedir ki, yüksek öğretim kurumlarında gelişen ve kurumsallaşan adli bilimler programlarının halen daha yargı

mercilerinde ilk sırada bulunmadığını göstermektedir. Bu konu ile ilgili olarak ayrıntılı tartışmalar çalışmamızın son bölümünde yapılacaktır.

Adli Bilimlerin gelişiminde bahsetmemiz gereken bir diğer husus ise, süregelen zaman içerisinde ülkemizde adli bilimlerin ilerletilmesi için bir çok kurum, kuruluş, bu kurum ve kuruluşlara bağlı eğitim çalışmaları, faaliyetler, dergi çalışmaları ortaya konmuştur. Adli Tıp Uzmanları Derneği, Adli Bilimciler Derneği, Adli Belge İnceleme Derneği gibi kuruluşlar kurulmuş, Adli Tıp Bülteni, Adli Bilimciler Dergisi gibi yayınlar yayınlanmaya başlanmış ve gerek ulusal düzeyde gerekse uluslararası düzeyde adli tıp ve adli bilimler kongre, sempozyum ve çalıştaylar düzenlenmiştir.

2.7. Bilirkişinin Yükümlülükleri

Gerek zorunlu gerekse kanunlar ile birlikte bilirkişiye danışılacak yargılama süreçlerinde görev yapacak bilirkişilerin gerek şahıslarıyla gerekse kurumları olarak uymaları gereken bir takım usul ve esaslar yükümlülükler adı altında sıralanmaktadır. Bilirkişinin bir kurum olarak nitelendirilmesi ve bu kurumun işleyişinin gereği gibi işleyip hukukun yardımcı bir sujesi olması için iş bu yükümlülükler uyulması gereklidir (138).

Belirli başlı yükümlülükleri konumuz ölçüsünde kalarak aktarmaya çalışacağız.

2.7.1. Bilirkişiliği Kabul Etme

Bilirkişinin kural olarak görevi kabul etme zorunluluğu bulunmamaktadır (139). Gerek usul ve uygulamada da görüleceği üzere gerekse kanun maddesi olarak da karşımıza çıkabileceği üzere, dosya kapsamında başkaca bir bilirkişi atanabileceği gerçeği mevcut olduğundan ve en nihayetinde yapılan iş belirli bir uzmanlık gerektirdiğinden böylesine bir zorunluluktan bahsedilemeyecektir (140).

Kanunlarda da bu husus açık bir şekilde görülmekle birlikte, hem görevi kabule yükümlü olunması hem de görevden ne şekilde el çekilebileceği açık bir şekilde kanunlarda ayrı ayrı belirtilmiştir.

HMK madde 270'e göre; *“(1) Aşağıda sayılmış olan kişi ya da kuruluşlar, bilirkişilik görevini kabulle yükümlüdürler: a) Resmî bilirkişiler ile 268 inci maddede belirtilmiş bulunan listelerde yer almış olanlar. b) Bilgisine başvurulacak konuyu bilmeksizin, meslek veya zanaatlarını icra etmesine olanak bulunmayanlar. c) Bilgisine başvurulacak konu hakkında, meslek veya sanat icrasına resmen yetkili kılınmış*

olanlar. (2) Bu kişiler, ancak tanıklıktan çekinme sebeplerine veya mahkemece kabul edilebilir diğer bir sebebe dayanarak, bilirkişilikten çekinebilirler. ” (22).

CMK madde 65’e göre; “– (1) Aşağıda belirtilen kişi veya kurumlar, bilirkişilik görevini kabul etmekle yükümlüdürler: a) Resmî bilirkişilikle görevlendirilmiş olanlar ve 64 üncü maddede belirtilen listelerde yer almış bulunanlar. b) İncelemenin yapılması için bilinmesi gerekli fen ve sanatları meslek edinenler. c) İncelemenin yapılması için gerekli mesleği yapmaya resmen yetkili olanlar. ” (45).

Bilirkişilik Yönetmeliği madde 11’e göre; “(1) Sicile velisteye kayıtlı olan bilirkişi kendisine verilen görevi kabulle yükümlüdür. (2) Bilirkişi, görevlendirildiği konuda uzmanlık bilgisi ve tecrübesinin yeterli olmadığını, konunun kendi uzmanlık alanına girmediğini, varsa görevi kabulden kaçınmasını haklı kılacak mazeretini, görevlendirmeyi yapan mercie bildirmekle yükümlüdür” (20).

Kanunlarımızda yer aldığı şekliyle mevcut kabul yükümlülüğü bahsettiğimiz şekildedir.

2.7.2. Çağrıya Uyma

Görevi kabul eden bilirkişi, iş bu bilirkişi gerek zorunlu gerekse liste usulü seçilen bir görevli olsun, mahkemenin görevlendirme metninde açık bir şekilde belirtilen çağrıya uymakla yükümlüdür. Bu husus görevi kabul edip etmeme için verilecek kararın mahkemeye bildirim için dahi uyulması gereken bir kural olarak karşımıza çıkar (141).

HMK madde 269’1ê göre; “ (1) Bilirkişilik görevi, mahkemece yapılan davete uyup tayin edilen gün ve saatte mahkemede hazır bulunmayı, yemin etmeyi ve bilgisine başvurulmuş konuda süresinde oy ve görüşünü mahkemeye bildirmeyi kapsar. ” (22).

bahsi geçen bu çağrı, bilirkişinin gerekli diğer yükümlülüklerini yerine getirip rapor sunmaya kadar ki süreci kapsamında görevinin başlangıcı için gerekli prosedür olup çağrı kağıdı ile birlikte kendisine gönderilir.

Çağrıya uyma yükümlülüğü ayrı olarak kanunda belirtilmese de kanunlarda tanıklara uygulanan yükümlülük kapsamında değerlendirerek iş bu sonuca ulaşabilmek ayrıca mümkündür (142).

2.7.3. Yemin Etme

Bilirkişinin en önemli yükümlülüklerinden olan yemin etme yükümlülüğü gerek kanunlarda tanıklık hükümlerine yapılan atıfla gerekse bizzati özel hükümlerle ortaya konmuştur. Görevini ifa edecek bilirkişi görevini gereken tüm dikkat ve özenle yapacağına, görevi layıkı ile sonuçlandıracağına karşın yemin eder. Kanunlarda karşımıza belirli başlı hallerde çıkmaktadır.

HMK madde 271ê göre; “(1) Listelere kaydedilmiş kişiler arasından görevlendirilmiş olan bilirkişilere, bilirkişilik bölge kurulu veya bulunduğu yer il adli yargı adalet komisyonu huzurunda, “Bilirkişilik görevimi sadakat ve özenle, bilim ve fenne uygun olarak, tarafsız ve objektif bir biçimde yerine getireceğime, namusum, şerefim ve kutsal saydığım bütün inanç ve değerlerim üzerine yemin ederim.” şeklindeki sözler, tekrarlatılmak suretiyle yemin verilir. Bu bilirkişilere, görevlendirildikleri her dava veya işte ayrıca yemin verdirilmez; sadece görevlendirme yazısında, bilirkişilere önceden etmiş buldukları yemine bağlı kalmak suretiyle oy ve görüş bildirmek zorunda oldukları hususu hatırlatılır” (22).

CMK madde 64/5’e göre; “Listelere kaydedilen bilirkişiler, bilirkişilik bölge kurulu veya bulunduğu yer il adli yargı adalet komisyonu huzurunda “Görevimi adalete bağlı kalarak, bilim ve fenne uygun olarak, tarafsızlıkla yerine getireceğime namusum ve vicdanım üzerine yemin ederim.” sözlerini tekrarlayarak yemin ederler. Bu bilirkişilere görevlendirildikleri her işte yeniden yemin verilmez.” (45).

Bilirkişilik Kanunu Madde 12/’4’e göre; “Bilirkişiler, sicile kaydolmak şartıyla yemin ederek göreve başlar.” (68).

Bilirkişilik Yönetmeliği Madde 44’e göre; “Listeye ilk defa kabul edilenler ile listeden kendi isteğiyle çıkarılıp yeniden kabuledilenler, bölge kurulunca veya bölge kurulu bulunmayan yerlerde buldukları yer ilk derece mahkemesi adli yargı adalet komisyonunca daha önce belirlenen ve ilan edilen tarihlerde 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 64 üncü maddesinin beşinci fıkrası ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun 271inci maddesinin birinci fıkrasında belirtilen usule göre yemin ederler.” (20).

Görüleceği üzere ilgili tüm kanunlarda iş bu yemin hususu üzerine durulmuştur. Bunun bir neticesi bilirkişileri manevi bir baskı altına sokarak görevi ciddiyetle yapılmasının istenmesidir (143). Yemin görüldüğü üzere kanunen zorunlu olup, yemin

metni de keyfiyete yer bırakmayacak şekilde kanunlarda açık bir şekilde belirtilmiştir (144).

Liste dışından seçilen ve yemin etmemiş bilirkişi ise görevi kabul edip çağrı kağıdına uymasıyla birlikte mahkeme huzurunda yemin ederek dosyayı tevdi alacaktır. Ancak belirtmemiz gerekir ki uygulamada yemin etmiş olsun olmasın tüm bilirkişiler maktu kağıt formları üzerinden yemin etmiş gibi tekrar ve tekrar gösterilmektedir. Bu durum kanunlarda belirtilmiş olup kurul önünde yemin etmiş bilirkişinin her görevlendirme esnasında tekrardan yemin etmeyeceği kuralının uygulamadaki karşılığıdır.

2.7.4. Objektif Bir Şekilde Görevini Yapma ve Güncel Gelişmeleri Takip Etme

Bilirkişinin belki de en önemli özelliklerinden bir tanesi doğası gereği yükümlülüğü olmaktadır. Bilirkişiler görevlerini yerine getirirlerken doğal olarak ve hiç tartışmasız objektif bir şekilde görevini yerine getirmekle mükelleftir (145). Hakim yardımcısı olarak adlandırılan görüşte ve CMK madde 66/3 gereği mercii ile ilişkili olma yükümlülüğü olsa dahi bu objektifliğini koruduğu ve devam ettirdiği hiç kuşkusuzdur (146).

Bu husus Bilirkişilik Kanununda temel ilkeler başlığı altında kendine yer bulmuş ve özel olarak Bil. Y.'nde karşılık bulmuştur.

Bil. K. madde 3/1'e göre; “- (1) *Bilirkişi, görevini dürüstlük kuralları çerçevesinde bağımsız, tarafsız ve objektif olarak yerine getirir.*” (68).

Bil. Y. Madde 9'a göre; “(1) *Bilirkişi, görevini dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım yapmaksızın dürüstlük ve tarafsızlık ilkeleri doğrultusunda yerine getirir. (2) Bilirkişi, görev süresince doğrudan veya dolaylı olarak uyuşmazlığın taraflarından gelen uzman görüşü, danışmanlık, hakemlik ya da buna benzer bir görevi kabuledemez. (3) Bilirkişi, yakınlarının veya iş ilişkisinin bulunduğu kişi, kurum veya kuruluşların, tarafı olduğu ya da ilgili bulunduğu davalarda görevlendirmeyi kabuledemez.*” (20).

Bil. Y. Madde 10'a göre; “(1) *Bilirkişi, görevinin saygınlığını ve kişilerin adalete olan güvenini zedeleyen veya şüpheye düşüren her türlü tavır ve davranıştan kaçınır. (2) Bilirkişi, kendisine tevdiolunan görevin her türlü kişisel veya özel menfaatin*

üzerinde olduğu bilinciyle hareket eder; görevini layıkıyla yerine getirir. (3) Bilirkişi, görev almak amacıyla her türlü öneri veya girişimden kaçınır. ” (20).

Görüleceği üzere önce kanun içerisinde genel bir temel ilke olarak karşımıza çıkan objektiflik yükümlülüğü yönetmelik hükümleri ile birlikte dar ve özel kapsamlı bir yükümlülük hali almıştır. Bilirkişi bu objektiflik gereği raporunu oluşturma noktasında kendi uzmanlık ve mesleki görüşünü kullanırken salt kendi yetkinlik ve yeterliliği, uzmanlık alanının en son gelişmelerini takip ederek bu hususu irdelemelidir (147).

Bu konu ile bağlı ve birlikte ele alınması gereken diğer bir yükümlülük örneği ise bilirkişilerin en güncel mesleki ve uzmanlık alanlarındaki gelişmeleri takip ederek kendilerini sürekli yeterli tutmalarıdır. Bu durum iş bu çalışmamızı ilgilendiren önemli meselelerden biri olup bilirkişilik yapan yetkin ve yeterli sıfatını haiz tüm kişilerin öncelikle kendi meslek ve uzmanlık alanlarında en güncel ve donanımlı bilgiye ulaşır olmaları gerekmektedir. Bilirkişiliğin tanımında yapılan alanında uzman, bilgi birikimi yeterli, tecrübeli gibi ifadeleri dar yorumlanmamalıdır.

Yetkin ve yeterli olmak ancak güncel bilgiye erişilebilirlik noktasında mümkün olmaktadır. Daha ilerleyen kısımlarda bu hususa karşılaştırmalı olarak değinilecektir.

Belirtmemiz gerekir ki bilirkişilerin bağlı buldukları meslek odalarının kendi iç yönetmelik ve mesleki etik kurallarında bilgi ve birikimlerini güncel tutan, en son gelişmeyi araştırır olma gibi bir çok kendini geliştirmeye iten kurallar bütünü mevcuttur. Bilirkişilik Kanununda buna paralel olarak bilirkişinin kendisini geliştirme hususunu bir hedef olarak gösterdiği durum mevcuttur.

Bilirkişilik Yönetmeliği madde 7’ye göre; “ (1) Bilirkişi,adalete hizmet etme bilinciyle, görevini etkin, zamanında ve verimli biçimde yerine getirmeyi, sunduğu hizmet kalitesini yükseltmeyi hedefler. ” (20).

Ülkemiz bilirkişilik boyutunda yıllardan beri süregelen bir gelişim içerisinde olup, kurumlar bazında kendisini sürekli ileriye taşımayı amaçlamış durumdadır. Cumhuriyetin ilk yıllarından bu yana gerek resmi bilirkişilik müesseseleri gerekse diğer bilirkişilik sistemleri ilerletilmeye çalışılmış olup birbirine bağlı kurumlar meydana getirilmiştir (122).

2.7.5. Verilen materyalleri koruma, saklama ve kayıt altına alma

Bilirkişi görevini icra edebilmesi açısından gerek kovuşturma evresinde mahkemeden, gerekse soruşturma aşamasında savcılıktan ve bunun paraleli olarak hukuk mahkemelerinde mahkemelerin kendisinden, uzmanlığına, bilgi ve tecrübesine, o işin tekniğini bilen kişi olan bilirkişiye, maddi olayın teknik açıdan aydınlatılabilmesi için gerekli yargılama materyali verilir. Bu bir silah, uyuşturucu madde veya herhangi bir eşya olabileceği gibi işyeri özlük dosyaları, çek, senet gibi eşyalar da olabilir. Her biri maddi olayın çözümlenmesinde teknik bilgi ile inceleme gerektiren materyallerdir. Mahkeme tarafından toplanan bu bilgi, belge ve materyaller inceleme yapılması için bilirkişinin kendisine teslim edilmektedir (148).

CMK madde 66/7 maddesine göre; *“(7) Bilirkişiye inceleyeceği şeyler mühür altında verilmeden önce bunların listesi ve sayımı yapılır. Bu hususlar bir tutanakla belirlenir. Bilirkişi, mühürlerin açılmasını ve yeniden konulmasını yine tutanakla belirtmek ve bir liste düzenlemekle yükümlüdür.”* (45).

Bu yükümlülükten bahisle, bilirkişerlin raporunu oluşturması için verilen tüm süre boyunca veya herhangi bir suretle bilirkişilik görevleri sona erdikten sonra elinde bulunan materyaller vb. tüm dökümanı görevi aldığı hali ile mercie iade etmesi gerekmektedir.

2.7.6. Mercie Bilgi Verme ve İlişki İçerisinde Olma

Bilirkişiliğin görev doğası gereği çalıştığı veya yardımcı olduğu merci ile iletişim halinde olması gerek kendi raporu için gerekse mercinin talepleri açısından önem teşkil eder.

CMK madde 66/3'e göre; *“(3) Bilirkişi, görevini, kendisini atamış olan merci ile ilişki içinde yerine getirir, gerektiğinde bu mercie incelemelerindeki gelişmeler hakkında bilgi verir, yararlı görülecek tedbirlerin alınmasını isteyebilir.”* (45).

Madde içeriği itibariyle gerektiğinde demek sureti ile mercie bilgi verilmesi öngörülmüş ise de bu hususun hangi taraftan istenebileceği açık olarak belirtilmemiştir (149).

Bu hususun karşılıklı olarak işlenmesi dosya için istenen teknik ve uzmanlık gerektiren raporun düzgün ve zamanında bir sonuca ulaşabilmesi için önem arz etmektedir (150).

Aynı zamanda bilirkişinin merci ile iletişim halinde olmasının yükümlülük haline getirilmesinin bir önemi de kendisine karşı yöneltilebilecek ve etik ilkelere aykırı hususların anında merci nezdinde muhatap bulabilmesi açısından önemlidir.

Bil.Y. madde 13'e göre; *“(1) Bilirkişi, etik ilkelerle bağdaşmayan veya hukuka aykırı iş ve eylemlerde bulunmasının kendisinden talep edilmesi halinde ya da görevini yerine getirirken bu tür bir eylem veya işlemde haberdar olduğunda durumu gecikmeksizin görevlendirmeyi yapan mercie bildirir.”* (20).

2.7.7. Müzakere Etme

Bil. Y. madde 5/4 e göre; *“Bilirkişi, kendisine tevdi olunan görevi bizzat yerine getirmekle yükümlü olup, görevinin icrasını kısmen yahut tamamen başka bir kimseye devredemez.”* (20).

Yönetmeliğin bu hükmü uyarınca bilirkişi görevini tek başına yapmakla yükümlüdür. Ancak bu kuralın istisnası olarak ve uygulamada da sıkça rastladığımız bir husus olarak, mahkeme tarafından daha sağlıklı ve düzgün sonuçlara ulaşılabilmesi açısından veyahut içerisinde birden fazla uzmanlık alanı barındıran ve birbirinden ayrılamayacak olaylar için tek sayıda olmak şartıyla bilirkişi sayısını arttırabilir (151).

CMK madde 63/2 hükmüne göre; *“Bilirkişi atanması ve gerekçe gösterilerek sayısının birden çok olarak saptanması, hâkim veya mahkemeye aittir. Birden çok bilirkişi atanmasına ilişkin istemler reddedildiğinde de aynı biçimde karar verilir.”* (45).

Mercinin vermiş olduğu birden fazla bilirkişi kararının amacı farklı görüşlerin ortaya çıkması değil, ortak paydanın genişlemesi olarak karşımıza çıkmaktadır (152).

Her ne kadar böylesine bir usul benimsenmişse de, uygulama açısından bu üstün yarara ulaşamamakta, bir kişinin hazırladığı rapora diğer bilirkişilerin yalnızca imza atmak suretiyle katıldıkları ve haksız kazanç elde ederek, yargılamanın sonucunu etkileyebilecek raporlara neden olabileceği açıktır. Halbuki; bilirkişilerin oy ve görüşünü bildirmeden önce aynı dosyada bulunan diğer bilirkişiler ile müzakere etme yükümlülüğü mevcuttur (153).

CMK madde 67/2'ye göre; *“(2) Birden çok atanmış bilirkişiler değişik görüşleri yansıtımlarsa veya bunların ortak sonuçlar üzerinde ayrık görüşleri varsa, bu durumu gerekçeleri ile birlikte rapora yazarlar”* (45).

Bilirkişilerin farklı görüşlerde olmaları veya aynı sonuca farklı bir şekilde ulaşılabilmiş olmaları yanlış veya yasak olmayıp kanun tarafından yalnızca bu hususların ayrı ve anlaşılabilir bir dil ile birbirleri ile müzakere içerisinde raporda belirtilmesi gerekmektedir (154), (155). Bilime dayalı olarak ortaya çıkan raporlarda gerekçelendirilebilen farklı görüşlerin bolluğu o alanda incelenmesi ve irdelenmesi gereken birçok farklı durum olduğunu ortaya koymaktadır. Böylelikle bilirkişilik müessesesi ile elde edilecek hukuki yararın daha büyük olacağı kaçınılmazdır.

2.7.8. Oy ve Görüş Bildirme

Bilirkişilerin en tabii yükümlülüklerinden bir tanesi de oy ve görüş bildirme yükümlülüğü olarak karşımıza çıkmaktadır . Kendisine teknik ve uzmanlık gerektirir bir alanın açıklığa kavuşturulması için verilen görevin bir sonucu olarak raporunda veya ortak raporda kendi görüşlerini, veya oylarını açıklamak ve en nihayetinde bir sonuca ulaşmak zorundadırlar (156). Bilirkişi raporunu hazırlarken bildireceği görüşünden kastımız, kendi uzmanlık alanı ve mahkemenin kendisine sorduğu, istediği hususlar hakkında bilgi verilmesinden ibaret olup dar yorumlanması gereken bir alandır. Bu durum hakkında kanun ve yönetmelik hükümleri açıktır.

Bil. K. madde 3/2'ye göre; *“Bilirkişi, raporunda çözümünü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hususlar dışında açıklama yapamaz; hukuki nitelendirme ve değerlendirmelerde bulunamaz.”* (68).

HMK madde 279/4'e göre; *“(Değişik: 3/11/2016-6754/54 md.) Bilirkişi, raporunda ve sözlü açıklamaları sırasında çözümünü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hususlar dışında açıklama yapamaz; hâkim tarafından yapılması gereken hukuki nitelendirme ve değerlendirmelerde bulunamaz.”* (22).

Bil. Y. madde 52'ye göre; *“ Bilirkişi, görevlendirmeyi yapan merci tarafından verilen süre içinde raporunu hazırlayarak sunmakla yükümlüdür. Ancak işin niteliği itibarıyla verilen süre içinde raporun hazırlanmasına imkân bulunmazsa, talebi halinde bilirkişiye ek süre verilebilir”* (20) Yönetmelik ile özel bir hüküm haline getirilmiş bulunan bu husus bilirkişinin oy ve görüşünü belirlenen süre içerisinde bildirme yükümlülüğünün bir göstergesidir. Daha genele yayacak olursak:

CMK madde 67'ye göre; *“(1) İncelemeleri sona erdiğinde bilirkişi yaptığı işlemleri ve vardığı sonuçları açıklayan bir raporu, kendisinden istenen incelemeleri*

yaptığını ayrıca belirterek, imzalayıp ilgili mercie verir veya gönderir. Mühür altındaki şeyler de ilgili mercie verilir veya gönderilir ve bu husus bir tutanağa bağlanır. (2) Birden çok atanmış bilirkişiler değişik görüşleri yansıtmışlarsa veya bunların ortak sonuçlar üzerinde ayrık görüşleri varsa, bu durumu gerekçeleri ile birlikte rapora yazarlar. (3) (Değişik: 3/11/2016-6754/45 md.) Bilirkişi, raporunda ve sözlü açıklamaları sırasında çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hususlar dışında açıklama yapamaz; hâkim tarafından yapılması gereken hukukî nitelendirme ve değerlendirmelerde bulunamaz.” (45).

HMK madde 279’a göre; “ (1) Mahkeme, bilirkişinin oy ve görüşünü yazılı veya sözlü olarak bildirmesine karar verir. (2) Raporda, tarafların ad ve soyadları, bilirkişinin görevlendirildiği hususlar, gözlem ve inceleme konusu yapılan maddi vakıalar, gerekçe ve varılan sonuçlarla, bilirkişiler arasında görüş ayrılığı varsa, bunun sebebi, düzenlenme tarihi ve bilirkişi ya da bilirkişilerin imzalarının bulunması gerekir. Azınlıkta kalan bilirkişi, oy ve görüşünü ayrı bir rapor hâlinde de mahkemeye sunabilir. ” (22).

Bilirkişinin oy ve görüş bildirme yükümlülüğü öylesine bir yükümlülüktür ki bu duruma aykırı davranan bilirkişi cezai, hukuki ve disiplin sorumluluğu kapsamında yaptırıma maruz kalabilmektedir. Bu yaptırımlar Bilirkişilerin Sorumlulukları başlığı altında detaylı olarak ele almış olmakla beraber, listeden çıkarma, ücrete hak kazanamama, geçici olarak görevlendirilmeme ve hatta 3 aylık disiplin hapsine kadar sorumluluk altında olabilecektir.

2.7.9. Sır Saklama

Bir diğer önemli ve görevin tabiatıyla uyumlu yükümlülüklerinden bir tanesi de bilirkişinin sır saklama yükümlülüğüdür. Öyle bir görevdir ki, gerek resmi gerekse liste içerisinden seçilen diğer bilirkişilere üzerinde gizlilik kararı bulunan dosyalar hakkında rapor sunmaları istenebilir. Hukuk veya ceza yargılamasında, soruşturmada gizlilik prensibi altında işleyen olaylarda, olay materyalleri bilirkişilere teslim edilmektedir. Gizlilik kararı olmasa dahi kanunen sır niteliği taşıyan bilgi ve belgelerle kişisel veriler adı altında yer alabilecek tüm hususlar iş bu konu başlığı altındadır. Doğabilecek doğrudan veya dolaylı zararların sorumlularındırlar (157).

HMK madde 277'ye göre; “ *Bilirkişi, görevi sebebiyle yahut görevini yerine getirirken öğrendiği sırları saklamak, kendisi ve başkaları yararına kullanmaktan kaçınmakla yükümlüdür.* ” (22).

Bil. K. madde 3/5 'e göre; “*Bilirkişi, görevi sebebiyle kendisine tevdi edilen bilgi ve belgelerin veya öğrendiği sırların gizliliğini sağlamakla yükümlüdür. Bu yükümlülük, bilirkişilik görevi sona erdikten sonra da devam eder.* ” (68). Aynı şekilde Bil. Y. madde 5/5'de bu şekildedir.

Bilirkişi kendisine verilen bilgi ve belgelerdeki kişisel verileri de görevi sonucunda imha etmek durumundadır. Bu hususa aykırı davranması kendisinin yalnızca bilirkişilik nedeniyle sır saklama yükümlülüğünü ihlal etmesinden kaynaklı değil TCK kapsamında kişisel verilere karşı suçları gündeme getirecektir (158).

2.8. Bilirkişinin Yetkileri

Bilirkişinin yetkileri aynı yükümlülükleri gibi kanunlar ile ortaya konmaktadır. Bu kanunlar genel itibari ile şöyle sıralanabilir:

Bilirkişinin yetkileri başlıklı HMK madde 278'e göre: “ (1) *Bilirkişi, görevini, mahkemenin sevk ve idaresi altında yürütür. (2) Bilirkişi, görev alanı veya sınırları hakkında tereddüde düşerse, bu tereddüdünün giderilmesini, her zaman mahkemeden isteyebilir. (3) Bilirkişi, incelemesini gerçekleştirirken ihtiyaç duyarsa, mahkemenin de uygun bulması kaydıyla, tarafların bilgisine başvurabilir. Taraflardan birinin bilgisine başvurulacağı hâllerde, mahkemece bilirkişiye taraflardan biri bulunmaksızın diğerinin dinlenemeyeceği hususu önceden hatırlatılır. (4) Bilirkişinin oy ve görüşünü açıklayabilmesi için bir şey üzerinde inceleme yapması zorunlu ise mahkeme kararı ile gerekli incelemeyi yapabilir. Bu işlemin icrası sırasında taraflar da hazır bulunabilir.* ” (22).

Yine bilirkişinin yetkileri başlıklı Bil.Yön. madde 54'e göre; “-(1) *Bilirkişi, yapacağı ön incelemede, incelemeyi gerçekleştirebilmesi için bazı hususların önceden araştırılması ve tespiti ile kendisine teslim edilen dosya ve belgelere ilave olarak başka kayıt ve belgelere ihtiyaç duyması halinde bir hafta içinde görevlendirmeyi yapan merciden talepte bulunur. (2) Bilirkişi, görev alanı veya sınırları hakkında tereddüte*

düşerse, bunun giderilmesini, görevlendirmeyi yapan merciden her zaman talep edebilir. ” (20).

CMK madde 66’da yer alan çeşitli fıkralara göre; “(3) *Bilirkişi, görevini, kendisini atamış olan merci ile ilişki içinde yerine getirir, gerektiğinde bu mercie incelemelerindeki gelişmeler hakkında bilgi verir, yararlı görülecek tedbirlerin alınmasını isteyebilir.*(4) *Bilirkişi, görevini yerine getirmek amacıyla bilgi edinmek için şüpheli veya sanık dışındaki kimselerin de bilgilerine başvurabilir. Bilirkişi, uzmanlık alanına girmeyen bir sorun bakımından aydınlatılmasını isteyecek olursa; hâkim, mahkeme veya Cumhuriyet savcısı, nitelikli ve konusunda bilgisiyle tanınmış kişilerle bir araya gelmesine izin verebilir. Bu şekilde çağrılan kişiler yemin eder ve verecekleri raporlar, bilirkişi raporunun tamamlayıcı bir bölümü olarak dosyaya konulur. (6) Gerekliliği halinde, bilirkişi, mağdur, şüpheli veya sanığa mahkeme başkanı, hâkim veya Cumhuriyet savcısı aracılığı ile soru sorabilir. Ancak, mahkeme başkanı, hâkim veya Cumhuriyet savcısı, bilirkişinin doğrudan soru sormasına da izin verebilir. Muayene ile görevlendirilen hekim bilirkişi, görevini yerine getirirken zorunlu saydığı soruları, hâkim, Cumhuriyet savcısı ve müdafî bulunmadan da mağdur, şüpheli veya sanığa doğrudan doğruya yöneltebilir.” (45).*

Görüleceği üzere kanunlar içerisinde doğrudan ya da dolaylı olarak hüküm bulunan haller bu şekildedir.

2.8.1. Bilgi Alma Yetkisi

Kural olarak bilirkişiye görev verilirken, görevinin sınırları, ne üzerine bilgi istendiği gibi açık bir şekilde bilgi ve belgeler verilir. Bilirkişinin yukarıda kanun hükümlerini açıkladığımız kısımda da görüleceği üzere görevinin her aşamasında görevinin sınırları ve kapsamı dahilinde, görevi veren merciden bilgi alabilecektir. Bu husus HMK madde 278 kapsamında belirtilmiştir. Bilirkişi kendisinden istenen incelemeyi yalnızca mahkemenin belirlediği sınır ve kapsam doğrultusunda değil, kendisinin yetkinlik ve yeterliliği ile oluşacak görüşleriyle raporunu oluşturur (159).

Bilirkişinin bilgi isteme yetkisi ile mercie haber verme yükümlülükleri iç içe geçmiş bulunan bir kavram olup, bilirkişinin merciden ihtiyaç duyduğu tüm bilgi ve belgelerin eksikliğini haber vermesi aslında onun bilgi isteme yetkisi dahilinde merciden istemiş olduklarını göstermektedir (160).

Bilirkişi merciden bilgi alabileceği gibi aynı şekilde de taraflardan da pek tabii mercinin onayı ile bilgi talep edebilecektir. Bu husus HMK madde 278/3 kapsamında değerlendirilebilmektedir. Bu bilgi isteme talebi tarafların aynı anda hazır bulunması hususuna bağlı olup diğer bir tarafın hazır bulunmamasından kaynaklı hak kayıplarının önlenmesi için önemli bir husustur. Buna rağmen bilgi alınacak tarafın bulunup diğer tarafın kendisine haber verilmesine rağmen hazır bulunmaması durumunda artık hazır bulunmayan tarafın bu hususta itirazda bulunamayacağı, bilerek ve isteyerek hazır bulunmamasının kabulü nedeniyle mümkün olmaktadır (161). Bir başka ifade ile her iki tarafa da usulüne uygun çağrı yapılan taraflar arasından, hazır bulunan tarafın, hazır bulunmayan tarafa karşı usuli kazanılmış hakkının olduğundan bahsedilebilecektir.

Kanun maddelerinden anlaşılacağı üzere bilirkişi raporunu hazırlamada ihtiyaç duyduğu hallerde hem merciden hem de taraflardan bilgi talep edebilecektir.

2.8.2. Ücret Talep Etme Yetkisi

Bilirkişi, gerçekleştirdiği hizmet dolayısıyla ücrete hak kazanmaktadır. Önceleri kanunlarımızda bu husus ayrıntılı olarak yer almazken 6100 sayılı kanun ile birlikte doğrudan tam ve açıklayıcı olarak kanun hükmü olarak kendisine yer bulmuştur.

HMK madde 283'e göre; “- (1) *Bilirkişiye, sarf etmiş olduğu emek ve mesaiyle orantılı bir ücret ile inceleme, ulaşım, konaklama ve diğer giderleri ödenir. Bu konuda, Adalet Bakanlığınca çıkarılacak ve her yıl güncellenecek olan tarife esas alınır.* ” (22). Aynı şekilde Bil. Y. madde 57'de bu şekildedir.

Bilirkişiler ücretini, mercii tarafından bilirkişiden görüş alınması kararı çıktığı anda hak kazanırlar, İş bu bilirkişi deliline ihtiyaç duyup talep eden taraftan veya merc tarafından re'sen bu ücret ödenmektedir. Bu ücretin ödenmesinde tarafların yükümlülüğü olduğunda, talep eden taraf süresi içerisinde iş bu ücreti yatırmaz ise bilirkişi deliline dayanmaktan vazgeçmiş sayılacaktır (162).

Bilirkişi, görevini yapabilmek için gerekli olan ulaşım, seyahat, konaklama gibi giderleri isteyebileceği gibi bu görev için ayırdığı zamana karşılık gelecek kazanımını isteyebilmektedir (163). Bilirkişinin ücreti hakim tarafından belirlenebileceği gibi kendisinin harcadığı zaman ve emek de göz önüne alınmak durumundadır (164). Ücretin sınırlarının belirlenmesinde, her yıl yayınlanan “*Bilirkişilik Asgari Ücret*

Tarifesi'' tebliğ göz önüne alınır. Bu tebliğe göre hakim ücretin belirlenmesinde miktarı azaltıp arttırmaya yetkili kılınmaktadır.

Uygulamada mahkemeler kendileri için en anlaşılır ve bilimsel metotlara uygun raporları hazırlayan bilirkişilerle çalışmaktadırlar. Bu husus yazılı olmayan bir kural olarak mahkemelerde yer almaktadır. Bu durumun bir iyi yanı, gerçekten görevini gerekli tüm uzmanlık ve tecrübeyle, konuya hakimiyeti ile anlaşılabilir derecede rapor hazırlayan bilirkişilerin işlerini daha iyi yapmalarına karşılık gelebilmektedir (165). Olumsuz tarafı ise, mahkemeler nezdinde bilirkişilerin tekel olarak iş yürütmesi ve yetkinlik, yeterlilik hususlarının göz ardı edilmesi olmaktadır. Uygulamada karşımıza çıkan bir diğer olumsuz husus da, bilirkişilerin mahkemeler üzerinde tekel oluşturma halidir. Sürekli olarak aynı bilirkişilere gönderilen görevler bir süre sonra bilirkişiler üzerinde zamanında gerçekleştirilemeyecek şekilde yük olmakta bu sebeple yargılamalar uzama riskiyle karşılaşabilmektedir.

2.8.3. Bilirkişilikten Çekilme Yetkisi

Bilirkişilik görevinden çekilme yetkisi, bilirkişilere zorla görev yaptırılmayacağı gerçeğinin bir parçasıdır. Bu durum bilirkişilerin merciye yardımcı, adaletin tesisine yardımcı, bağımsız ve tarafsız bir yapısının olmasından kaynaklı olarak ortaya çıkmaktadır. Birçok farklı kaynaklarda çekilme yetkisi olarak karşımıza çıkabilmektedir (166). Bil. Y. madde 53 hükmü doğrultusunda çekilme yetkisi, çekilme yükümlülüğü olarak karşımıza çıkmaktadır.

HMK madde 270/2'e göre; *“(2) Bu kişiler, ancak tanıklıktan çekilme sebeplerine veya mahkemece kabul edilebilir diğer bir sebebe dayanarak, bilirkişilikten çekinebilirler”* (22). Aynı hüküm CMK madde 70 içerisinde de yer almaktadır.

Bilirkişilikten çekilme yetkisi, tanıklık hükümlerine atıfta bulunularak ortaya konmuştur. HMK madde 247 ila 251 maddeleri arasında düzenlenmiş bulunan bu durum, kişisel nedenler, menfaat çatışması gibi birçok nedene dayanabilmektedir. Bilirkişiden çekilme için çekilme durumunun ortaya çıkmasından itibaren 7 günlük süre içerisinde merciye bildirim suretiyle gerçekleşmektedir. Bu sürenin aşılması halinde çekilme talebi yine değerlendirilecek olup yalnızca sorumluluk hükümleri devreye girebilecektir (167).

Bilirkişilikten çekilme yetkisi, kişinin görevlendirildiği dosyadan her an her istediği nedenle çekilmesine imkan veren bir durum teşkil etmeyip yalnızca kanunda sayılan haller ve zorunluluk halleri ile merci onayı ile gerçekleşebilmektedir. Keyfi olarak çekilme durumunun olmaması yargılamanın sürüncemede bırakılması ve uzun yargı süreleri gibi durumları ortaya çıkarabileceği gibi, bilirkişilik kurumuna güveni de sarsacak bir durumdur.

Bilirkişiler görevlendirildikleri konudan, taraflardan herhangi biri ile evlilik veya nişanlılık hali bulunuyorsa ya da önceden böyle bir bağ var ise, taraflardan herhangi biri ile alt veya üst soy hısımlığı mevcut ise, evlatlık bağı mevcut ise, özellikle hekimlik gibi kendi mesleklerinin icrasında sır saklama yükümlülüğü altında bulunan bilirkişiler, taraflardan biri ile mesleki münasebeti nedeniyle bu tür bir yükümlülük altına girmiş ise, talepleri ile birlikte çekilebileceklerdir. Bu çekilme hakları bilirkişiye, HMK madde 247 ila 251. maddeleri arasında tanıklıktan çekilme hükümlerine atıfla ortaya konulabilecek nedenlerdendir. Bununla birlikte, bilirkişi görevlendirildiği konu hakkında yeterli uzmanlığa sahip olmadığı veya konunun başka bir uzmanlık alanına girdiğinden bahisle ve her halükarda bu iddiasını ispat etmek koşuluyla da bilirkişilikten herhangi bir sorumluluk altında kalmadan çekilebilecektir.

2.8.4. Bilirkişinin Özerkliği

Yukarıda Bahsetmiş olduğumuz kanun maddelerinde açık bir şekilde bilirkişinin özerkliği konusu bulunmamakla birlikte, kanunları irdelediğimizde bu hakkın kendilerine ne suretle verildiği görülebilmektedir.

Bilirkişinin yetkileri başlıklı HMK madde 278'e göre: “ (1) *Bilirkişi, görevini, mahkemenin sevk ve idaresi altında yürütür.* ” , bununla birlikte, CMK madde 66'da yer alan çeşitli fıkralara göre; “(3) *Bilirkişi, görevini, kendisini atamış olan merci ile ilişki içinde yerine getirir, gerektiğinde bu mercie incelemelerindeki gelişmeler hakkında bilgi verir, yararlı görülecek tedbirlerin alınmasını isteyebilir.* ” hükümleri bilirkişinin taraflar nazarında mahkemece özerk kılındığını gösterir ibarelerdir. Görüldüğü üzere bilirkişi görevini merci ile birlikte yürütmektedir. Buradan hareketle bilirkişinin dosyanın bir tarafı olmadığını taraflar üstü bir konumda yer aldığı anlamını çıkarabiliriz. Görevin icrasında, sorumlu olduğu kişi mercinin kendisidir. Böylece taraf talepleri ile doğrudan bağlı olmayıp mercinin uygun gördüğü talepler ve inceleme konusu ile

bağlıdır. Bunun yanı sıra, bilirkişi uzmanlığını kullanarak merciyeye sunacağı raporda salt mercinin talepleriyle bağlı kalmayabileceğini söyleyebiliriz. Bilirkişilik kurumunun doğası gereği kendisine mercinin kendi bilgisi ile çözülemeyeceği konularda başvurulmaktadır. Böyle olunca maddi gerçeği aydınlatma çabasında kendi mesleki tecrübelerini ve mesleğinin getirilerini olayın çözümlenmesi amacı doğrultusunda hiçbir kısıtlama altında kalmadan kullanabilecektir. Bu durumun en belirgin örneği, adli muayene veya tıbbi bir alanda başvuru alan bilirkişilik konularında bilirkişi, mercinin yalnızca kendisinden istenen bilgileri ortaya çıkartmakla ilgili olmayıp kendi meslek etik kuralları veya meslek çalışma disiplini doğrultusunda kararlar alabileceği ve uygulamaya koyabileceği konusunda kuşku yoktur. Uluslararası Biyotıp Sözleşmesi gereğince hastanın rızası olmadan vücut dokunulmazlığı merci kararı dahi olsa, mesleği icra eden hekim ile hasta arasında varılacak sonuca göre karara bağlanacaktır.

Kanunlar nezdinde özel olarak belirtilmemiş olsa da, bilirkişiliğin doğası ve özellikli mesleki kuralların işleyiş şekli gereği bilirkişi görevini gerçekleştirirken taraflardan daha üst bir konumda bulunmakta ve raporunu kendi uzmanlık kurallarına, tecrübesine göre şekillendirebilmektedir.

2.9. Bilirkişinin Sorumlulukları

Çeşitli kanunlarda karşımıza çıkan bilirkişilik müessesesinin donatıldığı yetkilerin ve maddi olayın çözümündeki statüsünün yanı sıra bu haklarına karşılık kanunlara, yargı mercilerine ve görevlerine ilişkin sorumlulukları da mevcuttur. Bu sorumluluklar karşımıza bir hukuk devletinin gereği olarak yine kanunlarda karşımıza çıkmaktadır.

Bilirkişinin görevden geçerli bir mazereti olmadan çekilmesi veya kabul etmemesi, kasti olarak gerçeğe aykırı rapor sunması ve görevini ihmal etmek suretiyle yargılamanın sürüncemede bırakılması gibi şekillerde karşımıza çıkan bir takım sorumluluk esasları mevcuttur (168).

Hukuk sistemimizde bilirkişinin sorumlulukları 6754 sayılı Bilirkişilik Kanunu, Bilirkişilik Yönetmeliği, Ceza, Medeni ve İdari yargı usul kanunlarında karşımıza çıkmakla beraber bu kanunlarda ayrı ayrı belirtilen sorumluluk türlerine birlikte başvurulabileceği unutulmamalıdır (169).

6754 sayılı BK'ye bakıldığında sorumluluklara ilişkin spesifik hükümler vermek yerine bu hususların yönetmelik ve kanunlara bırakıldığı sonucuna ulaşılmaktadır. 6754 sayılı BK madde 14/1'e göre ; *“(1) Bilirkişiler, görevleriyle ilgili tutum ve davranışlarının veya hazırladıkları raporların ilgili mevzuata uygunluğu bakımından bölge kurulları tarafından resen veya başvuru üzerine denetlenir. ”* (68).

Bu denetleme teknik veya uzmanlık içeriği olarak değil etik ve kanuna uygun hareket edilip edilmemesinin denetlenmesi açısındandır.

Bilirkişinin sorumlulukları açısından görevini ifa etmesinin denetime tabi olacağı Bilirkişilik Kanunu açısından genel ifadelerle hükme bağlanmıştır. Bunun yanı Bilirkişilik Kanunu madde 18 uyarınca çıkarılması gereken yönetmelik ile birlikte spesifik olarak sorumluluklarının olduğu kısım Bilirkişilik Yönetmeliği'nin 58. maddesidir (170). Maddeye göre ; *“(1) Bilirkişi, Türk Ceza Kanunu anlamında kamu görevlisidir. (2) Bilirkişi, kasten gerçeğe aykırı mütalaada bulunması halinde, Türk Ceza Kanununun 276 ncı maddesi uyarınca sorumlu tutulur. (3) Bilirkişinin kasten veya ağır ihmal suretiyle düzenlemiş olduğu gerçeğe aykırı raporun, hükme esas alınması sebebiyle zarar görmüş olanlar, bu zararın tazmini için Devlete karşı tazminat davası açabilirler. (4) Devlet, ödediği tazminat için sorumlu bilirkişiye rücu eder.”* (20). Yönetmelik hem cezai hem de hukuki sorumluluk boyutlarını ortaya koymakla birlikte bu hususların bilirkişilerin görevlerini gereği gibi ifa etmesi açısından bir tür denetim mekanizması olarak ortaya koyar.

2.9.1. Hukuki sorumluluk

Bilirkişiler görevlerini ifa ederlerken dürüst ve tarafsız bir biçimde davranış sergilemek zorunda olup diğer mesleklerde de görüleceği üzere görevlerini yine büyük bir özen ve dikkatle yerlerine getirmeleri gerekmektedir (171).

Görevlerini yerine getirirken ki sorumlulukları, kendi uzmanlık alanlarından kaynaklı ortaya çıkan farklı bilimsel veya yoruma dayalı raporlar değil, kasti bir biçimde bilerek ve isteyerek ortaya konulabilecek yanlış raporlardan/davranışlardan kaynaklı olarak karşımıza çıkar.

Bilirkişinin hukuki sorumluluğu HMK madde 285 hükmü tarafından açık bir şekilde ortaya konulmuştur.hmk madde 285'e göre; *“(1) Bilirkişinin kasten veya ağır ihmal suretiyle düzenlemiş olduğu gerçeğe aykırı raporun, mahkemece hükme esas*

alınması sebebiyle zarar görmüş olanlar, bu zararın tazmini için Devlete karşı tazminat davası açabilirler. (2) Devlet, ödediği tazminat için sorumlu bilirkişiye rücu eder. ‘‘ (22). Madde açık bir şekilde kasıtlı ya da kasta varacak derecedeki ağır ihmal derecesindeki gerçeğe aykırılıklar için devletin tazminat yükünü ortaya koymaktadır. Bu şartların varlığı Türk Borçlar Kanununun 49. maddesindeki haksız fiil sorumluluğunu gündeme getirmekte olup kişilerin iş bu bilirkişiler tarafından uğradıkları zararın tazmininin hesaplanabilmesi açısından haksız fiil şartlarının irdelenmesi gerekecektir (172).

HMK madde 285, TBK madde 49’da bahsi geçen haksız fiil sorumluluğunun bilirkişilerin sorumlulukları açısından özel bir hale getirilmiş hali olup süregelen bir uygulamadır (173). Bu görüşe karşı olarak, gerek hakimin yardımcısı statüsünde olması, gerekli teknik bilgiyi haiz olması ve bir kamu personeli statüsünde sayılması nedenleriyle haksız fiil sorumluluğu yükletilmemesi görüşünü savunanlar da mevcuttur (174). Genel olarak özel hukuk sorumluluğundan bahsedecek olursak, zarar verenin davranışının sonucu olarak karşı tarafa bir tazminat yükümlülüğünün bağlanmış olmasıdır (175).

Bu tarz bir sorumluluğun kaynağı olarak T.C. Anayasası’nın 129. maddesini göstermek mümkündür (176). İlgili maddenin 4. fıkrasına göre; *‘‘Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir. ’’* (177). Bilirkişinin kamu personeli/memur statüsünde sayılması hususunu Bilirkişilik Yönetmeliği’nin 58. maddesine atıfta bulunarak ortaya koymuştuk. Bununla birlikte T.C. Anayasası’nın 40/3 maddesi gereğince de bilirkişi resmi görevli statüsünde olup iş bu bağlamda sorumluluk altındadır.

Yukarıda bahsetmiş olduğumuz hususları birleştirecek olursak, 6100 sayılı HMK yürürlüğe girmeden önceki dönemde bilirkişiye ait bir sorumluluk türü kanun nezdinde özel olarak bulunmayıp yalnızca Borçlar Kanunu’nun haksız fiil hükümlerine dayanılarak kendilerine karşı sorumluluk iddiasında bulunulabiliyordu (178). Bunun da nedeni olarak haksız fiil sorumluluğunun şartları itibari ile, kasıtlı bir davranış nedeniyle bir olayda zarara uğrayan kişinin zarar ile neden olan olay arasındaki uygun nedensellik bağının varlığı halinde zararın tazmini esasıdır (179). Akabinde 6100 sayılı

HMK ve 6754 sayılı Bilirkişilik Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile birlikte gerek HMK madde 285 gerekse Bilirkişilik Yönetmeliği madde 58 hükümleri uyarınca bilirkişilerin hukuki sorumlulukları özel olarak düzenlenmiştir. Bu düzenlemelerin de kaynağı olarak T.C. Anayasası'nın 129. ve 40. maddeleri iş bu düzenlemenin ve usulün temelini oluşturmaktadır.

2.9.2. Cezai Sorumluluk

Genel anlamda bilirkişilerin cezai sorumlulukları belirli bir madde içerisinde tahdidi olarak sayılmamış olup Gerek TCK gerekse diğer ceza hükümleri içeren kanunlarda karşımıza çıkmaktadır.

Bilirkişilerin cezai sorumluluğunun ölçüsünü ve sınırlarını anlayabilmek için daha önceden de bahsetmiş olduğumuz HMK madde 284 hükmüne bakmak gerekecektir. Maddenin 2. fıkrasında belirtildiği üzere bilirkişinin TCK anlamında aynı bir kamu görevlisi sıfatını haiz olarak sorumlu tutulacağı anlatılmaktadır. Hal böyle olunca, TCK içerisinde kamu görevlilerinin işleyebilecekleri suçlardan sorumlu olabilmektedirler (180).

Bilirkişilik müessesesinin temel kanunu olan Bilirkişilik Kanununda özellikle sorumluluk alanları işlenmemiş diğer genel hükümlü kanunlara atıflarda bulunulmuştur.

Bilirkişi TCK anlamında bir çok suçtan sorumlu tutulabileceği gibi en önemli ve açıkça bilirkişiler için belirtilen cezai sorumluluk madde 276 da belirtilmiştir. Bu maddeye göre ; “ - (1) Yargı mercileri veya suçtan dolayı kanunen soruşturma yapmak veya yemin altında tanık dinlemek yetkisine sahip bulunan kişi veya kurul tarafından görevlendirilen bilirkişinin gerçeğe aykırı mütalaada bulunması halinde, üç yıldan yedi yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. ” (181). Daha önceki başlıklarda da belirtmiş olduğumuz üzere bilirkişinin yegane görevi olan maddi gerçeği aydınlatmak için yargı merciine yardım görevini kasti olarak gerçeğe aykırı olarak yapmak bilirkişinin en önemli cezai sorumluluğudur (182).

Bilirkişinin görevlendirilmesinden başlayarak raporu tam ve zamanında teslim etmesine kadar ki süreç içerisinde tüm görevlerini eksiksiz yapmak mecburiyetindedir. Görevden geçerli bir mazeret olmadan kaçınmak, yargılamayı sürüncemede bırakmak, gerçeğe aykırı beyanlarda bulunmak gibi nedenlerden dolayı TCK madde 257

kapsamında ‘‘Görevi Kötüye Kullanma Suçu ve İhmal’’ suçundan sorumlu tutulabilecektir (183).

Ceza Muhakemeleri Kanunu madde 71 hükmü uyarınca; ‘‘(1) Usulünce çağrıldığı halde gelmeyen veya gelip de yeminden, oy ve görüş bildirmekten çekinen bilirkişiler hakkında 60 ıncı maddenin birinci fıkrası hükmü uygulanır ve durum bilirkişilik bölge kuruluna bildirilir.’’ (45). Atıfta bulunulan 60. madde hükmü ise ; ‘‘(1) Yasal bir sebep olmaksızın tanıklıktan veya yeminden çekinen tanık hakkında, bundan doğan giderlere hükmedilmekle beraber, yemininin veya tanıklığının gerçekleştirilmesi için dava hakkında hüküm verilinceye kadar ve her hâlde üç ayı geçmemek üzere disiplin hapsi verilebilir.’’ (45). Bilirkişilerin cezai sorumlulukları içerisinde tanıklık hükümlerine yollama yapılarak da ilgili hükümlerin eklendiğini görüyoruz (184).

Bilirkişiler görevlerini yerine getirmek için görevli bulunduğu yargı merciine ait olan dosya veya her türlü materyali kendi uhdesine alır. Bu sebeptendir ki kendi uhdesinde bulunan bilgi ve belgeleri değiştirir, gizler veya yok ederse TCK madde 281 kapsamında ‘‘suç delillerini yok etme ve gizleme veya değiştirme’’ suçunu oluşturacaktır. Başka bir durumda ise, bilirkişinin görevi dolayısı ile raporunu bir kimse için belirli bir menfaat, yarar karşılığı değiştirmesi veya manipüle etmesi sonucu rüşvet suçu sorumluluğu altında kalacaktır (185). Bir diğer sorumluluk hali de bilirkişilerin uhdesinde bulundurdukları dosya ve materyallerin yargılama gereği gizli sayılmasıdır. Bu durumda bilirkişilerin sır saklama yükümlülükleri ortaya çıkacaktır (180). Böyle bir sorumluluğun ihlali halinde bilirkişi, TCK madde 285 hükmü gereğince ‘‘Soruşturmanın Gizliliğini Alenen İhlal Eden Kişi’’ suçundan sorumlu tutulacaktır.

Bahsetmiş olduğumuz üzere kamu görevlisi sıfatı ile sorumluluk alanı geniş tutulan bilirkişilerin kanunlar nezdinde kamu görevlisine atfedilen suçlardan sorumlu olabileceği, usul kanunları gereğince tanıklık hükümleriyle birlikte sorumlulukların ortaya çıkabileceğini belirli başlı durumları irdeleyerek açıklamış bulunduk.

2.9.3. Disiplin Sorumluluğu

6754 sayılı Bilirkişilik Kanunu madde 14 kapsamında genel hatlarıyla Bilirkişilik bölge kurullarına bağlı bilirkişilerin bölge kurulları tarafından re’sen veya başvuru akabinde denetlenebileceği hükmü getirilmiştir. Buna bağlı olarak yürürlüğe

giren Bilirkişilik Yönetmeliği ile de bu denetim mekanizması, kuralları ve hükümleri özel olarak ortaya konmuştur. Bilirkişilik yapmaktan yasaklanma, belirli bir süre görevden alınma, listeden çıkarma gibi birçok yaptırım özel olarak toplanmıştır (20).

Bununla birlikte 6100 sayılı HMK 'nın 245, 269. ve 274. maddeleri de bilirkişilerin disiplin sorumluluğuna ait genel hükümler içermektedir.

HMK madde 245'e göre; *“(1) Kanunda gösterilen hükümler saklı kalmak üzere, tanıklık için çağrılan herkes gelmek zorundadır. Usulüne uygun olarak çağrıldığı hâlde mazeret bildirmeksizin gelmeyen tanık zorla getirilir, gelmemesinin sebep olduğu giderlere ve beşyüz Türk Lirasına kadar disiplin para cezasına hükmolunur. Zorla getirilen tanık, evvelce gelmemesini haklı gösterecek sebepleri sonradan bildirirse, aleyhine hükmedilen giderler ve disiplin para cezası kaldırılır.”* (22).

HMK madde 269/2'ye göre; *“(2) Geçerli bir özrü olmaksızın mahkemece yapılan davete uyup, tayin edilen gün ve saatte mahkemede hazır bulunmayan yahut mahkemeye gelip de yemin etmekten veya süresinde oy ve görüş bildirmekten kaçınan bilirkişiler hakkında, tanıklığa ilişkin disiplin hükümleri uygulanır ve durum bilirkişilik bölge kuruluna bildirilir.”* (22).

HMK madde 274/2'ye göre; *“(2) Belirlenen süre içinde raporunu vermeyen bilirkişi görevden alınıp, yerine bir başka kimse, bilirkişi olarak görevlendirilebilir. Bu durumda mahkeme, görevden alınmış olan bilirkişiden, görevden alındığı ana kadar yapmış olduğu işlemler hakkında açıklama yapmasını talep eder ve ayrıca bilirkişinin dizi pusulasına bağlı bir biçimde görevi sebebiyle incelenmek üzere kendisine teslim edilmiş bulunan dosya ve eklerini mahkemeye hemen tevdi etmesini ister. (Değişik son cümle: 3/11/2016-6754/53 md.) Ayrıca hukuki ve cezai sorumluluğuna ilişkin hükümler saklı kalmak kaydıyla, bilirkişiye ücret ve masraf adı altında hiçbir ödeme yapılmamasına karar verilebilir ve gerekçesi gösterilerek gerekli yaptırımların uygulanması bilirkişilik bölge kurulundan talep edilir”* (22).

Görev yürüten bilirkişinin kamu personeli veya bir devlet kurumuna bağlı çalışan statüsünde ise görev ilkeleri ve mesleki ilkeleri ile bağdaşmayan davranışları nedeniyle Devlet Memurları Kanunu'nun ilgili disiplin hükümleri kendileri hakkında uygulanması hususu gündeme gelecektir (186). Bunun yanı sıra, bilirkişilerin kendi mesleklerini icra ederlerken bağlı buldukları meslek odalarının ve kendi mesleklerinin genel kural ve esaslarına karşı da disiplin sorumlulukları mevcuttur (187).

T.C. Ankara Bilirkişilik Bölge Kurulu Başkanlığı, Toplantı no : 2019/10 Karar No : 2019/67 ile somut bir örnek verilecek olursa;

“Şikayet dilekçesi, dosya kapsamı, bilirkişi savunmaları ve mevzuat hükümleri birlikte değerlendirilğinde, ...’ın yukarıda belirtildiği şekilde beyanlarda bulunmak suretiyle hukuki nitelendirme ve değerlendirmede bulunduğu, hakim tarafından talep edilmiş olsa bile hizmet akdinin feshinin mevzuat hükümleri uyarınca değerlendirilmesi ve bu hükümlere aykırı olup olmadığının takdirinin hakime ait olması nedeniyle bilirkişinin hakimin görevi kapsamında bulunan konularda görüş beyan edemeyeceği ve bu şekilde bilirkişinin 6754 sayılı Bilirkişilik Kanununun 3/2 maddesinde yazılı “Bilirkişi raporunda çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hususlar dışında açıklama yapamaz; hukuki nitelendirme ve değerlendirmelerde bulunamaz” temel ilkesini ihlal ettiği, bilirkişinin bu eyleminin Bilirkişilik Kanununun 14/6. Maddesinde yazılı süresiz YASAKLAMA veya aynı Kanunun 13. Maddesinde yazılı "BİLİRKİŞİLİK SİCİLİ ve LİSTESİNDEN ÇIKARILMA" boyutuna ulaşmadığı, bilirkişinin halen listede kayıtlı bilirkişi olması ve lehe olan hükmün uygulanması kuralı dikkate alınarak, 13/1-ç,2.fıkrası gereğince bilirkişinin uyarılmasının yeterli olacağı, bilirkişilik bölge kurullarının görev alanında bulunmadığından raporun iptaline yönelik istemin ise reddi gerektiği kanaatine varılmış ve aşağıdaki şekilde karar verilmiştir.”.

Görüleceği üzere hakkında bölge kuruluna şikayet verilen bir bilirkişi hakkında görevi dışına çıkararak hukuki yoruma girdiğinden bahisle uyarı cezası verilmiştir.

2.10. Bilirkişilikte Yetkinlik ve Yeterlilik Kavramlarına Bir Bakış

2.10.1. Genel Olarak

Çalışmamızın başında 2.2.1.1. ve 2.2.1.3. başlıkları altında genel hatlarıyla incelemiş olduğumuz bilirkişilerin yetkinlik ve yeterlilik kavramlarını, çalışmamızın ikinci bölümü olan iş bu kısımda ayrıntılı olarak ele alacağız.

2.10.2. Mesleki Yetkinlik ve Yeterlilik Kavramı

Türk Dil Kurumu tanımına göre yetkin olmak; “Gerekli olgunluğa erişmiş, olgun, kâmil, mükemmel ” anlamlarına gelmektedir (188). Bilirkişilik anlamında yetkin olmak konuya vakıf olmak o konunun uzmanı olmak ve en önemlisi bilirkişilik görevini

yapabilmek için sahip olunması gereken önemli bir özelliğe/uzmanlığa sahip olmak anlamlarını taşımaktadır.

Bilirkişinin en önemli niteliği çözümü özel teknik bir bilgi ve uzmanlık gerektiren bir konu hakkındaki uzmanlığıdır (189). Konuya yetkin ve vakıf olması onu bilirkişi statüsünde merciyeye yardımcı bir konuma sokan ilk özelliğidir. Olağan şartlarda uzman olmayan bir kişinin de bilirkişi olamayacağı açık bir şekilde anlaşılmaktadır ki iş bu özellik gereğidir ki bilirkişini İngilizce olarak karşılığı da “*expert*” yani “*umzan*”dır (190).

Yeterlilik kavramı ise yine Türk Dil Kurumu’na göre; “*Bir işi yapma gücünü sağlayan özel bilgi, ehliyet, yeterlik.*” olarak karşımıza çıkmaktadır (191). Yetkinlik ve yeterlilik kavramları iç içe geçmiş gibi görünen kavramlar olsalar da yeterlilik kavram itibari ile yetkinliği kapsayan bir tabirdir (192). Somut olarak, uzmanlık, beceri ve tecrübe gibi özellikleri kullanabilme kabiliyeti olarak tanımlayabiliriz. Örneğin, bilirkişinin belirli bir konuda uzman olması onun bir diplomaya, eğitim belgesine veya uzmanlık sertifikası olmasına bağlanırken bu uzmanlığını kullanırken bilirkişilik yeterliliği için bu uzmanlığını beş yıl tecrübe etmesi, ilgili alanlarda akademik kariyere sahip olması gibi şartlar da eklenmektedir. Bu hususları kanunlar ve uygulamada karşımıza çıkan durumlar nezdinde inceleyeceğiz.

İlk defa kanunlarımızda yapılan bilirkişilik tanımı olan Bil. K. madde 2/1-b’ye göre; “*Bilirkişi: Çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde oy ve görüşünü sözlü veya yazılı olarak vermesi için başvurulmuş gerçek veya özel hukuk tüzel kişisini,*” ifade etmektedir (68).

Bilirkişiden beklenen özellik, yetkinliği bulunan konuda, bu özelliğini uyuşmazlık konusu içerisine aktarması, kendisinden istenen maddi vakıa açıklamasını yapması ve en nihayetinde sonuca bağlamasıdır (193). Bu tanım ve özelliklerden hareketle diyebiliriz ki, bilirkişilik faaliyeti bu özellikleri haiz kişilerin bulunarak görevlendirilmesi suretiyle gerçekleştirilmelidir. Mercii tarafından ilgili uyuşmazlık için gerekli uzmanlık alanı mercinin kendisi tarafından belirlenebilecektir (194). Bu durum ise genel itibari ile Bilirkişilik Kanunu ve Bilirkişilik Yönetmeliği tarafından ortaya konmaktadır. Belirtmemiz gerekir ise bu kanun ve yönetmelik genel itibar ile mercilerde görev alacak resmi bilirkişilikler dışında kalan sistem için belirlenen özelliklerdir. Temel ilkeler , tanımlamalar bilgi genele dair olan yaklaşımları resmi

bilirkişiler için de kabul etsek de özellikle resmi bilirkişilikler için yetkinlik ve yeterlilik kendi iç mevzuatlarında olan şekilde değerlendirilecektir.

Bil. K. madde 10'un ilgili fıkralarına bakacak olursak; “ ... f) *Bilirkişilik yapacağı uzmanlık alanında en az beş yıl fiilen çalışmış olmak ya da daha fazla çalışma süresi belirlenmiş ise bu süre kadar fiilen çalışmış olmak.*, g) *Meslek mensubu olarak görev yapabilmek için mevzuat tarafından aranan şartları haiz olmak ve mesleğini yapabilmek için gerekli olan uzmanlık alanını gösteren diploma, mesleki yeterlilik belgesi, uzmanlık belgesi veya benzeri belgeye sahip olmak*, ğ) *Bilirkişilik temel ve alt uzmanlık alanlarına göre belirlenen yeterlilik koşullarını taşımak. ....*, (4) *Hukuk öğrenimi görmüş kişiler, hukuk alanı dışında ayrı bir uzmanlığa sahip olduğunu ve birinci fıkradaki şartları taşıdığını belgelendirmediği takdirde, bilirkişilik siciline ve listesine kaydedilemez.* ” kanun koyucunun bilirkişiler için yetkinlik ve yeterlilik kısıtlarını genel ölçüde belirlediğini görebiliriz. (68).

Bil. Y. Temel Eğitim başlıklı madd 30'a baktığımızda ise; “-(1) *Bilirkişilik temel eğitimi, beş yıllık meslekî kıdem kazanmış kişiler tarafından alınan ve bilirkişilik faaliyetinin yürütülmesi ile ilgili temel, teorik ve pratik bilgileri içeren eğitimi ifade eder.* (2) *Temeleğitim, on sekiz saati teorik ve altı saati uygulamalı olmak üzere en az yirmi dört ders saatinden oluşur.* (3) *Eğitim kuruluşları, DaireBaşkanlığının uygun görüşü ile temel eğitim ders saatini arttırabilirler.* (4) *Teorik eğitim; yargılama hukukunun genel ilkeleri, bilirkişilik mevzuat hükümleri, bilirkişinin taşıması gereken nitelikler, bilirkişinin yetkileri ve yükümlülükleri, uyması gereken temel ve etik ilkeler, ispat faaliyeti ve bilirkişi incelemesinin usul ve esasları, teknik konu-hukuki konu ayırımına ilişkin usul ve esaslar ile rapor yazım usul ve tekniğini kapsar.* ” bilirkişilere kendilerine has yetkinlik ve yeterliliklerinin yanı sıra, salt bilirkişilik için bir temel eğitimin şart koşulduğu görülmektedir. aynı maddenin 8. fıkrasında ise sicile üç seneliğine kaydolun bilirkişiler için, maddede şart koşulan temel bilirkişilik eğitiminin her üç senede bir altı saatten az olmamak üzere yenileme eğitimi almaları şartı getirilmiştir.

Bil. Y. madde 31' de ise; “ *Alanlarındaki uzmanlıkları ve bilimsel yeterlilikleri dikkate alınarak, bilirkişilik temeleğitiminden ve listeye kaydolmaktan muaf tutulacaklara ilişkin usul ve esasların belirlenmesine dair genelgeye göre oluşturulan listede yer alan kişiler temeleğitimden muaftır.* ” şeklinde yetkinlik ve yeterliliğe dayalı

olarak bir önceki maddede bahsi geçen temel eğitimden muafiyet esasları belirtilmiştir. Bu muafiyet bilirkişi olarak adlandırılacak kişinin kanunda öngörülen asgari şartların üzerine akademik kariyer sahibi, alanında görüş ve söz sahibi olan veya kurum itibari ile uzmanlığı akredite olanları belirtmektedir.

Bil. Y. madde 43/1 maddesi bize göstermektedir ki, bilirkişiliğe kayıt olacakların alanlarındaki uzmanlık ve yeterlilik kriteri liyakat usulüne göre tatbik edilecektir. Bu husus yargılamanın doğru ve etkili olarak sonuçlandırılması için gerekli özelliklere sahip bilirkişilerin bulunmasında önemli rol oynamaktadır. Bu durum niteliği itibariyle, olması gereken bir durumu izah etse de uyuşmazlığın çözümü sırasında merci tarafından bu durumun araştırılması konusunda zorluk yaşanabilecektir (195). Bir greüşe göre ise de; bilirkişinin yetkinlik ve yeterliliği yalnızca bilimsel bir gerçekliğe vakıf olmak değil ve kanunun gösterdiği eğitim şartlarının aksine işinin erbabı zanaatkarlar veya tacirler de bilirkişilik yapabilmelidir (196). Ancak bu durumun belirlenmesi uyuşmazlığın hızlı bir şekilde çözülmesine ihtiyaç duyan marcinin iş yükünü arttıracacağı kanaatindeyiz. Yüksek yargı mercilerinin de önlerine gelen bir uyuşmazlıkta salt bilirkişinin yetkinlik ve yeterliliğinin sorgulanması nedeniyle vermesi gereken kararlarda ilk derece mahkemelerinin ve en nihayetinde bilirkişilik bölge kurul listelemelerinin açıklamalarının büyük önemi ortaya çıkmaktadır (197).

Yetkinlik ve yeterliliğe dair belirtilen tüm bu maddeler, Bil. Y. madde 19/1-a bendinde belirtildiği üzere, Bilirkişilik Daire Başkanlığı tarafından oluşturulacak bilirkişilik hizmetlerinin temel ve alt uzmanlık dallarına yerleştirilecek nitelikli ve ehil bilirkişiler bulma sonucudur. Bilirkişilik temel ve alt uzmanlık listeleri güncel olarak tutulmakta ve günün değişen ve gelişen şartlarına göre güncellenebilmektedir (198). Bilirkişilik Daire Başkanlığının bir diğer görevi de, tarafımızca az önce bahsetmiş olduğumuz temel ve alt başlıkların niteliklerini belirten doküman hazırlamaktır. Bu doküman bizlere bilirkişilik mevzuatı gereği, temel ve alt uzmanlık dallarına kayıt olacak bilirkişilerin hangi niteliklere sahip olmaları gerektiğini, Bilirkişilik Daire Başkanlığı'nın ek-2 olarak yayınladığı “Bilirkişilerde Aranan Nitelikler” başlıklı kitapçığı göstermektedir (199).

Örneğin 58. uzmanlık alanı olarak karşımıza çıkan Adli ve Kriminalistik İnceleme uzmanlık dalı için genel nitelendirme ve BDB'nin şart koyduğu yetkinlik ve yeterlilik kuralları şu şekildedir; “ *İlgili uzmanlık alanında hizmet veren resmi*

*kurumlarda en az 5 yıl süreyle çalışmış olmak ve bu süre içerisinde uzman olarak sertifikalandırılmak veya uzman olarak yetkilendirilmiş olmak veya üniversitelerin lisans düzeyinde eğitim veren fakültelerinden mezun olmak şartıyla, TS/EN ISO/IEC 17025 standardına göre uzmanlık alanında akredite olmuş laboratuvar ve uzman kadrosuna sahip kuruluş veya üniversitelerin ilgili bölümlerinde en az 5 yıl süreyle çalışmış olmak ve bu süre içerisinde açılacak eğitim programlarını tamamlayıp uzman olarak sertifikalandırılmak,“ . Nitekim böylesine ideal bir yetkinlik ve yeterlilik kavramı belirtilmiş olmasına rağmen uygulamada bilirkişi listelerine yalnızca bir diploma sahibi ve takribi iki veya üç haftalık bir kurs ile sertifika sahibi kişilerin bilirkişilik yaptığı ve bu suretle büyük hak kayıplarının olduğu görülmektedir. Uygulamada karşımıza çıkan bir başka sorun ise; bilirkişi ücretlerini bir gelir kaynağı olarak görmekte olan, ikili ilişkileri sayesinde görev alabilen, yetkinlik ve yeterlilik alanında tamamen ortalamanın altında ve bazen de alakasız. zabıt katibi, hakim savcı stajyeri, iki haftalık herhangi bir kurs belgesi almış avukatlar gibi kişilerin mahkeme hükmüne rapor sunmak sureti ile etki ettikleri görülmektedir (200). Bil. Y. madde 7’de belirtilen; *“Bilirkişi, adalete hizmet etme bilinciyle, görevini etkin, zamanında ve verimli biçimde yerine getirmeyi, sunduğu hizmet kalitesini yükseltmeyi hedefler. ”* ilkesi yok sayılmamalı ve bu kriter hep göz önünde tutulmalıdır.*

Yetkinlik ve yeterlilik kavramlarından ve iş bu başlık altında anlatılanlardan özetle, bilirkişilik sistemimiz içerisinde bilirkişi olarak kayıt olup bu sistem içerisinde görev alabilmek için, uzmanlık alanında yetkinlik kriterini sağlamış, temel bilirkişilik eğitimini almış, temel ve alt uzmanlık alanları için yeterlilik koşulunu sağlamış olmak gerekmektedir.

Resmi bilirkişiler açısından yetkinlik ve yeterlilik unsurları, yukarıda bahsettiğimiz kanun ve yönetmeliklerden farklı olarak, kendi kuruluş kanun ve işleyiş yönetmeliklerinden hareketle ortaya çıkmaktadır. Belirtmemiz gerekir ki yüksek öğretim kurumları ile adli bilimler enstitülerinin yetkinlik ve yeterlilik anlamında yetiştirdikleri personeller hakkında bilgi kendi başlıkları altında ayrıca ayrıntılı olarak verildiğinden bir kez daha burada belirtilmemiştir.

Adli Tıp Kurumu, Emniyet Kriminal Polis Laboratuvarları ve Jandarma Kriminal Laboratuvarları kurum sıfatı altında bir resmi bilirkişilik sistemidir. Kurumların içerisindeki ihtisas ve uzmanlık birimleri görevlendirildikleri konular

hakkında resmi bilirkişi sıfatı ile rapor hazırlamaktadırlar. Bu kurumların kendi içlerinde yer alan uzmanlık alanları, bunları; ihtisas daireleri, uzmanlık daireleri, büro amirlikleri gibi isimlerle adlandırabiliriz, içerisinde çalışan yetkin ve yeterli kişiler sayesinde bu görevleri gerçekleştirebilmektedirler.

Bu kurumların resmi olmayan bilirkişilerden daha yetkin ve yeterli olmaları konusunda mevzuatlar karşılaştırıldığında farklar açıkça görülmektedir.

Adli Tıp Kurumu Kanunu Uygulama Yönetmeliği, Adli Tıp Kurumunda Uzman Yetiştirilmesi başlıklı 22. maddesi Adli Tıp Kurumu içerisindeki uzman yetiştirilme kısıtlarını açıklamaktadır (201). Adli Tıp Kurumu bünyesinde yetiştirilecek personel Tıpta Uzmanlık Tüzüğüne göre yetiştirilecektir. Buradan anlaşılması gereken durum, tıp ihtisası görmüş kişilerin uzmanlık yapabilecekleri bir alan olarak ATK'nin karşımıza çıkmasıdır. Yeteri kadar eğitmen ile birlikte eğitim komisyonu tarafından belirlenen içeriklerde uzmanlıklarını genel hükümlere göre tamamlarlar ve isterlerse kurum içerisinde isterlerse uzmanlıklarından sonra yetkin ve yeterli bir bilirkişi sıfatı ile görev yapabilirler.

Emniyet Genel Müdürlüğü Kriminal Polis Laboratuvarları Dairesi Başkanlığı bünyesi içerisindeki uzmanlık ve bilirkişilik büro amirlikleri ve laboratuvarlarda görev yapacak personel ise yine Emniyet Genel Müdürlüğü Bölge Kriminal Polis Laboratuvarı Müdürlükleri Kuruluş ve Çalışma Yönetmeliği madde 58. ile 64. maddeleri arasında belirtilen asistanlık, uzmanlık veya teknisyenlik eğitim şartlarına tabi olarak yetiştirilmektedir. Genel itibari ile kriminal bölge müdürlüklerine bağlı laboratuvarlarda uzman olarak resmi bilirkişilik kurumunda çalışacak personel için ilgili alanda lisans mezunu olmak, asistan olarak ayrıca en az yirmidört ay kurum bünyesinde çalışmak, akabinde yapılacak yeterlilik sınavlarından başarılı olmak gibi uzun bir eğitim ve tecrübe süreci mevcuttur (202). Ayrıca Kalite Yönetim Sistemi adı altında bir büro ve çalışma sistemi mevcut olup genel standartlarını yükseltme amacıyla hizmet vermektedir.

Bununla birlikte aynı emniyet teşkilatı gibi Jandarma teşkilatı içerisinde de bulunan Bölge Kriminal Laboratuvarları da, Jandarma Genel Komutanlığı Kriminal Daire Başkanlığı ve Bölge Kriminal Laboratuvar Şube Müdürlükleri Görev ve Yetki Yönetmeliği (203) madde 11 ve 12 hükümlerine göre belirlenen usul ve esaslarla birlikte Jandarma Genel Komutanlığının bu eğitim ile ilgili olarak çıkardığı yönergeler

tarafından belirlenmektedir. Belirtmemiz gerekir ki Emniyet Teşkilatlanmasında olan eğitim anlayışına paralel bir anlayış mevcuttur.

2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu madde 38 hükmü uyarınca, kamu kurum ve kuruluşlarında, yükseköğretim kurumuna bağlı eğitim personelinin görevlendirme yoluyla görevlendirildiği kamu kurum ve kuruluşlarında eğitim verebileceği hükmü mevcut olup bahsedilen resmi bilirkişilik müesseselerinde bu hüküm uygulanabilmektedir.

Buradan hareketle resmi bilirkişilikler açısından dağınık kanun, yönetmelik ve yönergeler incelendiğinde belirli bir standart üzerinde yetkinlik ve yeterlilik sağlandığı görülmektedir. Resmi olmayan bilirkişilikler açısından karşılaştırıldığında, resmi bilirkişiler gerek tıpta uzmanlık adı altında gerekse uzmanlık adı altında yıllar asistanlık, yardımcılık yapmakta iken, resmi olmayan bilirkişilerin mesleklerinde fiili olarak, üstü kapalı bir anlamda, 5 yıllık kıdemlerinin bulunması veya ilgili uzmanlık alanında bir sertifika sahibi olmaları yeterli görülmektedir. Avrupa Birliği 2020 yılı ilerleme raporu incelendiğinde 2016 senesinde yürürlüğe giren Bil. K. neticesinde bilirkişilerin seçilmesi ve atanması belirtilmiş olmasına rağmen uzmanların gerekli niteliklere sahip olup olunmadığı hususlarında hala daha ilerleme sağlanamamasından bahsedilmektedir (204). Gerek resmi bilirkişiler arasındaki farklılık ve karışıklık arz eden bir çok mevzuat hükmünün çokluğu gerekse resmi olmayan bilirkişilerin yetkinlik ve yeterlilik şartları karşılaştırması yetkinlik ve yeterlilik açısından bir standardın olmadığını göstermektedir.

2.11. Uluslararası Hukuk Çevrelerinde Bilirkişilik Sistemleri

Çalışmamızın bu bölümü Kıta Avrupası Hukuk Sistemi ile Anglo-Amerikan Hukuk Sistemi bilirkişilik müessesesinin genel hatları ve özellikle adli bilimler anlamında kurum karşılaştırması şeklinde ilerleyecektir. Kıta Avrupası Hukuk Sistemi temelinde çalışmamızda anlatmış olduğumuz bilirkişilik sistemi genel hatları ve ilkeleriyle paralellik gösterdiğinden bu hususun üzerinde tekrar durulmayacak ve seçilen iki ülkenin resmi adli bilimler yapılanması ile ortaya çıkan bilirkişilik kurumu ele alınacaktır.

Anglo-Amerikan Hukuk sisteminde ise Amerikan yargılamasında bilirkişilik sistemi ve çalışması anlatılacak olup yine yetkinlik ve yeterlilik kriterinin sağlanmasındaki kurum ve kuruluşlar ele alınacaktır.

2.11.1. Genel Olarak

Dünyada bölgesel nitelikte birçok hukuk sistemi ve anlayışı mevcuttur. Dünya çapında en geniş coğrafyaya yayılmış ve en çok insan tarafından kullanılan hukuk sistemleri Kıta Avrupası Hukuk sistemi ve Anglo-Sakson Hukuk Sistemidir. Bu sistemlerin yanında Dini ve Şer'i Hukuk sistemini benimsemiş ülkeler ve bölgeler, kendi örf adet hukukunu benimsemiş ülkeler ve bölgeler de bulunmaktadır. Tahdidi olarak belirtilmesi mümkün olmayan bu sistemlerin en önemli iki tanesi olan Kıta Avrupası Hukuk Sistemi ve Anglo-Sakson Hukuk Sistemlerinden olan Anglo-Amerikan Hukuk Sisteminden örnekler vermek suretiyle karşılaştırmalı hukukta genel olarak bilirkişilik sistemi ve adli bilimler alanındaki yapılanmalarını ele alacağız.

2.11.2. Kıta Avrupası Hukuk Sisteminde Bilirkişilik

Kıta Avrupası Hukuk sistemi köklerini “Corpus Juris Civilis”in geliştirilip modernize edilmesi suretiyle Roma Hukukundan kaynaklı olarak almaktadır (205). Kıta Avrupası Hukuk sistemi kendi içerisinde sınıflandırma, genel kurallar bütünü ve prensiplerinin yanı sıra sistematize edilmiş bir alanlar bütününden oluşturulmuştur (206). Ülkemizin dahil olduğu veya başka bir tabir ile hukukunu oluşturduğu/aldığı sistem Kıta Avrupası Hukuk sistemidir. Çalışmamızda anlattığımız tüm hususlar genel hatlarıyla tüm Kıta Avrupası için genel geçer kurallar bütünlüğünü oluşturmaktadır.

Mahkemeler kanunları maddi olaya uygulayarak adaletin tecelli etmesi için çaba gösterirler. Bu suretledir ki hakimin asıl rol üstlendiği bir yargılama sistemi olarak karşımıza çıkması olağandır. Hakimin davayı aydınlatma ve sonuca ulaştırma şeklinde temel bir görevi mevcuttur. Bu suretledir ki konusu uzmanlık ve teknik bilgi gerektirir konularda tarafların talebi veya iş bu bahsedilen ilke gereğince kendiliğinden, maddi olayın çözümü için bilirkişi tayin etmektedir. Çalışmamız içerisinde bahsetmiş olduğumuz bilirkişilik sistemi genel hatlarıyla Kıta Avrupası Hukuk Sisteminde de aynı prensiple hareket etmektedir. Bu sistemin bilinmesi gereken en önemli özelliği, hakimin egemen olduğu bir hukuk sistemidir. Bu sistemi idare ve sevk eden hakimin bahsetmiş

olduğumuz üzere maddi olayı aydınlatma ve sonuçlandırma prensibinden gelmektedir. Bu sebeple bilirkişilik müessesesi tarafların talebi veya kendiliğinden başvuru bir mekanizma olmayıp en nihayetinde hakim/mercinin karar vermesi ile görevlendirilecek ve bahsetmiş olduğumuz kurumsal yapı işleyecektir (207).

Bu sistemin işlerlik gösterdiği Kıta Avrupası ve çeşitli diğer ülkelerde özellikle adli bilimler alanında birçok gelişme yaşanmış ve nitelikli bilirkişilik kurumları kurulmuştur. Hakim tarafından duyulan ihtiyacın karşılanabilmesi ve hukuk ile bilimin birlikte yetkin ve yeterli personel tarafından ileriye taşınması amacıyla birçok teşkilat çalışmaktadır.

2.11.2.1. Portekiz hukuk Sisteminde Bilirkişilik

Portekiz hukuk sistemi genel itibari ile Kıta Avrupası Hukuk Sistemini kabul etmiş ve genel hatlarıyla uygulamaya koymuş bir Avrupa ülkesidir. Resmi bilirkişilik statüsü anlamında Portekiz de faaliyet gösteren kurum Ulusal Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü, “*National Institute of Legal Medicine and Forensic Sciences*” ve kısaca bundan sonra adlandıracağımız şekilde “NILMFS” olarak karşımıza çıkmaktadır¹ (208). Kurumun bugünkü halini alana kadar geçen süreç bizim ülkemizde Adli Tıp Kurumu’nun günümüz yapılanmasına kadar geçen sürece benzetilebilir. Ancak 2011 yılında yapılan reformla birlikte Adli Tıp Kurumu benzerliğini adli bilimler anlamında değiştirerek farklı bir statüye geçmiştir.

Portekiz’de adli tıp kurumu niteliği taşıyan ilk kurum 1899 senesinde ülkenin kuzey, merkez ve güney bölgelerinde kurulan üç adet morg dairesi şeklinde ortaya çıkmaktadır (209). Bu morglar ülkenin 3 farklı bölgesinde faaliyet gösteren tıp fakülteleri bünyesindeydi. 1918 senesine kadar varlığını sürdüren bu yapılar daha sonra kapatılarak Adli Tıp Enstitüleri adını almışlardır. Bu kurumlar bünyelerinde hukuk alanında maddi olayın ortaya çıkarılması kapsamında adli toksikoloji, otopsiler, klinik adli muayeneler, el yazısı, belge ve balistik incelemesi, adli antropoloji ve adli psikiyatri gibi birçok alanda faaliyet göstermişlerdir (209). 1987 ve 1998 senelerinde gerçekleşen hukuk ve tıp alanındaki reformlarla birlikte Tıp Hukuku Konseyi adı altında bir kurum ortaya çıkmıştır. Bu kurumun Adli Tıp Enstitülerinden bağımsız olarak ülkedeki tıp hukukunun geliştirilmesi ve yönetilmesi üzerinde çalışmalar yapmaktaydı. Bu kurumun

---

¹ Portekizce olarak orjinal ismi; “*Instituto Nacional de Medicina Legal e Ciências Forenses*”.

en önemli amaçları ve yaptıklarına bakacak olursak; ülke genelindeki uzman görüşlerinin belirli bir standart gelmesi, bilirkişilik faaliyetinin hızlı ve ulaşılabilir olması için Adli Tıp Bürolarının kurulması, yetkin ve yeterli uzmanların yetişip atanması için gerekli prosedürlerin hazırlanması, ülke genelinde üç bölgeye yayılmış bulunan ve her biri kendi içerisinde özerk bir yapıda olan Adli Tıp Enstitülerinin belli bir standartta faaliyet göstermesini amaçlayıp bir anlamda kurumları teşvik etmiştir (210).

Portekiz’de bulunan Adli Tıp Enstitüleri birbirlerinden bağımsız bir yapıya sahip olmalarından dolayı, aynı konu üzerinde farklı adli yorumlar getirebilmiş, her biri kendi içerisinde farklı bir sistematikle maddi olayı ele almıştır. Bu durumun ortadan kaldırılarak tek bir standart üzerinden faaliyet gösterilmesi ihtiyacı, konseyin çalışmaları ve hukukun ihtiyaç duyması tüm bu farklı Adli Tıp Enstitülerini tek bir çatı altında toplamaya sevk etti ve Bu suretle 2001 senesinde bu enstitüler Ulusal Adli Tıp Enstitüsü adı altında tek bir yapıda toplandı (210). Bu kurumun elde ettiği başarı ve süregelen bilgi birikimi 2011 yılında bu kurumun Ulusal Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü olarak yapılanmasına neden olmuştur.

NILMFS olarak adlandırılan bu yapı Portekiz Adalet Bakanlığı denetimine tabi ancak kendi idari ve mali konularında özerk olan resmi ulusal kurum laboratuvarıdır. Kuzey, merkez ve güney bölgelerinde 3 ana yapı etrafında toplanmış 27 ayrı Adli Tıp Bürosundan oluşmaktadır (208). Portekiz kanunları ile kendisine verilen ana görevlerin arasında; tıp hukuku ve adli bilimler anlamında ülke genelindeki yargı ağına yetkin ve yeterli uzmanlarla hizmet sunmak, ülke genelinde adli tıp ve adli bilimler alanında verilen eğitimi koordine etmek, tıp hukuku alanında hizmet gösteren uzmanların faaliyetlerini denetlemek, adli bilimler alanındaki insan gücünün eğitimini planlayıp değerlendirmek, tıp hukuku ve adli hizmetlerin kalitesini güvence altına almak, uzman raporlarının standartını korumayı sağlamak, yurtiçi ve yurtdışı kurum ve kuruluşlarla koordine olmak ve ülke içerisindeki DNA veritabanı sisteminin işleyişini sağlamak bulunmaktadır (211).

NILMFS bünyesinde Adli Kimya ve Toksikoloji, Adli Klinik ve Patoloji, Adli Genetik ve Biyoloji, Adli Bilişim ve Kriminalistik olmak üzere dört ana birim bulunmaktadır. Bu ana birimlerin alt dallarında her bir birimde yeteri kadar uzman bulundurmak kaydıyla, akrabalık ve kimlik belirleme, el yazısı ve belge incelemeleri,

balistik analiz, adli fizik ve mühendislik, adli tıp, adli psikiyatri ve psikoloji, adli dış hekimliği gibi birçok alanda alanında yetkin ve yeterli uzmanlarca ceza hukuku ve medeni hukuk anlamında resmi bilirkişilik hizmeti sunarlar. Bu yapıda dikkat çeken özellik ana birimler arasında adli tıp olarak karşımıza çıkan bir yapı olmayıp adli tıp büroları olarak ülke geneline yayılmış bir büro ağı olarak karşımıza çıkmaktadır ve bu bürolar Adli Klinik ve Patoloji ana birimi kontrolünde iş yapmaktadır (212). Bu bölümlerin yöneticileri, NILMFS yönetim kurulu tarafından alanında uzman olmaları ve bu uzmanlıklarının yeteri düzeyde olmaları koşuluyla Adalet Bakanlığı'na önerilerek bakanlık tarafından atanmaktadır (211).

Portekiz kanunlarına göre NILMFS merciler için resmi bilirkişilik hizmeti sunmaktan bizzat sorumludurlar ve bu hizmeti adli tıp büroları vasıtası ile gerçekleştirirler. Kendilerine verilen bir diğer yetki de bu bilirkişilik hizmetlerinin bir kısmını özel kurum ve kuruluşlara devrebilmeleridir. Bununla birlikte suç duyuruları da bu kuruma yapılabilmekte ve akabinde hızlı bir şekilde kurum tarafından ilgili mercilere bildirilmektedir.

Portekiz adli tıp sistemi kendilerine verilen yasal haklar gereğince sudukları bilirkişilik hizmetini gerçekleştirirken tam bir özgürlük içerisinde ve raporlarını hazırlamak için maddi olaya ait tüm bilgi ve belgelere erişme haklarına sahip bir şekilde gerçekleştirirler (212). Yapmış oldukları tüm incelemeler merciler tarafından finanse edilir ve ayrı bir ücret tabloları mevcuttur. Kendilerine verilen özgür ve özerk uzmanlık hizmetinin karşısında bu hizmetlerin sorumluluğu da bizzati kendilerine aittir.

Bir diğer görev ve sorumlulukları ise, yasal adli tıp prosedürlerinin uygulanması ve şiddet mağdurlarının bulunması durumunda yedi gün yirmidört saat prensibi ile her zaman bir adli uzman hazır bulundurmaktadırlar (211). Böylelikle ülke çapında gerekli her anda maddi olayın en başından işleyecek bir uzmanlık hizmetine sahiptir. Görülmektedir ki ülke sathına yayılmış bir düzeyde adli tıp ve adli bilimler alanında hizmet standartı düşürülmemeye çalışılmaktadır.

Yukarıda bahsetmiş olduğumuz NILMFS'nin amaç ve görevlerinden biri olarak her yıl Ulusal Adli Tıp ve Adli Bilimler Konferansları düzenlenmektedir. Aynı zamanda kendi bünyesinde eğitim vermekte, yetkin ve yeterli uzman ihtiyacını karşılamaktadır. Alanında uzman kişileri liyakat esasına göre bünyelerine davet ederek ders ve sunumlar verdirmektedir. Kurumun kendi bünyesinde eksik kaldığı noktalarda

kanunların kendisine verdiği yetki ile, eğitim öğretim yetki ve hakkını belirlediği üniversite veya kuruluşlara devredebilmekte ve bu sayede gerek kendi standartını gerekse iş gücünü korumaktadır.

Bahsetmemiz gerekir ise Portekiz’de NILMFS’nin yanı sıra adli bilimler alanında hizmet veren iki farklı resmi bilirkişilik kurumu daha vardır. Bunlardan birisi, Kriminalistik, biotoksikoloji, adli fizik ve belge incelemeleri alanında faaliyet gösteren Bilimsel Polis Laboratuvarları, bir diğeri ise, kriminalistik, adli fotoğrafçılık ve adli bilişim üzerine çalışan Ulusal Cumhuriyet Muhafızları Kriminalistik Departmanı’dır (211). Bu iki kurumda resmi bilirkişilik statüsünde olup, ülke içerisinde meydana gelmiş bulunan maddi vakıanın aydınlatılması için gerekli uzmanlık hizmetinin verilmesi noktasında koordineli çalışmaktadırlar. Belirtilmelidir ki NILMFS kendisine verilen görevler dolayısıyla bu kurumlarda verilen uzmanlık hizmetlerini de yetkinlik ve yeterlilik anlamında denetime elverişli kılmak ve belirli bir standarta uygun hale getirmekle görevlidir.

Öz olarak belirtebilir ki, Portekiz 2011 yılında ülkede bulunan Adli Tıp Enstitülerini bir araya toplayarak oluşturduğu Ulusal Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü ile birlikte ülke içerisinde verilen resmi bilirkişilik hizmetini belirli bir standartın üzerine çıkarmış, her bir idari büro ve kurumun birlikte koordineli çalışmasını sağlamış, yetkin ve yeterli uzman eğitimini standart düzeye çıkarmış ve denetimleri ile bu standartın düşmemesini sağlamış, kendi içerisinde idari ve mali yönden özerk, yargı mercilerinin başvuracağı münhasır bir bilirkişilik kurumu olarak kendisini ileriye taşımıştır.

2.11.2.2. Hollanda Hukuk Sisteminde Bilirkişilik

Hollanda hukuk sistemi de genel itibari ile Kıta Avrupası Hukuk Sistemini uygulayan bir ülkedir. Genel olarak, Fransız ve Alman kanunlarından esinlenerek kendi yasalarını güncellemiş ve reforma sokmuştur (213). Hollanda hukuk sistemi genel itibari ile iyi, güvenilir ve hızlı işleyen bir hukuk sistemine sahiptir (214). Uzlaşma kültürünün geliştiği, uzmanlık gerektiren alanların gerek yargı erkleri gerekse uzman bilirkişiler tarafından iyi derecede tatbik edilebildiği bir hukuk sistemi vardır.

Hollanda da adli bilimler ilk olarak 20. yüzyılın başlarında ufak ölçekli çalışmalar ve yayınlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Adli bilimler alanında uğraşan,

daha doğrusu bu multidisipliner çatı sistemi içerisinde yer alan bilimlerle uğraşan bilim adamları örgütlenmeden kendi başlarına çalışmalarını sürdürmekteydi. İlk olarak polis araştırmalarına ve ceza soruşturmalarına yardımcı olmak üzere adli fotoğrafçılık alanında çalışmalar görülmektedir. Avrupa'yı 20. yüzyılda etkileyen en büyük olay olan ikinci dünya savaşı sonrası diğer tüm Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Hollanda'da da diğer tüm bilimler gibi adli bilimler de yükselişe geçmiştir. Savaşın hemen ardından Adalet Bakanlığı'na bağlı olarak ulusal adli laboratuvar teşkilatı orijinal adıyla “*Gerechtheid Laboratorium*” kurulmuştur. Hali hazırda polis teşkilatı bünyesinde yapılan adli çalışmalarla birlikte bu yeni kurulan enstitü de zamanla işlevselliğini arttıracaktır. 1949 senesine gelindiğinde ulusal adli teşkilat laboratuvarının bünyesi içerisinde faaliyet gösteren adli patoloji bölümü kurulmuştur (215). Elli yılı aşkın süredir ayrı faaliyet gösteren laboratuvarlar ulusal adli laboratuvar teşkilatı bünyesinde 1999 senesinde birleşmiş ve “Netherlands Forensic Institutes” kısaltması “NFI” olan Hollanda Adli Enstitüsü haline gelmişlerdir² (216). Kurumsal bir yapı haline gelen NFI tüm yargı mensupları tarafından benimsenmiş ve adli yargılama süreçlerinin bir parçası haline getirilmiştir. Ülke içerisinde gerek üniversiteler bünyesinde gerekse özel olarak bulunan laboratuvarların bulunmasına karşılık uzun bir süre tek başına yargı sistemine hizmet etmeyi sürdürmüş bir kurumdur. Daha sonraları gelişen teknoloji, rekabetçi uzmanlık sistemi özel olarak kurulan diğer laboratuvarlara da imkan verse de günümüzde halen daha ulusal ve uluslararası arenada hizmet gösteren en önemli kurumlardandır. Bu rekabetçi isteme rağmen olayların büyük bir kısmı halen daha Adalet Bakanlığı bünyesine bağlı NFI teşkilatı bünyesindeki uzman departmanlara başvurularak çözüme kavuşturulmaktadır. Uzmanlığa ihtiyacın ve bu ihtiyaca cevap verebilecek kurum ve kuruluşların bolluğu neticesinde Hollanda hukuk sistemi içerisinde uzmanların görevli buldukları yargı sistemi içerisinde uyması gereken davranış kuralları belirlenmiştir. İdari yargı, Ceza yargısı, Medeni yargı gibi bölümlere ayrılan bu davranış talimatları neticesinde görevlerini yürütmektedirler (217).

Bu kadar fazla bilirkişilik müesseselerinin bulunması ayrıca bir tartışmayı beraberinde getirmiştir. Bilirkişilerin mahkemeye sunmaları gereken raporun şekli konusu mahkemeleri oldukça etkileyen bir hal durumuna gelmiştir. Buna bir çözüm olarak bilirkişi raporlarının içeriklerine karşılıksız olarak yalnızca rapor usul şekli için bir

---

² Orijinal adı; Flemenkçe; “Nederlands Forensisch Instituut”.

model uzman raporu yayınlanmıştır. Böylelikle mercinin birbirinden farklı bilirkişilerin raporlarını anlamlandırmasının ve maddi olaya uygulayabilmesinin karışıklığı ortadan kaldırılmış olmaktadır (218).

NFI kurumu çok geniş bir yelpazede uzmanlık gösteren bir kurumdur. Ülkemiz içerisinde daha çok adli tıp anlayışlı adli bilimler egemenliğine karşılık Hollanda’da adli tıp yalnızca bu adli bilimler enstitüsünün bir alt dalı olarak karşımıza çıkmaktadır. İçerisinde kimya, tıp, parmak izi, dna incelemeleri, fotoğrafçılık, balistik, bilişim, grafoloji, ses ve görüntü analizi gibi birçok alan mevcuttur (219). Bunlar yalnızca ana idari bölümler olarak hizmet vermekle birlikte bu idari bölümlerin alt teşkilatlanması yani alt uzmanlık büroları da mevcut olup yetkinlik ve yeterlilik anlamında oldukça ileri bir anlayışla çözümler gerçekleştirilmektedir (220). Örneğin Kimya departmanı içerisinde göz yaşartıcı gaz ile ilgili araştırma yapan ayrı bir bölüm, adli tıp içerisinde antropoloji, patoloji bölümleri, Biyoloji bölümünde ayrı bir DNA incelleme bölümü gibi birçok dal da uzmanlar hem kolluk birimleriyle hem de adalet sistemi içerisinde görev aldıkları tüm mercilerle eş güdümlü olarak kolektif biçimde hizmet vermektedirler. Ana departmanları; Dijital Teknoloji ve Biyometri, Adli Kimya, Adli Biyoloji, Adli Tıp, Mikro İnceleme (Kriminalistik) ve ön rapor hazırlamaktan sorumlu çeviri itibari ile ön büro olarak adlandırabileceğimiz “*The Front Office*” adlı bürolar oluşturmaktadır (221). Bununla birlikte ülke içerisinde ve uluslararası ağlara bağlı DNA verilerinin tutulduğu ve ilgili mercilerle iş birliği içerisinde çalışmaların yapıldığı bir DNA merkezleri de içerisinde bulunmaktadır. Adli odontoloji ve adli psikiyatri alanları kendi bünyelerinde teşkilatlandıkları için NFI bünyesinde bulunmayıp bu teşkilatlarla eş güdümlü olarak çalışılmaktadır.

NFI çoğunlukla ulusal ve uluslararası adli yargılamalarda uzmanlık gerektiren uyuşmazlıklarda görev yapmaktadır. Bu sebeptendir ki NFI dışında birçok özel uzmanlık laboratuvarları bulunmaktadır. Bu durum rekabetçi bir uzmanlık piyasası oluşturduğu kadar kaliteyi de arttıran bir ölçüttür. Bahsetmiş olduğumuz departman ayrımının bir sebebi de kurumun kendilerine ayrılan bütçenin her türden adli bilim uzmanlık departmanı kurmaya ve bu neticede kendi bünyelerindeki asıl departmanların kalitelerini düşürmemekten de kaynaklanmaktadır (222). Örneğin alkollü araç sürüşünden kaynaklı durumlarda kan analizi gerekmesi halinde kişi özel hastaneleri veya diğer özel kuruluşları seçebilmektedir. Bahsi geçen kalite, özel uzmanlık alan

laboratuvarlarının ISO 17025, ILAC Guideline 19 (223) standartlarında Hollanda Akreditasyon Kurulu ve Adalet Bakanlığı tarafından akredite edilmesi ile sağlanmaktadır. Hollanda içerisinde bilirkişilik yapacak her kurum ve kuruluş bu akreditasyon şartlarını sağlamakla yükümlüdür. 2010 senesinde artan bilirkişilik talebine karşılık olarak, mahkeme bilirkişileri kaydı adı altında “*The Netherlands Register of Court Experts*” bir yapı ortaya çıkmıştır (224). Bu yapı içerisinde yer alacak olan uzmanlar seçilmek için gerekli yetkinlik ve yeterlilik şartlarını sağladıklarında NFI, polis teşkilatı, adli psikiyatri kurumu gibi kurum ve kuruluşlarla eşgüdümlü çalışma fırsatı bulmakta ve toplam kaliteyi korumaktadırlar.

2010 senesinde Hollanda hukuk sisteminde yapılan reform sonucunda Bilirkişilerin seçilmesi ve denetlenmesi husus da değişikliğe uğramıştır. Tarafların bilirkişi belirlemesi ve hakimin karar vermesi süreçlerinde bilirkişinin belirlenen standartları taşıması ve bunun yanında bilgi birikimini ve uzmanlık alanındaki yeterliliğinin kanıtlanması beklenmektedir (225). Bilirkişilik kayıt kurulu olarak kurulan mekanizma sayesinde yetkin ve yeterli olduğunu ispat eden uzmanlar bu sistemin bir parçası haline gelip mahkemelerde bilirkişilik yapabilmektedirler. Bu liste yalnızca gerçek kişiler için değil aynı zamanda şirketleşmiş bilirkişilik laboratuvarları için de geçerlidir (226).

NFI özelinde söyleyebileceğimiz bir diğer özellik ise, adli bir olayın vuku bulmasında olay yeri inceleme ekipleri polis teşkilatı bünyesinde olaya müdahale etmektedir. Bazı durumlarda polis teşkilatının talebi üzerine NFI bünyesindeki olay yeri inceleme uzmanları bölgeye gelmekte ve olay yeri incelemesini polis eşliğinde yürütmektedir. Bunun en iyi tarafı uzmanlık gerektiren bir durumun oluşması halinde en başından beri görev yapan uzmanların konuya olabildiğince hakim olmaları sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

NFI bünyesinde yer alan uzmanların yetkinlik ve yeterlilikleri konusuna bakacak olursak; iki şekilde bünyelerine uzman katabilmektedirler. Kendi bünyelerinde doğan bilim insanı veya yardımcı personel ihtiyacı için iş ilanı olarak tabir edebileceğimiz bir ilan açıp, dil yeterliliği, alanına olan hakimiyetinin belirlenmesi ve bir devlet kurumu statüsü olduğundan bir güvenlik soruşturmasından geçmektedirler. Kendi bünyelerinde eğitim verilecek yetiştirilen personeller tarafından da bu ihtiyaç karşılanabilmektedir. NFI kendi içerisinde adli mercilere uzmanlık yapacak bir kişi yetiştirmede belirli

prosedürleri mevcut olan bir yapıdır. Öncelikle eğitim alacak olan kişi bir lisans derecesi mezunu olup bu dereceye hakimiyetini yapılacak sınavlarda kanıtlaması gerekmektedir. Bunu geçen bir kişi NFI bünyesinde 4 yılı bulan bir uzmanlık ve bilirkişilik eğitimi almaktadır ve bu eğitimin sonucunda da yeterlilik testlerine tabi tutulmaktadır (227). Ancak bu eğitimler sve sınavlar sonucunda başarılı olanlar kendi bünyelerinde uzmanlık departmanlarında çalışabilmekte veya NFI standardını haiz bir bilirkişi olarak hukuka yardımcı uzman olarak bilirkişilik yapabilmektedir. Bu suretle sertifikasyon anlamında eğitim verecek ayrı bir yapılanma olarak NFI akademisini kurmuş ve uluslararası çapta yetkinlik sahibi olacak kişiler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra Hollanda içerisindeki üniversiteler de hem uzmanlık hem de lisans derecesinde adli bilimler eğitimi vererek uzmanlık statüsü verebilmektedir.

Ülkemiz içerisinde yer alan Adli Tıp Kurumunun daha geniş anlamda karşılığı olarak Hollanda'da karşımıza çıkan kurum NFI'dır. Bu kurumun temelde üç ana başlıkta toplanacak görevleri mevcuttur. Adli soruşturmalarda vakıaların aydınlatılması görevini yürütmek, kullanılan adli araştırma yöntem ve araçlarının geliştirilmesi ve yenilenmesini sağlamak ve en nihayetinde adli bilimlerde bir uzmanlık standardı oluşturmak, kurumun başlıca amaçlarından (228).

Hollanda Adli Bilimler Enstitüsü olarak adlandıracağımız NFI kurumu bugün Adalet ve Güvenlik Bakanlığı bünyesine bağlı bir kuruluştur. Devletin resmi bilirkişilik kuruluşu olarak görünmekle birlikte özel olarak gerçek kişilere hem ulusal düzeyde hem de uluslararası düzeyde uzmanlık yardımı yapabilmektedirler (229). Uluslararası anlamda yapılan bilirkişiliğin geçerliliğini gösterecek ülkemiz içerisindeki bir karara bakacak olursak; Yargıtay 20. CD., E. 2016/2626 K. 2017/1899 ve 21.3.2017 tarihli kararında; *“Hollanda Adli Bilim Enstitüsü'nce düzenlenmiş 15.05.2009 tarihli rapora göre, net 5 (beş) kilogram eroin olduğu anlaşılan suç konusu maddenin miktarına bağlı olarak önem ve değeri ile oluşturduğu tehkilenin ağırlığına göre, TCK'nın 61. maddesindeki ölçütler ve 3. maddesindeki orantılılık ilkesi gereğince temel cezaların alt sınırdan daha fazla uzaklaşarak belirlenmesi gerektiğinin gözetilmemesi, karşı temyiz olmadığından bozma nedeni sayılmamıştır.”* Hollanda Adli Bilim Enstitüsü tarafından alınan rapor doğrultusunda hükmün doğruluğuna vurgu yapılmıştır.

Sürekli olarak kendisini geliştiren, kendisi ile birlikte adli bilim disiplinlerini de ileriye taşınmayı hedef haline getirmiş bir yapı olan NFI bugün gerek kendi bünyesinde

gerekse online olarak verdiği kurs ve eğitimlerle uzman yetiştirmektedir. Uluslararası bir alanda standart ve akredite sahibi laboratuvarlar bütünlüğü ile karşımıza çıkan bir bilirkişilik otoritesidir.

2.11.3. Anglo-Amerikan Hukuk Sisteminde Bilirkişilik

Anglo-Amerikan Hukuk Sistemi, Kıta Avrupası Hukuk Sisteminden ve ülkemiz içerisindeki bahsetmiş olduğumuz uygulamalardan farklı bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Amerikan Hukuk Sisteminde bilirkişilik müessesesi iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Mahkeme bilirkişi ve hakim yardımcısı olarak karşımıza çıkabilmektedir.

İlk olarak, mahkemeler tarafından re'sen atanan bilirkişilerdir. Bunlara “*Court-appointed expert*” denilmektedir. Bu bilirkişiler mahkeme tarafından dinlenen tanık sıfatındaki bilirkişilerin yetkin ve yeterli olmadığı düşünüldüğünde başvuru olan bir yöntemdir (230). Mahkeme tarafından atanan bilirkişilerin jüri sistemine dahil olmayan yargılamalarda kullanıldığı görülmekle beraber bu hususun nedeni olarak jürinin kendilerini taraf anlatımlarından ziyade mahkeme tarafından baskı altına alınmak istenilmediği düşüncesinden gelmektedir. Bununla birlikte bir diğer atanan bilirkişi ise, ülkemiz bilirkişilik sisteminden farklı olarak hakim yardımcısı statüsündeki bilirkişilerdir. Bu yardımcılar hakimin yanında sınırlı yetkiler ile donatılmış yalnızca ciddi manada teknik bilgilerin işlenmesi gerektiği safhalarda yer almakla görevli uzman kişilerdir. Bunlara da “*special master*” denilmektedir (230). Belirtmemiz gerekir ise bahsetmiş olduğumuz mahkeme tarafından atanan bilirkişi modelleri istisnai olarak kullanılmakta ve tarafların anlaşmazlıklarının bir çözümü olarak sunulmaktadır. Asıl olarak en çok tercih edilen sistem tarafların tanık sıfatıyla mahkemelerde dinlettikleri uzman kişilerdir (231).

Her ne kadar Federal devlet yapısı nedeniyle her bir federe devlet bünyesinde hukuk kuralları ve işlenişi farklı olabilse de delil ve usul anlamında temel 2 kanun etrafında işleyiş yürütülmektedir. Bunlar; Federal Delil Kanunu “*Federal Rules of Evidence*” ve Federal Medeni Usul Kanunu’dur “*Federal Rules of Civil Procedure*”. Bu iki temel kanun etrafında bilirkişilik müessesesi ve usul kuralları karşımıza çıkmaktadır.

Anglo-Amerikan Hukuk Sisteminde karşımıza en çok çıkan ve aydınlatılmaya çalışılan maddi gerçeğin açıklatıldığı bilirkişilik sistemi, bizati tarafların tanık olarak

mahkemeye sundukları uzmanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sistemde bilirkişiler bizim hukukumuzdaki tartışmaların aksine tanık delili olarak sayılmaktadırlar. Bu kavram anglo-amerikan hukuk sisteminde “expert witness” “uzman tanık ” olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarafların iddialarını ispat etme aracı olarak kullandıkları ve alanlarında uzmanlıklarını kanıtlamış kişilerin bu yolla mahkemede dinletilmesi şeklinde vuku bulmaktadır. Taraflara yakın bir mahkeme sujesidir (232). Bir başka görüşe göre mahkemenin tarafı olarak düşünülse de bu görüş kabul görmemektedir (233). Mahkeme, bu uzman tanıklardan, maddi gerçeğin yorumlanmasını değil, maddi olayın sınırları dışına çıkmayacak şekilde yalnızca uzmanlık alanı ile sınırlı bir genel anlatım beklemektedir (234).

Karşımıza bu sistemde tarafların mahkemeye getirdikleri uzmanların yetkinlik ve yeterliliklerinin sorgulanması, tartışılması hususu çıkmaktadır. Yaptığı ve sunduğu açıklamalar ile yargıç ve jüriyi yanlış yönde etkileyebilecek olan bu uzmanların belirli standartlar taşıması gerekmektedir. Anglo-Amerikan hukuk sisteminde belirlenmiş ve kanunlara geçirilmiş iki farklı standart bulunmaktadır. Bu hususları açıklamadan önce belirtmemiz gerekir ki bu hukuk sisteminde yargıçların, uzman olarak dinletilecek kişilerin yetkinlik ve yeterliliğini araştırması ve bu kişileri tanıklık yapmadan önce yeterli bulması, imkan yoksa sonradan yaptığı inceleme ile jüriye vereceği kararlarda bu uzmanın görüşlerine dayanak oluşturulmadan karar verilmesi şeklinde karar açıklaması gerekmektedir (235). Bununla birlikte tarafların sundukları uzmanların denetlenmesinde yine tarafların uzmana karşı çapraz sorgu yöntemi uygulaması da yetkinlik ve yeterlilik denetimi olarak düşünülebilecektir (236).

Bahsetmiş olduğumuz standartlardan ilki 1923 yılında Amerika’da yapılan Frye V. davasıdır. Cinayet nedeniyle görülen bu davada James Frye adlı bir şahıs önce suçu üstlenip ardından mahkeme aşamasında bu suçu yalanlamaktadır. Savunma avukatı müvekkili için o dönem ortaya çıkarılan ve başında fizyoloji uzmanı ve eski bir polis olan adli uzmanın olduğu yalan makinasına bağlanmak suretiyle ifadesinin alınması için mahkemeye uzman tanık çağırmak istemektedir. Ancak mahkeme bu yöntemin bilimsel olarak tanınan bir yol olmadığından bahisle reddeder. Üst mahkeme tarafından yapılan inceleme sonucunda ise, literatürde genel kabul görmemiş, teknik bilgileri denetime elverişsiz olarak sunulan uzmanlığın mahkemeler tarafından kabul edilemeyeceğini ortaya koymaktadır. Bu karardan hareketle ortaya ‘*Frye Standardı*’ olarak adlandırılan

ve ortaya konan uzmanlığın ve tanıklığın geçerliliğinin, sunulan bilimsel delili, ilgili uzmanlık camiasında genel kabul görmemesine bağlanan bir kural karşımıza çıkar (237).

1975 yılında yürürlüğe giren Federal Delil Kanunu madde 702’de uzman tanıklığın ve bilimsel nitelik taşıyan delillerin jüri önüne çıkarılmadan önce hakim denetimine sokulması kuralı getirilmiştir. Daha sonradan 2011 yılında yapılan genişlemeyle somut halini almıştır (238). Frye Standardına göre bilirkişi görüşünün; “ *Mahkeme heyetinin bir delili anlamasına veya mevcut bir durumu tespit etmesine yardımcı olacak nitelikte olması, yeterli olgu ve veriye dayandırılmış olması, güvenilir ilke ve metotların bir ürünü olması, ilke ve yöntemleri davadaki olgulara hatasız ve eksiksiz şekilde uygulanmış olması,*” şartlarını taşıması halinde geçerlilik kazanacağı belirtilmiştir.

Bahsettiğimiz ikinci standart ise Daubert standardı olarak karşımıza çıkmaktadır (239). Bu standardın ortaya koyduğu en büyük özellik mahkeme tarafından araştırılarak uzman tanıklığın, bilirkişi raporunun tartışılmasını ortaya koyan standartların belirlenmesidir (240). Bu standardın getirdiği ön inceleme modeli ise şu temellere oturmaktadır; “ *Sınırları belirlenmiş ve bunun test edilebilir olması gerekmesi, incelemeye ve değerlendirmeye tabi tutulabilir olması gerekmesi, alınan bilginin hata oranı, istatistiksel olarak belirlenebilir olması, ilgili bilim çevresinde kabul görmüş olması*” şeklindeki ilkeler benimsenmiştir (240). Bu standart ilkeler yargıcın uzman tanık veya diğer bilimsel delillerin jüri önüne çıkmadan ve en nihayetinde hükme esas alınmasını kabul etmeden önce, o deliller üzerinde yapacağı ön incelemedir.

Anglo-AMerican sisteminde yargıcın uzmanlık gerektiren hususlarda kendisine ve jüriye dinletilen uzman tanıklar yani bilirkişilerin yetkinlik ve yeterliliğinin incelenmesi için gerek kanunda gösterilen gerekse rol model olarak benimsenen standartların yanı sıra, her konunun uzmanlığına sahip olmayan yargıcın başkaca bilgi ve belgelerle bu durumu denetlemesi mümkündür. Bilirkişilerin uzanlık ve tarafsızlıklarının denetlenebilmesi, ortaya sunduğu bilimsel konulara olan hakimiyetinin değerlendirilmesi, bahsi geçen uzmanların yeterliliklerini ispatlaması durumuna dönüşmüştür. Anglo-Amerikan sisteminde kişinin uzmanlığının ve bu konudaki yeterliliğinin denetimi yargıca bırakıldığı düşünüldüğünde yargıçların uzman

olmadıkları alanlarda bir başka kişinin uzmanlığını sorgulayabilmesi tartışma konusu olmaktadır.

Bu sistemde uzman tanıkları yani bilirkişiler bizim de hukukumuza yeni girmiş bulunan ancak uygulamada henüz karşılığı olmamış tüzel kişilik kavramı ile örgütlenip bunu bir iş sahası olarak karşımıza çıkılmaktadırlar. Böylesi bir konunun serbest piyasaya dönüşmesi ve rekabetin olması da bilirkişilerin yetkinlik ve yeterliliklerinin sorgulanmasında büyük rol oynamaktadır.

Bilirkişilerin yetkinlik ve yeterliliğinin ispatlanabilmesi ve açıklama yaptırılacağı alana hakim olduğunun bir göstergesi, uzmanların bağlı buldukları veya eğitim aldıkları çevrelerdir. Örneğin tıp hekimlerinin Amerika Tıp Uzmanları Kurulu “*American Board of Medical Specialties*” tarafından aldıkları tıp uzmanlığının yanı sıra spesifik olarak çalışmalarının değerlendirildiği ve sertifikasyona tabi tutulduğu bir oluşum mevcuttur. Bunun gibi uzmanlık dernekleri diğer alanlarda da faaliyet göstermektedirler.

Bunun yanı sıra Amerika Adli Bilimler Akademisi “*American Academy of Forensic Sciences*” gerek kendi içinde verdiği eğitimler, yetiştirdiği uzmanlar gerekse akredite ettiği kurumlar tarafından yetiştirilen kişilere uzmanlık statüsü verebilmektedir (241). Adli bilimler mahkemelerin en çok ihtiyaç duydukları uzmanlık alanlarının toplu bir şekilde vücut bulmasıdır. Mahkemede çözümü uzmanlık gerektiren bir hususun aydınlatılabilmesi için hukuka uygun bir şekilde ortaya konan hukuka yardımcı her türlü bilimi ifade etmektedir. Bu surettir ki bu bilimlerin bir multidisipliner alanda birleşmesi ve bu birleşmenin genel bilimsel ve etik kurallar çerçevesinde yürütülmesi önem teşkil etmektedir. Bu surettir ki Amerika Adli Bilimler Akademisi 1948 yılında kurularak hem kendi içerisinde eğitim faaliyetleri yürütmekte hem de diğer kurum ve kuruluşlara akreditasyon sağlamakla ülke genelinde bir standardın hakim olmasını sağlamaktadır.

Görüleceği üzere Anglo-Amerikan bilirkişilik sistemi bu şekilde işlemektedir. Ülkemizden farklı olarak Bilirkişilerin yetkinlik ve yeterliliklerinin değerlendirilmesi yargıçlara bırakılmış bir hakim hukuk sistemini göstermektedir (242). Rekabet sisteminin olduğu bilirkişilik sisteminde yetkinlik ve yeterliliğin değerlendirilebilmesi için ortaya konulan standartların yanı sıra bilirkişilerin uzmanlık yeterliliklerini kanıtlayacak kurum ve kuruluş sertifikası ve eğitim sistemi mevcuttur.

Ülkemiz hukuk sistemi içerisinde yer alan birkaç haftalık uzmanlık sertifikalarının yanı sıra bu sistemde yeterlilik unsurları uzun yıllara dayalı tecrübe ve kalifiye temelli olarak karşımıza çıkmaktadır.

Fransız Mediko-Hukukçu ve adli tıp uzmanı Dr. PCH Brouardel'in bir sözü aslında tüm bu sistemin nitelendirilmesini yapmaya elverişli olup olması gerektiğini göstermektedir. Buna göre; *“Yasa seni tanık yaptıysa, bilim adamı olarak kal. İntikam alacağın bir kurbanın, mahkum edeceğin ya da kurtaracağın suçlu ya da masum kimse yok, tanıklığını bilimin sınırları içerisinde yapmalısın.”* (243).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Çalışmamızın bu bölümünde, gerek ülkemiz hukukunda gerekse Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin bilirkişilerin yetkinlik ve yeterliliklerinin ele alınarak vermiş oldukları Yüksek Yargı kararları ortaya konmuştur. Çalışmamız gereği çoğunluk olarak adli bilimler anlamında ehil olmanın ne derece önemli olduğu iş bu kararlar üzerinden gösterilmeye çalışılmış olmakla birlikte bilirkişilik sisteminin belirli bir yetkinlik ve yeterlilik kıstasına uygun halde ve belirli bir standart ilkeler bütünlüğü içerisinde ele alınması gerektiği ortaya konmaya çalışılmıştır.

30 adet güncel Yüksek Yargı kararı derlenip özet halinde çalışmamızın bu bölümünde sunulmaktadır. Yüksek Yargı kararları halka açık sistemlerden yararlanılarak toplanmış ve tarafımızca değerlendirilmiştir (249), (250), (251). Kararların mahiyeti gereği, ilk derece mahkemelerinin kararlarının yetkinlik ve yeterlilik nedenleri ile bozulduğu görülmektedir. Ele almış olduğumuz kararlar, bilirkişilerin yetkinlik ve yeterlilik kıstasları nedeniyle yeterli olamadıkları alanları göstermek ve hukukun bu duruma yaklaşımını göstermek amacıyla seçilmiştir. İncelememizde, yargı kararları açısından tekrara düşülmemesi, güncel kararlar üzerinden ilerlenilmeye çalışılması amacıyla ve konunun eleştirel mahiyette değerlendirilmesi amacıyla 30 (otuz) adet yüksek yargı kararı ile sınırlı tutulmuştur.

4. OLGULAR

Gereç ve Yöntem başlığı altında belirttiğimiz, konumuz itibari ile bilirkişilerin yetkinlik ve yeterlilik konuları hakkında verilen, Yüksek Yargı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarını iş bu başlık altında sunacağız.

Olgu – 1- T.C. Yargıtay 13. Hukuk Dairesi 2017/8888 E., 2020/5049 K. sayılı ve 23.06.2020 tarihli kararında;

“İki bilirkişi raporu arasında açık farklılık bulunduğu gibi, görüşüne başvurulmuş bilirkişilerin hiç birisi boya konusunda uzman değildirler. O halde, mahkemece, bu konuda rapor düzenlemeye ehil ve donanımlı bir Üniversiteden, konularında uzmanların bulunduğu, akademik kariyere sahip ve içerisinde en az bir kimyager olacak şekilde oluşturulan 3 kişilik bilirkişi kurulundan, dosya kapsamında alınan iki rapor arasındaki çelişkiyi giderecek mahiyette, teknik verileri gösterir, bu verileri yorumlar ve bu yorumların nedenlerini açıklayıcı, taraf, Mahkeme ve Yargıtay denetimine elverişli, taraf itirazlarını karşılar nitelikte rapor alınarak sonucuna göre hüküm tesisi gerekirken, bu yön göz ardı edilerek, yetersiz bilirkişi raporuna dayalı ve bu nedenle eksik inceleme sonucu, yazılı şekilde hüküm kurulmuş olması usul ve yasaya aykırı olup, bozmayı gerektirir.”

Olgu – 2- T.C. Yargıtay 3. Ceza Dairesi 2021/5203 E., 2021/10707 K. ve 15.12.2021 tarihli kararında;

“Sanık adına açılan Facebook hesabının, sanığın beyanında bahsettiği gibi başka bir kişi tarafından açılıp açılmadığının, hesaba dışarıdan müdahale ile paylaşım yapılıp yapılmadığının araştırılmasına ilişkin alınan bilirkişi raporunun yeterli kanaat oluşturamaması karşısında; anılan paylaşımları yapanın sanık olup olmadığının kuşkuya yer bırakmayacak şekilde tespit edilmesi amacıyla bilişim konusunda uzman bilirkişilerden yeniden rapor aldirılmasından sonra, sanığın hukuki durumunun takdir ve tayin edilmesi gerekirken yazılı şekilde hüküm kurulması,...hükümlerin bu nedenlerle BOZULMASINA, ...”

Olgu – 3- T.C. Yargıtay 12. Hukuk Dairesi 2021/4479 E., 2021/10346 K. ve 18.11.2021 tarihli kararında;

‘‘Yukarıda izah edildiği üzere her ne kadar mahkemece raporlar arasındaki çelişki giderilmeye çalışılmış ise de 24.05.2019 tarihli üçüncü rapor kesin kanaat bildirmediğinden ilk iki rapor arasındaki çelişkiyi gidermediği gibi kendi içerisinde de çelişkili ifadeler içerdiğinden hüküm kurmaya elverişli olmayan bu rapora dayalı olarak sonuca gidilmesi doğru değildir.

HGK'nun 07.10.2009 tarih ve 2009/12-382-415 sayılı kararında da belirtildiği üzere; herhangi bir belgedeki imza ve yazının atfedildiği kişiye ait olup olmadığı hususunda yapılacak bilirkişi incelemesinin konunun uzmanınca ve yeterli teknik donanımına sahip bir laboratuvar ortamında, optik aletler ve o incelemenin gerektirdiği diğer cihazlar kullanılarak, grafolojik ve grafometrik yöntemlerle yapılması, bu alet ve yöntemlerle gerek incelemeye konu ve gerekse karşılaştırmaya esas belgelerdeki imza veya yazının, tersim, seyir, baskı derecesi, eğim, doğrultu gibi yönlerden taşıdığı özelliklerin tam ve kuşkuya yer vermeyecek şekilde belirlenip karşılaştırılması, sonuçta, imza veya yazının atfedilen kişiye ait olup olmadığının, dayanakları gösterilmiş, tarafların, mahkemenin ve Yargıtay'ın denetimine elverişli bir raporla ortaya konulması, gerektiğinde karşılaştırılan imza veya yazının hangi nedenle farklı veya aynı kişinin eli ürünü olduklarının fotoğraf ya da diğer uygun görüntü teknikleri ile de desteklenmesi şarttır.

O halde, mahkemece bilirkişi raporundaki çelişkili tespitlerin giderilmesi için yeniden ehil bilirkişilerden oluşacak bir heyetten kuşkudan uzak, Yargıtay denetimine ve hüküm kurmaya elverişli rapor alınarak, oluşacak sonuca göre karar verilmesi gerekirken, uyuşmazlığa çözüm getirecek nitelikte bulunmayan rapor hükme esas alınarak yazılı şekilde hüküm tesisi isabetsiz olup, kararın bozulması gerekmiştir.’’.

Olgu – 4- T.C. Yargıtay 13. Hukuk Dairesi'nin 2016/2047 E., 2016/2257 K. sayılı ve 03/02/2016 tarihli kararında;

“Mahkemece davacı tarafça sunulan 19.02.2008 tarihli “işyeri satın alma ödeme planı” başlıklı belge üzerinde Polis Kriminal Laboratuvarı nezdinde iki ayrı bilirkişi incelemesi yaptırıldığı, bu bilirkişi raporlarında sözleşme fotokopisi üzerinde inceleme yapılmak suretiyle sonuca gidildiğinin anlaşıldığı, davacıdan temin edilen belge aslı üzerinde yeniden inceleme yaptırılması gerekirken, bu husus göz ardı edilerek, fotokopi belge üzerinde yapılan imza inceleme sonucuna dayalı olarak yazılı şekilde hüküm tesisinin doğru olmadığı gerekçesi ile kararın bozulmasına karar verilmiştir.”

Olgu – 5- T.C. Yargıtay 7. Ceza Dairesi 2021/22917 E., 2021/17310 K. sayılı ve 15.12.2021 tarihli kararında;

“Ele geçen doldurulmuş makaronlarla ilgili olarak soruşturma aşamasında bilirkişi ...'ya yaptırılan inceleme sonucu düzenlenen ilk raporda suç konusu sigaraların gümrük kaçağı olduğunun belirtilmesine rağmen sonuç bölümünde menşenin Türkiye olduğunun belirtildiği, Antalya Bölge Adliye Mahkemesince ilk raporu düzenleyen bilirkişiye tekrar yaptırılan bilirkişi incelemesi neticesinde düzenlenen 28/02/2019 tarihli ek raporda ise kıyılmış tütünlerin yerli menşeli olduğu belirtilmesine rağmen” içi tütünle doldurulmuş makaronların yerli mi yabancı mı menşeli olduğu hususunda net rapor veremediğinin” belirtilmesi karşısında maddi gerçeğin kuşkuya yer bırakmayacak şekilde tespiti bakımından ele geçirilen doldurulmuş makaronlar üzerinde alanında uzman bilirkişiye inceleme yaptırılarak, makaronlar ve içerisindeki kıyılmış tütünlerin yabancı menşeli olup olmadıkları belirlendikten sonra sonucuna göre sanığın hukuki durumunun tespiti gerekirken eksik inceleme ile yazılı şekilde hüküm kurulması, bozmayı gerektirmiştir.”

Olgu – 6- T.C. Yargıtay 7. Ceza Dairesi 2021/22078 E., 2021/17146 K. sayı ve 14.12.2021 tarihli kararında;

“Dosyada mevcut 10/10/2016 tarihli bilirkişi raporunda da ele geçen tüm eşyaların yabancı menşeli ve kaçak oldukları belirtilmekle birlikte anılan raporun bu tespitin dayanaklarını ortaya koyamadığı ve denetime elverişli olmadığı cihetle; dava konusu çakmak, tabaka ve küllüklerin yerli ya da yabancı menşeli olup olmadıklarının tespiti hususunda alanında uzman bilirkişiden yeniden rapor alınarak sonucuna göre sanığın hukuki durumunun tespiti gerekirken eksik inceleme ile sadece dava konusu kaçak sigaralara ilişkin değerlendirmede bulunularak yazılı şekilde hüküm tesisi,Bozmayı gerektirmiş,...”.

Olgu – 7- T.C. Yargıtay 12. Hukuk Dairesi 2013/18703 E., 2013/28600 K. sayılı ve 16.09.2013 tarihli kararında;

“Mahkemece aldırılan ve grafoloji ve sahtecilik uzmanı bilirkişi M.A.tarafından tanzim edilen 10.01.2011 tarihli bilirkişi raporunda, bonodaki keşideci ve kefil imzalarının borçlu ...'ın eli ürünü olduğu bildirilmiştir. İtiraz üzerine adli tıp adli belge inceleme uzmanı bilirkişi F.R. tarafından tanzim edilen 19.02.2013 tarihli bilirkişi raporunda ise senetteki imzaların borçluların eli ürünü olmadığı belirtilmiştir. Bu durumda imzaların borçlulara aidiyeti yönünden raporlar arasında çelişki oluşmuştur. Her iki rapor da adli makamlarca istem üzerine alındığından raporlardan birinin diğerine üstünlüğü kabul edilemez (Hukuk Genel Kurulunun 07.10.2009 tarih ve 2009/12-382 esas, 2009/415 karar sayılı kararı). O halde, mahkemece, raporlar arasındaki çelişkinin giderilmesi için yeniden ve ehil bilirkişilerden oluşacak bir kuruldan mütalaa alınıp sonucuna göre karar verilmesi gerekirken, eksik inceleme ile yazılı şekilde hüküm tesisi isabetsizdir. Bu nedenlerle hükmün bozulmasına ...”.

Olgu – 8- T.C. Yargıtay 12. Hukuk Dairesi 2010/31197 E., 2011/12267 K. sayı ve 09.06.2011 tarihli kararında;

“ÖZET : Bonoya dayalı olarak kambiyo senetlerine mahsus haciz yolu ile icra takibine başlanmış, icra mahkemesi nezdinde imzaya itiraz edilmiş, icra mahkemesince yaptırılan bilirkişi incelemesi sonunda grafolog bilirkişiden alınan raporda , bonodaki keşideci imzasının borçlunun eli ürünü olduğu bildirilmiştir. Hazırlık soruşturması sırasında alınan başka bir grafolog bilirkişinin düzenlediği raporda ise bonodaki keşideci imzasının borçlunun eli ürünü olduğu bildirildiği halde, aynı bilirkişiden ceza davası sırasında alınan raporda borçlunun eli ürünü olmadığı rapor edilmiştir. Asliye Ceza Mahkemesindeki yargılama sırasında Adli Tıp Fizik İhtisas Dairesinden alınan raporda ise, bonodaki keşideci imzasının muteriz borçlunun eli ürünü olmadığına açıklandığı görülmektedir. Adli Tıp Kurumunun Grafoloji bölümü imza incelemesinde son mercii olmadığından bu rapora itibar olunarak hüküm tesisi doğru değildir. Raporlar arasındaki çelişkinin giderilmesini teminen yeniden, konusunda uzman bilirkişilerden oluşacak bir kuruldan mütalaa alınıp sonucuna göre karar verilmesi gerekir. Bu nedenlerle hükmün bozulmasına...”.

Olgu – 9- T.C. Yargıtay 7. Ceza Dairesi 2019/890 E., 2021/12415 K. sayı ve 11.10.2021 tarihli kararında;

“Suça konu 15.01.2009 tarih ve IM011578 sayılı beyannamenin 54 nolu hanesindeki imza ile ilgili grafoloji ve sahtecilik uzmanı bilirkişi ... tarafından 11.06.2013 tarihli bilirkişi raporunun düzenlendiği; anılan raporda suça konu belgelerin asılları temin edilmeden fotokopi ve karbonlu nüshaları üzerinden inceleme yapılarak, bu belgelerin asılları üzerinden inceleme yapılmadığı, bununla beraber dosya kapsamından, aşamalardaki beyanlarında suçlamayı kabul etmeyen sanık ...'un mukayeseye elverişli imzalarının alınarak suça konu belgeler üzerindeki imzalarla karşılaştırılmak suretiyle inceleme yapılmadığı;...maddesi uyarınca BOZULMASINA, 11.10.2021 tarihinde oy birliğiyle karar verildi.”.

Olgu – 10- T.C. Yargıtay 11. Ceza Dairesi 2019/208 E., 2021/6124 K. sayı ve 30.06.2021 tarihli kararında;

‘İcra Hukuk Mahkemesine düzenlenen 18/07/2011 tarihli bilirkişi raporunun incelenmesinde ... İcra Hukuk Mahkemesi'nin 2010/1162 Esas sayılı davasında borçlusu ....., alacaklısı ... .. olan 28/09/2009 düzenleme tarihli, vade tarihleri 30/04/2010, 30/05/2010, 30/06/2010, 30/07/2010, 30/08/2010 ve 30/09/2010 olan bonolardaki borçlu imzalarının .....'nun eli ürünü olduğunun tespit edilmesi; Adli Tıp Kurumu Başkanlığı'nın 17/09/2012 tarihli raporunda suça konu senet üzerindeki borçlu imzasının .....'na ait olmadığı, Adli Tıp Uzmanı tarafından düzenlenen 15/07/2013 tarihli bilirkişi raporunda söz konusu senet üzerindeki yazıların ve keşideci imzasının .....'nun eli ürünü olduğunun, 09/04/2014 tarihli ... Kriminal Polis Laboratuvarı Müdürlüğü'nün uzmanlık raporunda ise senedin ön yüzündeki tanzimle ilgili el yazılarının ..., ..., ... ve ... ..'un elleri ürünü olmadığı ve keşideci imzasının .....'nun eli ürünü olmadığı tespit edilmesi karşısında; ceza yargılamasının amacının hiçbir duraksamaya ve kuşkuya yer bırakmayacak biçimde maddi gerçeğin saptanması olduğu dikkate alınarak, 17/09/2012, 15/07/2013 ve 09/04/2014 tarihli raporlar arasındaki çelişkinin giderilmesi bakımından içlerinde grafoloji uzmanı da bulunan resmi bir kurum veya kuruluştan rapor alınarak çelişkinin giderilmesi, ...uyarınca BOZULMASINA, 30/06/2021 tarihinde oy birliğiyle karar verildi.’’.

Olgu – 11 - T.C. Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 2019/1149 E., 2021/1282 K. sayı ve 18.03.2021 tarihli kararında;

‘Mahkemece, savcılık soruşturması esnasında davacı kurum bünyesinde çalışan yüzbaşı ve başçavuştan oluşan bilirkişi heyeti tarafından hazırlanan raporu tekrarlar nitelikteki hukukçu bilirkişi tarafından hazırlanan rapor dikkate alınarak hüküm tesis edilmesi doğru olmamıştır. Şu halde mahkemece, taraf delillerinin eksiksiz olarak toplanıp uyuşmazlığa konu müfettiş rapor ve ekleri ile hesaplara dair evrakın getirtilerek ve uyuşmazlığın mahiyetine uygun hesap incelemesi yapabilecek, kamu zararının kapsamı ve nitelikleri hususunda yetkin bilirkişi heyeti marifetiyle rapor alınmak suretiyle karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde hüküm tesis edilmesi bozmayı gerektirmiştir.’’.

Olgu – 12 - T.C. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2017/2-244 E. , 2021/961 K.ve 06.04.2021 tarihli kararında;

“Adli Tıp Kurumu raporu esas alınarak hüküm verilmiş ise de, dava konusu olay ve hastanın ameliyat sonrası şikayetlerinin değerlendirilmesi yönünden davalı doktorun teşhis ve tedavi anlamında yeterli özen ve dikkati gösterip göstermediği konusunda yeterli açıklamayı içermemektedir. Bu nedenle mahkemece, üniversitelerin tıp fakültelerinde görevli konusunda uzman öğretim görevlilerinden oluşturulacak bilirkişi heyetinden taraf ve yargı denetimine elverişli rapor aldırılarak sonucuna göre karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde eksik inceleme ile hüküm tesisi usul ve yasaya aykırı olup bozmayı gerektirir...”gerekçesi ile karar bozulmuştur.”.

Olgu – 13 - T.C. Yargıtay 1. Ceza Dairesi 2013/3133 E., 2013/6947 K. sayı ve 27.11.2013 tarihli kararında;

“Mahkemece yapılan 14/06/2012 tarihli keşif ve alınan bilirkişi raporunun suçun unsurlarının tespiti ve delillerin değerlendirilmesinde yetersiz olduğu anlaşılmalı; olay yerinde sanık ve tanıklar ile silahtan anlayan uzman bilirkişi ile adli tıp uzmanı bilirkişinin hazır bulundurulması, manken kişiler de kullanılmak suretiyle uygulamalı keşif yapılması, adli muayene ve otopsi tutanağı, olay yeri krokisi, olay sırasında maktulün bulunduğu yer, konumu, isabet alan vücut bölgesi, atış mesafesi değerlendirilmek suretiyle sanığın savunmasının ve tanıkların beyanlarının doğruluğu denetlendikten sonra, sanığın hukuki durumunun değerlendirilmesi gerektiği düşünülmeksizin eksik soruşturma sonucu yazılı biçimde hüküm kurulması, Bozmayı gerektirmiştir.”.

Olgu – 14 - T.C. Yargıtay 15. Ceza Dairesi 2019/12828 E., 2020/12730 K. sayı ve 22.12.2020 tarihli kararında;

‘‘Keşideci imzalarının sahte çıktığı, sanıkların; çekleri imzasız şekilde katılan şirkete mal alımından önce verdikleri karşılığında mal almayı bekledikleri ancak mal alamadıkları, çekleri verirken dahi katılan şirketten alacaklı oldukları yönündeki beyanları ile yapılan bilirkişi incelemesi sonunda bir dönem katılanın bir dönem sanığın alacaklı olduğunun tespit edildiği ancak bu bilirkişi raporu ile eylem hususunda net bir kaniya ulaşılamaması karşısında, gerçeğin kuşkuya yer bırakmayacak şekilde tespiti bakımından; alanında uzman bilirkişi heyeti tarafından çeklerin sanıklar tarafından katılan ... Şirketi'ne verildiği tarihler itibarı ile sanık şirkete mal girişi yapılıp yapılmadığı, yahut önceden yapılan bir mal girişine karşılık sonradan bu çekin verilip verilmediği.... maddesi uyarınca BOZULMASINA, 22/12/2020 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.’’.

Olgu – 15 - T.C. Yargıtay Ceza Genel Kurulu 2020/61 E., 2021/546 K. sayı ve 09.10.2021 tarihli kararında;

‘‘Tanığın işkence ve baskı altında alınması nedeniyle mahkemede kabul etmediği kolluk ifadesine üstünlük tanınamayacağı, ayrıca itirafçı tanık ...'ın beyanlarının tanık ...'nun anlattığı hususları teyit etmediği, tanıkların lehe beyanlarının atılı suçta işlemediğini gösterdiği gibi aşamalardaki tutarlı ve istikrarlı savunmalarını da desteklediği, 2937 sayılı Kanun'un 4/2. maddesine göre bilirkişilik yapma yetkisi bulunmayan güvenlik birimlerinin hazırladığı bilirkişi raporunun delil olarak değerlendirilemeyeceği,....CMK'nın 223/2-e maddesi uyarınca beraat kararı verilmesi gerektiğinin gözetilmemesi isabetsizliğinden BOZULMASINA,’’

Olgu – 16 - T.C. Yargıtay 3. Hukuk Dairesi 2015/13940 E., 2016/8982 K. sayı ve 06.06.2016 tarihli kararında;

‘‘Somut olaya gelince; mahkemece yargılama sırasında bilgisine başvurulmuş emekli şef bilirkişi tarafından düzenlenen rapor doğrultusunda karar verilmiştir. Bilirkişi sunduğu raporda; davacının sunduğu hizmetlerde teknik aksama olduğu yönündeki davalı iddiaları hakkında, uzmanlık konusu olmaması nedeniyle görüş beyan edemeyeceğini belirtmiştir. Rapor düzenleyen bilirkişinin telefon aboneliğinden kaynaklanan dava konusunda uzman olmadığı bu nedenle bilirkişi olarak dinlenemeyeceği kuşkusuzdur. Davacı tarafın talep edebileceği dava konusu bedelin, dava konusunda uzman bilirkişi tarafından denetime elverişli bir şekilde hesaplanması gerekmektedir.

Hal böyle olunca, mahkemece; telefon aboneliğinden kaynaklanan dava konusunda telekomünikasyon veya bilişim alanında uzman olan mühendis bir bilirkişiye verilerek davacı tarafın talep edebileceği bedelin denetime elverişli bir şekilde hesaplanması için rapor düzenletilerek sonucuna göre karar verilmesi gerekirken, konusunda uzman olmayan bilirkişiden alınan yetersiz rapor doğrultusunda hüküm kurulması doğru görülmemiştir.’’.

Olgu – 17 - Yargıtay 21. Hukuk Dairesi, 2015/17839 E., 2016/4837 K. sayı ve 21.03.2016 tarihli kararında;

‘‘Davaya konu iş kazasında yaşamını yitiren sigortalının hak sahiplerinin maddi ve manevi zararlarının giderilmesi istemlerine ilişkindir. Yapılacak iş; dosyanın konusunda ehil ve yine inşaat mühendisi is güvenlik uzmanlarından oluşan bilirkişi heyetine tevdi ile yukarıda etraflıca açıklanan ilkeler ışığında tarafların kusur durumunu bilirkişilere etraflıca incelemek, buradan çıkacak sonuca göre tüm delilleri bir arada değerlendirerek neticesine göre karar vermektir. Mahkemece bu maddi ve hukuki olgular gözetilmeksizin yetersiz kusur raporuna dayalı olarak davanın reddine karar verilmesi usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir. O halde, davacılar vekilinin bu yönleri amaçlayan temyiz itirazları kabul edilmeli ve hüküm bozulmalıdır.’’.

Olgu – 18 - T.C. Yargıtay 21. Ceza Dairesi 2015/13832 E., 2016/1589 K. sayı ve 23.02.2016 tarihli kararında;

“..söz konusu kararda kendisi adına atılı imzanın kendisinin eli ürünü olmadığını beyanla şikayetçi olduğu, Cumhuriyet Savcılığınca imza incelemesi için bilirkişi ....'dan rapor alındığı, bilirkişi raporunu hazırlayan ....'ın İSMMMO Akademi tarafından düzenlenen 12 saatlik sahte belge inceleme eğitim programına katıldığına dair eğitim sertifikasının dosyaya sunulduğu, müşteki tarafından bilirkişinin grafolog olmaması nedeniyle itiraz edildiği anlaşılmakla, itiraz merciince 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Hakkında Kanun'un 173/3. maddesi gereğince söz konusu ortaklar kurulu kararındaki imzanın müştekinin eli ürünü olup olmadığı ile ilgili resmi bir bilirkişi veya kurumdan, gerekirse Adli Tıp Kurumundan rapor alınması için soruşturmanın genişletilmesine karar verilmesi, sonucuna göre kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın esası hakkında bir karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde itirazın reddine karar verilmesinde isabet görülmediğinden bahisle 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 309. maddesi uyarınca, anılan kararın bozulması istenilmiş olmakla, Dairemize gönderilen dosya incelenerek gereği görüldü: ... BOZULMASINA.”

Olgu – 19 - T.C Yargıtay 11. Hukuk Dairesi 2018/5786 E., 2019/6975 K. sayı ve 07.11.2019 tarihli kararında;

“Dava, taşıma akdinden kaynaklandığı iddia olunan tazminatın tahsili için TTK'nın 1301. maddesi uyarınca sigortalıya halefen açılmış rücu davasıdır. Mahkemece, daha önce yetkisiz Adana 2. Asliye Ticaret Mahkemesinde yapılan yargılamada alınan bilirkişi raporu benimsenerek, davacı ... tarafından sigortalanan yemeklik yağların davalı Logaktif A.Ş'nin işleteni ve davalı ...'ın sürücüsü olduğu aracın yaptığı trafik kazasında sürücü ...'ın tam kusurlu olduğu gerekçesiyle davanın kabulüne karar verilmiştir. Yapılan incelemede, bilirkişilerin makine mühendisi, kimya mühendisi ve hukukçu bilirkişiler oldukları ve dava konusu yemeklik yağdan anlayan uzmanlar olmadıklarının anlaşılması karşısında; zarar tutarı yönünden yapılacak tespit için yemeklik yağdan anlayan bilirkişiler aracılığıyla tespit yapılması gerekirken yetersiz bilirkişi raporuna itibar edilerek hüküm tesisi doğru görülmemiş, davalı vekilinin bu yöndeki itirazları haklı görülerek kararın bozulması gerekmiştir.”

Olgu – 20 - T.C. Yargıtay 8. Ceza Dairesi 2017/14680 E., 2020/15622 K. sayı ve 16.09.2020 tarihli kararında;

‘‘Somut olayda; Aile mahkemelerinde zabıt katipliği yapan sanığın, boşanma davasının tarafı olan katılan tarafından mahkemeye sunulan ses ve görüntü içeren CD'nin çözümlü için uzmanlığı olmadığı halde bilirkişi olarak görevlendirildiği, ancak görüntüdeki bayanın ... dilinde konuşması nedeniyle anlaşılmayan yerleri, Raporuna "anlaşılmayan kelimeler" olarak yazdığı, dolayısıyla ses kayıdı çözümlü konusunda özel eğitim ve ihtisas sahibi olmayan ve atılı suçtu kasten işlediği sabit olmayan sanığın beraati yerine yazılı şekilde mahkumiyetine karar verilmesi,

Yasaya aykırı, sanığın ve katılanın temyiz itirazları bu itibarla yerinde görülmüş olduğundan hükmün bu sebepten dolayı 5320 sayılı Yasanın 8/1. maddesi uyarınca uygulanması gereken CMUK.nın 321. maddesi gereğince BOZULMASINA, 16.09.2020 gününde oybirliğiyle karar verildi.’’

Olgu – 21 - Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Aydoğdu-Türkiye Başvurusu, Başvuru No. 40448/06 ve 30.08.2016 tarihli kararı;

‘‘Dava, Bay ve Bayan Aydoğdu'nun prematüre doğan ve solunum düzensizliği çeken kızlarını tedavi gördüğü hastanede hastane personelinin tıbbi ihmali nedeniyle kaybetmelerine ilişkindir.

– Davaya dair alanda tek bir uzmanın katılımı, tıbbi bilirkişi raporunu düzenlemek için yetersizdir; üniversiteler arasından, güçlü bir akademik kariyere sahip, belirli bir alanda uzmanlaşmış olan kişileri görevlendirmek gerekmektedir .

– Bir tıbbi bilirkişi incelemesi, suçlanan doktorun iddia edilen zarardan sorumlu tutulup tutulmayacağı hususuna cevap vermediği takdirde yetersizdir .

– Güvenilir ve ikna edici olması için, bir bilirkişi raporu, davanın konusuyla örtüşmeli, olayları aydınlatmaya çalışmalı ve tarafların argümanlarına cevap vermelidir.

– Tıbbi bilirkişi incelemesi, hastanın teşhisi ve takibine dair bilimsel unsurları ve özellikle, bu durumda kabul edilen tedavi stratejisinin uygunluğunu değerlendirmelidir.

-Tedavinin komplikasyonların neler olduğunu, diğer tedavi yöntemlerinin bulunup bulunmadığını ya da daha iyi donanımlı bir hastanede nelerin yaşandığını açıklamaksızın, soyut bir şekilde, bir komplikasyonun mevcut olduğu sonucuna varan yetersiz bir rapordan hareketle bir hüküm kurulamamalıdır.

- Yalnızca suçlanan idarenin veya doktorun ifadelerine dayanan ve soyut, gerekçelendirilmeyen ve desteklenmeyen iddialar içeren bir rapor güvenilir değildir.

- İhtilaf konusu ameliyatın tıp kurallarına uygun olduğu ve doktora veya idareye herhangi bir hatanın atfedilemeyeceği sonucuna varmak için tıbbi bir hata yapılmış olabileceğini belirten unsurları dikkate almayan bir bilirkişi raporu güvenilir değildir.’’ denilmiş ve madde 2, yaşam hakkı ile ilgili davalarda görülmüş olup başvuru haklı bulunmuştur.

Olgu – 22 - T.C.DANIŞTAY 15. DAİRE 2013/10821 E., 2018/4516 k. sayı ve 07.05.2018 tarihli kararında;

“ÖZET : Dava, hastanede yapılan tedavi sonucu vücudunda oluştuğu ileri sürülen kalıcı sakatlık sebebiyle maddi ve manevi tazminatın davalı idareden tahsiline karar verilmesi istemine ilişkindir.

Adli tıp raporunda, idarenin savunmasında ve müdahillerin beyanında yer alan değerlendirmeler üzerinden karara varıldığı, kontrole gelinip gelinmediğine dair SGK veya Hastane kayıtları sunulmadığı halde, idarenin beyanlarının doğruluğu üzerinden sonuca varıldığı, ameliyat sonrası yapılan kontrolde ödem tespit edilen hastanın ameliyat sonrası komplikasyon yönetiminin tıp kurallarına uygun olup olmadığının değerlendirilmediği, bilirkişi kurulunda sadece bir ortopedi uzmanının bulunduğu görülmekle; itiraz edilen konulara dair araştırma yapılmaksızın eksik nitelikteki rapora dayanılarak karar verildiği anlaşıldığından;

Hükme esas alınan Adli Tıp raporunun gerekli kriterleri karşılamadığı açık olup, öncelikle İdare Mahkemesince hastanın tüm sağlık kayıtları SGK dahil olmak üzere ilgili kurumlardan temin edilerek, AİHM tarafından belirtilen kriterlere uygun olarak teşekkül ettirilecek birden fazla ortopedi uzmanının yer alacağı Adli Tıp Üst

Kurulundan yeni bir bilirkişi raporu alınmak suretiyle uyuşmazlığın çözülmesi gereğinin gözetilmemesi bozmayı gerektirmiştir.”

Olgu – 23 - T.C. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2017/2480 E., 2021/657 K. sayı ve 01.06.2021 tarihli kararında;

“Bu aşamada ayrıca belirtilmelidir ki; bilirkişilerin inceleme konusunda uzman olmadıklarının tespiti nedeniyle var olan eksikliğin, belirsizliğin veya çelişkinin ek rapor ile giderilmesi mümkün değilse, mahkemece yeniden belirlenecek bir bilirkişi veya bilirkişi heyeti vasıtasıyla yapılacak inceleme sonucunda bir karar verilmesi gerekmektedir. Eş söyleyişle çözümü için özel veya teknik bilgi gereken bir hususta hazırlanan bilirkişi raporunun, düzenleyen bilirkişilerin gerekli özel veya teknik bilgiden yoksun olmaları nedeniyle hükme esas alınacak niteliği haiz olmaması durumunda mahkemece, yeni bir bilirkişi incelemesi yapılmaksızın karar verilemez.

Dosya arasına alınan tüm bilirkişi raporları aynı bilirkişilerce düzenlenmiş olup 07.06.2013 tarihli rapor ile 26.12.2013 tarihli ek raporda sunulan görüşler paralellik göstermesine rağmen 14.07.2013 tarihli 2. ek raporda, taraflar arasındaki sözleşme hükümleri nazara alınmaksızın ve ara kararda verilen görev kapsamı dışında bilirkişilerce 3D güvenlik sistemi kullanılarak yapılan uygulamaya göre önceki raporlardan farklı görüşler mahkemenin takdirine sunulmuştur. Aynı bilirkişilerce yapılan incelemeler sonucunda dosyaya sunulan raporlarda farklı görüşlerin mevcudiyeti nazara alındığında, somut olayın özellikleri ve teknik verilere göre bilirkişi heyetinin görüşleri kendi içerisinde çelişkili olmuştur. Ayrıca dosya arasındaki tüm raporların aynı bilirkişi heyeti tarafından kök rapor ve 2 adet ek rapor şeklinde hazırlanmış olmaları da göz önüne alındığında, dosyada aralarında çelişkiler bulunan birden fazla bilirkişi raporunun varlığından ziyade, çelişkili görüşler içeren tek bir bilirkişi raporunun var olduğu kabul edilmelidir. Bu itibarla dosyadaki bilirkişi raporlarının tümü, hükme esas alınacak niteliği haiz değildir. Dava konusu uyuşmazlığın teknik bir incelemeyi gerektirdiği kabul edilerek bilirkişi incelemesi yapılmasına karar verilmiş olmasına rağmen, ortada denetime olanak sağlamayan ve kendi içerisinde çelişkiler içeren bilirkişi incelemesi sonucu ortaya çıkan belirsizlik

giderilmeksizin ve rapora yöneltilen esaslı itirazlar değerlendirilmeksizin eksik inceleme ve araştırma ile karar verilemeyeceği de açıktır.

Bu itibarla mahkemece, HMK'nın 281. maddesi uyarınca iddia, savunma, taraflar arasındaki sözleşme hükümleri ve diğer deliller çerçevesinde, tarafların itirazlarını da karşılayacak şekilde dava konusu somut olaya ilişkin ortaya çıkan uyumsuzluğun çözümü için gereken uzmanlığa sahip yeni bir bilirkişi heyetinden görüş alınarak aynı Kanun'un 282. maddesi gereğince yapılacak değerlendirme sonrasında hâsıl olacak sonuca göre bir karar verilmelidir. Hâl böyle olunca; direnme kararının yukarıda açıklanan değişik gerekçe ve nedenlerden dolayı bozulması gerekmektedir.'.

Olgu – 24 - T.C. Yargıtay 1. Ceza Dairesi 2021/10642 E., 2022/170 K. sayı ve 13.01.2022 tarihli kararında;

“22/06/2020 tarihli bilirkişi raporunda sanıkların kullandıkları ya da kullanmış olabilecekleri tespit edilen numaralara ilişkin BAZ istasyon bilgileri hakkında değerlendirme yapılmadığı anlaşılmakla; 15/05/2020 tarihli bilirkişi raporunda sanıkların kullandıkları ya da kullanmış olabilecekleri tespit edilen numaralara ilişkin 15/01/2018- 02/02/2018 tarihleri arasına ait arama, aranma ve baz istasyon verilerini içerir HTS kayıtlarının Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumundan temini ve ayrıca mahallinde uzman bilirkişinin refakatiyle keşif icra edilerek, sanıkların kullandıkları ya da kullanmış olabileceği tespit edilen numaralara ilişkin her bir GSM hattına ait numaralardan 3'er kez tatbiki aramalar yapılarak, her bir aramanın hangi numaradan hangi numaraya olduğu ve zamanı tutanak altına alınıp, GSM şirketlerinden bu aramalara ilişkin sektörel/vektörel haritaları da gösterir BAZ istasyon bilgilerinin temin edilmesi ve ayrıca suç tarihi ile keşif tarihi arasında BAZ istasyon bilgilerinde herhangi bir değişiklik yapıp yapılmadığı da sorularak, temin edilen bilgi ve belgelerin alanında uzman bilirkişiye tevdi ile sanıkların olay günü ve saatinde olay yerinde olup olmadıkları, suç tarihinde ve öncesinde sanıkların telefon görüşmesi yapıp yapmadıkları, mesajlaşma kaydı olup olmadığı hususlarında ayrıntılı rapor aldırılması ve sonucuna göre sanıkların hukuki durumunun takdir ve tayini gerekirken eksik kovuşturma ile yazılı şekilde hükümler kurulması,

Bozmayı gerektirdiğinden, sanıklar müdafilerinin yerinde görülen temyiz sebeplerinin kabulü ile İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 1. Ceza Dairesinin 11/03/2021 tarih ve 2021/152 (E), 2021/326 (K) sayılı hükümlerinin CMK'nin 302/2. maddesi gereğince isteme aykırı olarak BOZULMASINA,...''.

Olgu – 25 - T.C. Yargıtay 7. Ceza Dairesi 2021/23213 E., 2022/153 K. sayı ve 11.01.2022 tarihli kararında;

“Sanık hakkında sevk ve idaresindeki N1 plakalı araçta önleyici arama kararı ile yapılan aramada ele geçirilen 273.000 dal doldurulmuş makaron, faturasız olan 50 paket sigara sarma kağıdı ile 40 paket XI marka çay nedeniyle 5607 sayılı Yasaya muhalefet suçundan kamu davası açılmış olup, ele geçen sarma kağıdı, çay ve doldurulmuş makaronların yabancı menşeli olduklarının tespiti halinde sanığın eyleminin suç tarihi ve ele geçen eşyanın niteliğine göre 5607 sayılı Yasanın 3/5. maddesi kapsamında olacağı, yerli olduklarının tespiti halinde ise suç tarihinde yürürlükte bulunan 4733 sayılı Yasanın 8. maddesinde belirtilen ve idari yaptırımı gerektiren kabahati oluşturacağı, raporu hükme esas alınan bilirkişi K1'nun CMK'nun 64/1. maddesi uyarınca Adli Yargı Adalet Komisyonunca oluşturulan listeye dahil olup olmadığını denetime imkan verecek şekilde dosyaya belgelenmediği, liste harici atanmış ise kimlik ve yeminine ilişkin zabıt tutulmadığı veyahut böyle bir belge düzenlenmiş ise dosyaya eklenmediği gibi, hükme esas alınan 21/03/2018 tarihli bilirkişi raporunda çayların yerli, sarma kağıtlarının yabancı menşeli olduğu beyan edilmesine karşın doldurulmuş makaronlar yönüyle makaronlar ve içlerindeki kıyılmış tütünlerin menşei hususunda görüş belirtilmediği, bilirkişinin konunun ne şekilde uzmanı olduğunun anlaşılamadığı ve raporun yetersiz olduğu cihetle; dava konusu sarma kağıtları, çay ile doldurulmuş makaronlar yönüyle makaronlar ve içerisindeki kıyılmış tütünlerin yabancı menşeli olup olmadıklarının tespiti hususunda alanında uzman bilirkişiden usulünce rapor alınarak sonucuna göre sanığın hukuki durumunun tespiti gerekirken eksik inceleme ile yazılı şekilde hüküm tesisi,...Bozmayı gerektirmiş, sanık müdafii ve katılan Gümrük İdaresi vekilinin temyiz itirazları bu itibarla yerinde görüldüğünden, hükmün 5271 sayılı CMK'nun 302/2. maddesi gereğince BOZULMASINA....”.

Olgu – 26 - T.C. Yargıtay 13. Hukuk Dairesi 2014/10739 E., 2015/4990 K. sayı ve 19.02.2015 tarihli kararında;

“Dava, davacılardan ...'in dizlerindeki ağrılar nedeniyle davalı doktora ameliyat olmasından sonra yürüyemez hale gelmesi nedeniyle, açılmış olan maddi ve manevi tazminat davasıdır. Mahkemece, davalılara kusur izafe etmeyen, 20.02.2013 tarihli 2. İstanbul Adli Tıp İhtisas Kurulu raporu benimsenmek suretiyle, davanın reddine karar verilmiş ise de, dosya içerisinde bulunan ...'nin 23.03.2009 tarihli yazısı, ... il Sağlık Müdürlüğü'nün 11.08.2009 tarihli raporu ve ... Tabip Odası'nın 28.09.2010 tarihli kararı ile bu kararı onayan TTB Yüksek Onur Kurulu'nun kararında davalının kusurundan bahsedilmektedir. Hal böyle olunca, aradaki çelişkiyi gidermek için, mahkemece yapılacak iş, bu konuda rapor düzenlemeye ehil ve donanımlı bir Üniversiteden, aralarında dava konusu ameliyat hususunda uzman, akademik kariyere sahip 3 kişilik bilirkişi kurulundan, yapılan işlemlerin tıp bilimi açısından yeterliliği hususunda, davalılara atfi kabil bir kusur olup olmadığı konusunda, nedenlerini açıklayıcı, taraf, Mahkeme ve Yargıtay denetimine elverişli rapor alınarak, davalıların kusurlu olup olmadığının belirlenmesi, sonucuna göre karar verilmesi iken, bu yönler göz ardı edilerek, eksik incelemeyle yazılı şekilde hüküm kurulmuş olması usul ve yasaya aykırı olup, bozmayı gerektirir.”

Olgu – 27 - T.C. Yargıtay 13. Hukuk Dairesi 2013/27522 E., 2014/28838 K. sayı ve 25.09.2014 tarihli kararında;

“Davalı, davacının 30-32. Haftalardaki muayenesinde "amniyotik bant sendromu" hastalığından şüphelenildiğinden sezaryanla doğumun gerçekleştirildiğini, mesleki bir hata ve kusurunun bulunmadığını, savunarak davanın reddini dilemiştir.

Somut olayda davacılar, hamileliğin başından beri davalı doktorun takibinde olduklarını ve doğuma kadar bebekteki anomalinin belirtilmediğini, her şeyin yolunda olduğunun bildirildiğini, ancak meydana gelen sonucun davalının kusuru neticesinde oluştuğunu ileri sürerek eldeki davayı açmıştır.

Bu nedenle bilirkişi raporu önem kazanmakta ve taraf, hakim ve Yargıtay denetimine elverişli bulunmalıdır. Bilirkişi doktorun seçilen tedavi yöntemi ve tedavi aşamalarında gerekli titizliği gösterip göstermediğini uygulanacak tedavi yöntemi ve aşamalarda gerekli titizliği gösterip göstermediğini, uygulanması gereken tedavinin ne olması gerektiğini, doktor tarafından uygulanan tedavinin ne olduğunu, ayrıntılı ve gerekçeli açıklamalı ve sonuca ulaşmalıdır. ... davalının kusuruna ilişkin olarak alınan Adli Tıp Kurumu 3. İhtisas Kurulunun 20.12.2010 tarihli raporunda sonuç olarak " bebekte saptanan ekstremite anomalilerinin 18-27 haftalardaki USG kontrollerinde görülmesi gerektiği, görülmemesinin bir eksiklik olduğu, ancak bu konjenital anomalinin bebeğin kendinde mevcut bir rahatsızlık olduğu, hekim eyleminin buna katkısı olmadığı, tesbit edildiği anda anne karnında tedavisinin mümkün olmadığı ... " mütalaa edilmiştir. Hükme esasa alınan bu raporu düzenleyen bilirkişi kurulunda çocuk hastalıkları ve radyoloji uzmanının olmadığı anlaşılmaktadır.... Bu olgular karşısında, mevcut raporun olayda davacıların iddialarını karşılamaktan uzak olduğu ve hükme esas alınamayacağı anlaşılmaktadır. O halde mahkemece, bebeğin davalı tarafından yapılan hamilelik takibine, tedavisine ve doğumuna ilişkin tüm belgeler, raporlar ve bütün kayıtlar getirtilerek tüm dosya birlikte gönderilip, bu konuda rapor düzenlemeye ehil ve donanımlı bir Üniversiteden, Öğretim Üyelerinden oluşturulacak aralarında , Çocuk hastalıkları ile Radyoloji uzmanının da yer alacağı konusunda uzman, akademik kariyere sahip bilirkişi kurulundan, yapılan hamilelik takibi, tedavisi ve doğumda yapılan işlemler ile hamileye uygulanan testlerin tıp bilimi açısından yeterliliği hususunda ve özellikle bebekteki anomalilerin tesbiti halinde erken dönemde hamileliğin sonlandırılıp sonlandırılmayacağı konusunda, nedenlerini açıklayıcı, taraf, mahkeme ve Yargıtay denetimine elverişli rapor alınarak, sonucuna göre karar verilmelidir. Mahkemenin bu yönleri göz ardı ederek, eksik incelemeyle yazılı şekilde hüküm kurmuş olması usul ve yasaya aykırı olup, bozmayı gerektirir. "

Olgu – 28 - T.C. Yargıtay 13. Hukuk Dairesi 2014/13021 E., 2014/15777 K. sayı ve 20.05.2014 tarihli kararında;

“Somut uyuşmazlıkta davacı diş çekiminin kusurlu olduğunu, ikinci bir operasyon geçirdiğini ve diş çekiminden sonra büyük sıkıntı yaşadığını, ağzının kenetlendiğini, uzunca bir süre yemek yiyemediği ileri sürmüştür. Adli Tıp Kurumu 2. İhtisas Dairesi raporunda "...20'lik diş çekimi sırasında diş kökünün kırılmasının sık görülen bir durum olduğu, özen gösterilmesine rağmen görülebilecek bir komplikasyon olduğu” belirtilmiştir. Mahkemece, hükme esas alınan rapor yetersiz olup karara esas alınması mümkün değildir. Öyle olunca mahkemece, davacıya uygulanan operasyon ve tedavi ile sonrasına ilişkin yapılan müdahalelerle ilgili tüm bilgi ve belgeler, hastane kayıtları, tedavi evrakları, çekilen tüm filmler, epikriz ve Adli Tıp Raporu da birlikte gönderilerek, Üniversite Öğretim Üyelerinden oluşturulacak, konusunda uzman, akademik kariyere sahip üç kişilik bilirkişi kurulundan, müdahalenin usulüne uygun olarak yapılıp yapılmadığı, diş kökünün kalmasında davacınınveya davalının eylemlerinin etkili olup olmayacağı, müdahale için yapılan işlemlerin yeterli olup olmadığı üzerinde durulup irdelenmek suretiyle olayda davalıya atfi kabil bir kusur bulunup bulunmadığı konusunda, nedenleri açıklayıcı, taraf, mahkeme ve Yargıtay denetimine elverişli rapor alınarak sonucuna göre karar verilmelidir. Mahkemenin bu yönleri göz ardı ederek eksik inceleme ile yazılı şekilde hüküm kurulmuş olması usul ve yasaya aykırı olup bozmayı gerektirir.”

Olgu – 29 - T.C. Yargıtay 16. Ceza Dairesi 2019/4375 E., 2021/1479 K. sayı ve 23.02.2021 tarihli kararında;

"Bylock iletişim sisteminin FETÖ/PDY silahlı terör örgütü mensuplarının kullanmaları amacıyla oluşturulan ve münhasıran bir suç örgütünün bir kısım mensupları tarafından kullanılan bir ağ olması nedeniyle örgüt talimatı ile bu ağa dahil olunduğunun ve gizliliği sağlamak için haberleşme amacıyla kullanıldığının her türlü şüpheden uzak kesin kanaate ulaştıracak teknik verilerle tespiti halinde kişinin örgütle bağlantısını gösteren delil olacağı'nın kabul edildiği gözetilmekle, Bylock kullanıcısı olduğunu kabul etmeyen sanığın ilgili birimlerden ayrıntılı Bylock tespit ve değerlendirme raporunun bulunup bulunmadığı araştırılarak getirilmesi, temin edilememesi halinde HTS ve CGNAT kayıtları üzerinden adli bilişim uzmanlarından uzman bilirkişi raporu alınarak duruşmada CMK 217. maddesi uyarınca sanık ve müdafine okunup diyecekleri sorulduktan sonra bir karar verilmesi gerekirken eksik inceleme ile karar verilmesi,...hükümün bu nedenlerle BOZULMASINA,...”.

Olgu – 30 - T.C. Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 2021/6772 E., 2021/9565 K. sayı ve 01.12.2021 tarihli kararında;

‘‘... Üniversitesi Adli Tıp Anabilim Dalı Başkanlığı Sağlık Kurulu tarafından düzenlenen 22/11/2017 tarihli rapor Uyuşmazlık ve İtiraz Hakem Heyeti tarafından benimsenmiş olup bu raporda, davacının kaza nedeniyle oluşan sürekli maluliyeti % 25 olarak, geçici maluliyeti 270 gün olarak belirlenmiştir. Ne var ki, anılan bu raporda kaza tarihi itibarıyla yürürlükte bulunan mevzuata uygun olarak maluliyet değerlendirmesinin yapılmadığı, rapor tanziminde 30/03/2013 tarihli Özürlülük Ölçütü, Sınıflandırması ve Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik hükümlerine göre belirleme yapılmadığı görülmektedir. Bu yönüyle, maluliyet oranı tespitine ilişkin bu rapor, hükme esas almaya elverişli olmadığından, maluliyetin belirlenmesi konusunda yapılan araştırma yetersizdir. Özürlülük Ölçütü, Sınıflandırması ve Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik ölçülerine göre, uzman bilirkişi heyetinden, davacının kaza nedeniyle uğradığı çalışma gücü kaybı bulunup bulunmadığı ve varsa oranı konusunda ayrıntılı, gerekçeli ve denetime elverişli rapor alınarak (usuli kazanılmış haklar gözetilmek suretiyle) sonucuna göre karar verilmesi gerekirken, eksik incelemeyle, yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiştir. Bu nedenle hükmün bozulmasına...’’.

5. TARTIŞMA VE YORUM

03.11.2016 kabul tarihli ve 6754 sayılı Bilirkişilik Kanunu madde 2/b bendine göre hukukumuzda ilk defa mevzuat özelinde bilirkişinin tanımı yapılmıştır. Buna göre bilirkişi; ‘‘çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde oy ve görüşünü sözlü veya yazılı olarak vermesi için başvurulmuş gerçek veya özel hukuk tüzel kişisini’’ ifade etmektedir. Böyle bir tanımın mevzuatımıza gelmesiyle birlikte uzun zamandan bu yana süregelen doktrin ve Yüksek Yargı kararlarındaki tanımlama çalışmaları sonuca varmıştır.

Bu durum çok önemli bir dönüm noktası olmakla beraber uzun zamandır HMK, CMK, İYUK ve çeşitli yönetmeliklere dağıtılmış olan bilirkişilik hükümleri tek bir çatı altında toplanmış ve usul ve uygulamada ortaya çıkan farklılıklar ortadan kaldırılmıştır. Bu durum teori ve mevzuat açısından uygun olmakla birlikte halen daha uygulamada farklılıklar yaşanmakta ve uzun yargılama sürelerine sirayet etmektedir.

Klasik ve genel kabul görmüş bilirkişilik tanımı olan, mercinin genel hukuk bilgisi uzmanlığı dışında kalan ve çözümü özel teknik bilgi ve uzmanlık gerektiren alanlarda, mercinin maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasında yardım aldığı uzman kişi kavramının yanı sıra kanununa eklenen ‘‘özel hukuk tüzel kişisi’’ kavramı ile bilirkişilerin gerçek kişiler dışında şirketleşmesinin önü açılmıştır (17). Bir görüşe göre bu durum bilirkişilik sistemine uygun düşmediği ve bilirkişilik özelliklerinin şirketleşme sürecinde ortadan kalkacağı kanısı ile karşı çıkmaktadır (244). Kanaatimizce, Anglo-Amerikan hukuk sistemi, Portekiz Hukuku Bilirkişilik sistemi ve Hollanda Hukuku Bilirkişilik sistemlerinde incelemiş olduğumuz üzere bilirkişilerin özelleşmesi ve rekabet ortamının sağlanabilmesi, tekelleşmenin önüne geçilmesi ve pozitif anlamda rekabetin yakalanması koşullarıyla, bilirkişilik kalite ve niteliklerini arttıracak bir uygulama olacaktır.

Bilirkişinin niteliklerine baktığımız zaman en önemli başlık olarak karşımıza yetkinlik ve yeterlilik çıkmaktadır ki hakime delil değerlendirme konusunda yardımcı olan bilirkişinin rekabet ortamında bu niteliklerini geliştirmeye mecbur kalacağı kanaatindeyiz.

Bilirkişi, hakime delillerin değerlendirilmesi noktasında yardımcı olan kişi olarak adlandırdığımız ve bizim de benimsediğimiz hukuki nitelendirmeye karşı olarak Aşçıoğlu'na göre hakim yardımcısı, Çayan'a göre ise bir ispat aracıdır.

Hakime maddi gerçeğin ortaya çıkarılması noktasında elde edilen delillerin değerlendirilmesi için yardım eden bilirkişi bu değerlendirmesini bir rapor halinde veya bir başka görüşe göre görüşler raporu ile merciye sunmaktadır. Bu durumda sunulan raporun delil değeri ne olacaktır tartışmaları da karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Yargıtay Ceza Genel Kurulu' da 24/05/2016 tarihli (2015/12-276 E, 2016/263 sayılı) kararında da görüleceği üzere doktrin tartışmalarının ötesinde bizim de katıldığımız değerlendirme olarak bilirkişi raporu, delil değerlendirme aracı olarak tanımlanabilmektedir (37). HMK madde 198 ve CMK madde 217 gereğince hakimin delilleri serbestçe değerlendirmesi noktasındaki serbestliği de bu kanıyı doğrulamaktadır.

Raporun niteliğinin delil değerlendirme aracı olarak nitelendirilmesinin bir diğer doğru sonucu ise raporun mahkemeye zamanında sunulmasının önemidir. Maddi olayın aydınlatılabilmesi açısından önem arz eden bilirkişi raporunun zamanında tam ve doğru şekilde, kesin ifadeler içerir ve tabii ki uzmanlık görüşlerini içerir bir şekilde merciye sunulması yargılamanın uzun sürede sonuçlanmasının önüne geçmektedir. Ancak uygulamada karşımıza sıklıkla çıkar durum, bilirkişilerin mahkemeleri tekelleştirerek yalnızca kendilerine dosya gönderilmesini sağladığı, bu suretle dosyaların biriktiği ve raporların geciktiği, sürekli ek sürelerle veya nitelikli olmayan raporların mahkemeye teslim edilmesiyle sonuçlanan bir uzun yargı sürecidir. Bu durumun aşılması için sürelere riayet edilmemesinin Bil Yön. hükümleri gereği uyarı almadan listeden çıkarılmaya kadar giden bir yaptırım silsilesi olsa da tarafların özel olarak şikayet etmemesi nedeniyle bu durum görmezden gelinmektedir.

Raporun merciye tam ve zamanında ulaşmasının bir sonucu olarak raporun merci tarafından nasıl değerlendirileceği konusu karşımıza çıkmaktadır. Aslında bu husus 2017 senesinde yürürlüğe giren Bilirkişilik Yönetmeliği madde 56/1 hükmüne kadar doktrinde tartışmalıdır. Yönetmeliğe göre; “*Bilirkişi Raporu, görevlendirmeyi yapan merci tarafından diğer delillerle birlikte serbestçe değerlendirilir.*” tanımından hareketle rapor serbestçe değerlendirilecek deliller arasında olup mutlak doğru veya yanlış olarak ele alınamayacaktır. Ancak belirtmek gerekir ise Gürelli'ye göre bu

serbestlik bir keyfiyet göstergesini ifade etmemektedir. Ceza hukukçularının görüşüne göre ceza yargılamasında delillerin serbestliği ve hakime bırakılan takdir yetkisi nedeniyle bilirkişi delili ile birlikte diğer delillerin de bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Ancak erken dönem Hukuk Muhakemeleri Usulcülerinin bazılarına göre de bilirkişi delili mercinin raporun usul ve esası hakkında inceleme yapması noktasında bağlı olduğundan hareketle raporun da bağlayıcı olduğu görüşündedirler (50). Kanaatimizce Bil. Y. yürürlüğe girerek gerek HMK gerekse CMK alanında ortaya çıkabilecek ayrılmaları ortadan kaldırmıştır.

Raporun merci tarafından bağlayıcı olmaması, tarafların aleyhlerine olan rapora karşı itirazda bulunmama hakkını ortadan kaldırmamaktadır. Rapora karşı tarafların itiraz etmelerinin önemi, hem merciyi raporun eksikliği konularında uyarmak hem de uyuşmazlık konusu maddi olayın ileri aşamalarda tekrardan tartışılabilmesinin kapısını açmaktadır. Nitekim itiraz edilmeyen bilirkişi raporuna karşı artık uyuşmazlığın ileri aşamalarında geri dönülüp irdelenmesi imkanı bulunmayacaktır. Belirtmemiz gerekir ki bu husus taraflar açısından geçerli olup merci için maddi gerçeğe ulaşma zorunluluğu neticesinde her zaman raporun değerlendirmeye tabi tutulabileceği açıktır. Bu durum HMK madde 281/3 hükmünde de görülebilmektedir.

Buna rağmen bilirkişiye her durumda başvurmak da mümkün değildir. Bil. K. madde 2/b tanımı, HMK madde 266/1, CMK madde 63/1 hükümlerine göre bilirkişiye ancak uzmanlık gerektiren bir olgunun varlığı halinde gidilebilecektir ki bu uzmanlık bahsetmiş olduğumuz üzere hukuk dışı uzmanlıktır. Bu uzmanlığın takdiri de yine mercinin kendisine aittir. Belirtmemiz gerekir ki uygulamada gerek taraflar gerekse merci her türlü uyuşmazlıkta bilirkişi raporu istemekte ve boş yere yargılama süreci uzatılmaktadır. Bu durumu en iyi açıklayan tanım yine Yargıtay tarafından verilmiştir. Yargıtay 3. Hukuk Dairesi 2016/12074 E. , 2017/18411 K. sayılı karara göre; '*Genel hayat tecrübesi ve kültürünün sonucu olarak herkes gibi hakimin de bildiği konularda bilirkişi dinlenmesine karar verilemeyeceği gibi, hakimlik mesleğinin gereği olarak hakimin hukuki bilgisi ile çözümleyebileceği konularda da bilirkişi dinlenemez. Her halde seçilecek bilirkişinin mesleği itibarıyla konunun uzmanı olması gerekir.*''. Bu duruma mevzuat çerçevesinde yer verecek bir diğer hüküm ise, HMK madde 279/4 hükmü uyarınca hakimin yapması gereken hukuki nitelendirme ve değerlendirmelerin bilirkişi aracılığı ile yapılamayacağıdır. Biz de bilirkişiye başvurunun gerekli hatta

zorunlu olduğu uzmanlık ve özel teknik bilgi isteyen maddi olayların bilirkişi marifeti ile açıklanmasını savunmakla birlikte hakimin mesleğinin bir gereği olarak yapmakla görevli olduğu hukuki nitelendirme ve değerlendirmenin yapılamayacağı kanaatindeyiz. Ancak uygulamada suçun unsurlarının dahi bilirkişiye açıklattırılması bununla kalmayıp bilirkişi raporlarının kopyalanıp aynen gerekçeli kararlara yapıştırılması gibi oluşan hükümler karşımıza çıkmaktadır.

Bilirkişiye başvurulmasını gerekli kılan hallerde bilirkişilerin seçilmesi de belirli usule bağlanmıştır. Bil. Y. madde 46/1 hükmü uyarınca bilirkişiler seçilerek bilirkişi kurulları tarafından listelenir ve mahkemeler iş bu listelerden meslekleri, uzmanlık alanları ve isimleri yazan bilirkişileri seçerek görevlerini verirler. Bununla birlikte liste dışından seçilme şekli de mevcut olup yine kanunun emrettiği gibi listeye kayıtlı tüm bilirkişilerin uyduğu usul ve esaslara tabi olarak görev yaparlar. Liste içerisinde mevcut olup da aynı uzmanlığın liste dışından bir bilirkişi seçilmesi marifetiyle yaptırılması da mümkün olmakla birlikte uygulamada bu sistem suistimal edilmektedir. Merci kalem müdürlükleri ve hakimler ile görüşölüp tıpkı reklam yaparak kendisine dosya gönderilmesini isteyen birçok gerek liste içinden gerekse liste dışından bilirkişi mevcuttur. Bu sistem anlayışıyla bilirkişiler görevlerini maddi gerçeğin aydınlatılması için yapmaktan ziyade bir gelir kapısı olarak görmekte ve kendilerine yapamayacağı sayıda iş yükü almaktadırlar. Hal böyle olunca yargılamalar uzamakta, bilirkişinin verdiği raporun kalitesi düşmektedir (124).

Karşılaştırma konusu ele alıp incelediğimiz ülkelerin bilirkişilik sistemlerinden farklı olarak ülkemizde bilirkişi seçilerek listeye kayıt olabilmek için yetkin ve yeterli olma koşulları, mesleğinde 5 (beş) senelik kıdem sahibi olmak, uzmanlığı gösterir bir sertifika sahibi olmak ve en az 2 (iki) haftalık bilirkişilik temel eğitimi almak olarak Bil Yön. madde 30 ve 38'de belirtilmektedir. Bu durum ülkemiz içerisinde ortaya çıkan bilirkişilerin yetkin ve yeterlilik değerlendirmelerini negatif yönde etkilemektedir. yetkin olmanın şartı uzmanlığı gösterir bir belge olarak karşımıza çıkmakta, yeterli olmak ise mesleğinde 5 yıllık kıdem şartına bağlanmaktadır. Burada meslekteki 5 yıllık kıdem şartı uzmanlık yapılacak alanla ilgili olup olmama noktasında tartışmalıdır. Uygulamada hukukçu bilirkişi yasağı olmakla birlikte hukuk mezunları mesleklerinde 5 yıllık kıdemi doldurduktan sonra bir sertifika programına katılmakta ve birkaç haftalık akredite veya belirli bir standarta tabi olmayan bir sertifika ile uzmanlık belgesi şartını

tamamlamaktadır. Hal böyle olunca meslekte fiili 5 yıllık kıdem şartı yalnızca süre ile ilgili olarak kalmakta ve yeterlilik anlamında eksikliğe yol açmaktadır. Başka bir şekilde açıklayacak olursak, bir bilirkişi adayı, her yıl içinde yapılan bilirkişilik listelerine girmek için bulunduğu bölge bilirkişi kuruluna başvuru yapmaktadır. Bu bölge kurulu ise başvuran kişinin hakkında yüz kızartıcı suç olup olmadığını, memurluktan yasaklılık gerektirecek suçlarının olup olmadığını, kişinin eğitim bilgi ve belgelerini, kıdem süresini, uzmanlık ispatlayıcı bilgi ve belgelerini kontrol ederek yemin usulüyle listeye kaydetmektedir. Bu silsilede dikkat edilmesi gereken husus, kurulun araştırma yaparken salt kendilerine verilen bilgi ve belgeler ile hareket ediyor olmasıdır. Kendiliğinden bir kontrol mekanizması olmayıp elde olan veriler dikkate alınmaktadır. Mesleğinde 5 (beş) senelik kıdem süresini tamamlamış bulunan bir mali müşavirin, sicilinin temiz olduğu, bilirkişilik temel eğitimini aldığını, bununla birlikte bilirkişilik yapmak istediği uzmanlık gösterir belgesini sunduğu, bu diploması olacağı gibi başkaca yollardan elde edilmiş uzmanlık belgeleri de olabilir, koşulları sağlamış ve en nihayetinde yemin ederek listeye dahil olması beklenmektedir. Burada karşımıza çıkan en büyük sorun listeye kaydolun bilirkişilerin çoğunluğunun kendi diplomalı mesleklerinden ziyade merciler tarafından daha çok tercih edilen ve daha çok dosya görevi elde etme imkanı bulunduğu alanlarda uzman olduğunu gösterme çabasıdır. Sırf böylesine bir kazanç kapısı niteliği ile bilirkişiliğe bakıldığından, uygulamada karşımıza çokça çıkan bir durum olarak, örnek olarak bir mali müşavir, her yıl çeşitli kurumların bakanlıklardan veya üniversite kurumlarından onaylı olarak verilen dersler sonucunda adli belge inceleme uzmanı sertifikasına sahip olmaktadır. Bu kurs da ortalama 2 (iki) hafta sürmekte ve bu süre sonucunda Bilirkişilik Yönetmeliği madde 38/g bendi ile şart koştuğu uzmanlık gösterir belge şartının sağlandığı görülmektedir. Hal böyle olunca önemli uzmanlık alanlarının salt kazanç kapısından yararlanabilmek amacıyla uzmanlık kriteri böyle bir kurs sertifikası seviyesine çekilmesi kanaatimizce doğru değildir. Bir yandan adli bilimler veya adli tıp bölümleri içerisinde başlı başına bir uzmanlık dalı olan grafoloji bölümü hocaları ve laboratuvarları ile alınacak raporları, 2 (iki) haftalık kurs ile elde edilen belge ile listeye kaydolun bilirkişilerin raporlarıyla aynı sistemde değerlendirmek bilim mantığına uygun düşmemektedir.

İncelediğimiz diğer ülke sistemlerinde ise; Anglo-Amerikan hukuk sisteminde bilirkişilik müessesesinde yetkinliğin ve yeterliliğin tespit edilmesinde hakim bizzati

görev almakta, mahkemeye sunulacak uzman bilirkişinin görüşlerini açıklamadan önce hakim tarafından yetkin ve yeterli oluşunun takdiri uzmanın, uzmanlık alanında kabul görmüş bir eğitim ve tecrübeye sahip olması koşuluna bağlanmıştır. Bir diğer uygulamada ise tarafların çapraz sorgu tekniği ile bilirkişilerin uzmanlığını jüri önünde sorguladıkları mekanizmadır.

Portekiz hukuk anlayışında bilirkişilerin yetkin ve yeterli olma kabiliyeti Portekiz Ulusal Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü tarafından akredite edilmiş ve belirli standartlara sahip merkezlerden veya kendi içinden alınmış olunan uzmanlık eğitimlerine bağlanmıştır.

Hollanda hukuk anlayışında ise; Hollanda Adli Bilim Enstitüsü tarafından ülkeye bilirkişilik hizmeti verilmekte bunun yanı sıra akreditasyon ve belirli standartlara sahip kurum ve kuruluşların da, bünyelerinde yeterli donanımına sahip olunan laboratuvarların olması koşuluyla, bilirkişilik hizmeti vermesine olanak sağlanmaktadır. Yetkinlik ve yeterlilik incelenmesi, uzmanın sahip olduğu eğitim, tecrübe ve uzmanlığının genel kabul görmüş normlara bağlılığının belgelenmesi ile sağlanmaktadır.

Böylelikle özel anlamda bilirkişilik yapmakla görevlendirilecek kişi veya kurumlar ülkemizde yaygın olarak kullanılan birkaç haftalık kurslar neticesinde alınan sertifikalardan ziyade uzmanlığını genel kabul görmüş ve belirli standartlara sahip kurumlardan belgelendirmektedirler.

Bir diğer bilirkişilik sistemi resmi bilirkişi kurumlarıdır. Ülkemizde resmi bilirkişilik kurumları öncelikle Adli Tıp Kurumu, Polis ve Jandarma Kriminal Bölge Laboratuvarları, Üniversite ve yüksek öğretim kurum anabilim dalları ve çalışmamızda ayrı olarak ele aldığımız Adli Bilimler Enstitü veya bölümleri olarak sıralayabiliriz. Bunun yanında birçok kurum veya kuruluş olmakla beraber çalışmamız içerisinde incelediğimiz kurumlardan yola çıkarak tartışma ve karşılaştırmalarımızı sunacağız.

Adli Tıp Kurumu ülkemizde resmi bilirkişilik sisteminin başını çeken kurumdur. Daha ismi itibari ile tartışma konusu oluşturmakta olup günün şartlarında yalnızca adli tıp adı altında faaliyet göstermenin yanlış olduğu, daha kapsayıcı bir ifade olarak adli bilimler kurumu veya enstitüsü olarak adlandırılması gerektiği savunulmaktadır (129). Nitekim 2659 sayılı Adli Tıp Kurumu Kanunu (ATTK) madde 2/c bendinde adli bilimler ve adli tıp alanında ülke genelinde eğitim ve seminer çalışmaları yürütme görevi kendilerine verilmiştir. Bu durum diğer karşılaştırdığımız ülke sistemleri ile

benzerlik göstermekte ancak uygulamada eğitim faaliyetleri noktasında geride kalmaktadır. ATK'nın yurt içi yapılanması ve diğer kurumlarla koordineli çalışması gerekmekte iken, gerek mahkemelerin gerekse tarafların ATK'yı sanki bir üst bilirkişilik kurumu olarak niteleyip raporlarını nihai olarak nitelendirmesi sorunu da bir çok yanı sıra yol açmaktadır ki bu hususu gerek yargı kararları gerekse ATKK madde 23/C-3 gereğince de mercilerin raporun serbestçe takdir edilmesi esastır. Bu hususta benzer kurumlara sahip Portekiz ve Hollanda örneklerinde karşılaştığımız Adli Bilimler Kurum ve Enstitüleri hiçbir şekilde nihai karar merci olarak görülmeyip aksine rekabet ortamı içerisinde en doğru kararı vermeye çalışmaktadırlar.

ATK'nın yargı mercilerininin bağlı bulunduğu Adalet Bakanlığı'na bağlı olması sorunu da, bilirkişilerin tarafsız olma yükümlülüğünü ihlal etmesi noktasında tartışılan bir diğer konudur. Ancak kanımızca bu tartışmalar teoride karşılık bulmakla beraber uygulama içerisinde bilimsel metodlar kullanan bir bilirkişilik sistemi içerisinde bu tarafsızlığın kaybedilmesi pek de olası değildir. Kaldı ki nihai merci olmayıp karşılığında her zaman başka bir bilirkişi raporu ile çıkılabilmektedir.

Teşkilatlanma anlamında yaşanan bir dizi sorun mevcuttur. Buna göre ATK'nın yurt içerisinde dağılmış bulunan teşkilatları ile diğer resmi bilirkişiliklerin yani polis ve jandarma kriminal bölge laboratuvarlarının çalışma sahaları iç içe geçmiştir. Bunun yanı sıra Yüksek öğretim kurumları, Üniversitelere bağlı Adli Tıp Anabilim Dalları ile Adli Bilimler Enstitülerinin de çalışma sahalarının ayrımı net olmamakta, yargılamanın sürüncemede kalması noktasında resmi bilirkişiliklerin raporları adeta yarıştırmaktadır. Bunun bir eleştirisi olarak, kurumlar içerisindeki yetkin ve yeterli uzmanların bir araya getirilememesi, belirli bir standartın yakalanamaması ve koordineli çalışma ortamının sağlanamamasını oluşturulmaktadır (245). Bu husus günümüzde halen daha tartışılan bir konudur. Avrupa Konseyi yıllık ilerleme raporlarında da görüldüğü üzere, Bil K. 2016 senesinde yürürlüğe girene kadar her rapor yılında Adli tıp Kurumu ve bilirkişilik sistemi eleştirilmekte ve yargılamanın ne derece olumsuz etkilendiğine dair eleştirilerini belirtmektedirler. Bil. K. yürürlüğe girdikten sonra ilerleme raporlarında bilirkişilik sistemi üzerine eleştiriler şekil itibari ile azalmış ancak uygulamadaki olumsuzluklar giderilememiştir.

Bahsedilmesi gereken en önemli konulardan bir tanesi, ülkemizde bulunan resmi bilirkişilik sistemlerinin birbirinin üstü sanılması durumu ve ATK'nın raporlarının

yetkinlik ve yeterlilik incelemesi yapılmadan nihai rapor olarak kabul edilmesidir. Bir diğeri önemli husus ise Resmi bilirkişilik kurumlarının ülke içerisindeki hukuk sistemi içerisinde dağınık bir şekilde işliyor olmasıdır. Bu dağınıklık bilimde belirli bir standartın yakalanamamasını, uzman görüşlerinin farklılık göstermesini, mesleki ve uzmanlık alanlarında yetkin olma ve yeterli olma kriterinin farklılık arz etmesi sonucu belirli bir standartın raporlar bazında yakalanamamasına neden olmaktadır. Kanaatimizce böylesine kurum ve kuruluşların kısa vadede eğitim ve nitelikli uzman yetiştirme noktasında koordineli bir sistemin parçası olması ve uzun vadede Adli Bilimler çatı kavramı altında birleşerek tek elden faaliyet göstermesi uygun olacaktır. Adli Tıp Uzmanlar Derneği ülkemizde Adli Tıp Meslekte Yeterlilik Kurulu adı altında bir kurul aracılığı ile gerek üyelerinin gerekse çeşitli kurum ve kuruluşların mesleki yeterliliklerini denetleyen bir kuruluş olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu faaliyet sivil toplum örgütü statüsünde olup resmi bir değeri haiz olamamaktadır. Bu durumun ATK gibi şu anda ülke içerisindeki başı çeken resmi bilirkişi kurumu olarak rol model alıp uygulaması ve adli bilimler anlamında bilirkişilik yapabilecek kişilerin veya kurumların yeterliliğini denetlemelidir. Bu kapsamda Amerika Tıp Uzmanları Kurulu adındaki kuruluş adli tıp ve adli bilimler anlamında tıp uzmanlarına gerekli eğitimi vererek onları sertifikalama ve yetkin olmanın yanında yetkinlik kriteri olarak mahkeme veya taraflara sunmalarını sağlamaktadır.

Karşılaştırmalı hukukta karşımıza çıkan sisteme bakacak olursak, Anglo-Amerikan hukuk sisteminde resmi bilirkişi kurumu olarak faaliyet gösteren bir oluşum olmamakla birlikte, bu kuruma ihtiyaç duyulan bir hukuk sistemi bulunmamaktadır. Mahkemelerin bizzat yetkinlik ve yeterlilik denetimi yapmaktadır. Amerika Tıp Uzmanları Kurulu, Amerika Adli Bilimler Akademisi gibi kurumlar eğitim öğretim ve standart anlamında kişi veya özel bilirkişilik müesseselerine eğitim vermekte, kendi içinde yetiştirdiği uzmanları yönlendirmekte veya bu kuruluşları akredite etmektedir. Böyle olunca mahkemeye çıkacak olan uzmanın yetkinlik ve yeterliliği ile ilgili olarak ortaya çıkabilecek sorunlar kişinin uzmanlığını kanıtlayabilmesi noktasında sorun olmaktan çıkmaktadır. Nitekim Anglo-Amerikan sisteminde bilirkişiliğin özelleştirilmesi, sağlıklı rekabet ortamını sağlanmasıyla beraber yargı yoluna başvuran ve uzman olarak gösterilecek insanların yetkin ve yeterli oluşlarının uzmanları ön plana

çıkaran bir sistem olmasından kaynaklı olarak iyi bir şekilde işlerlik ortaya koyduğu kabul edilmelidir.

Hollanda Hukuk Sistemi içerisindeki bilirkişilik müessesesi de genel itibari ile Kıta Avrupası Hukuk sistemi normlarına bağlı olarak karşımıza çıkmaktadır (214). Ancak yapılanma itibari ile bizim sistemimizden çok farklı bir boyutta bulunmaktadır. NFI olarak adlandırılan yapı bugün ulusal ve uluslararası alanda resmi bilirkişilik müessesesi olarak görev almaktadır. Ülke içerisindeki bilirkişilik sisteminin bir standart eksenine sokulması noktasında bilirkişi davranış kuralları adı altında bir kılavuz ortaya koymuş ve kişilerin her yıl bu kılavuza uygun olarak hareket edip etmedikleri denetlenmektedir. Bununla birlikte bilirkişilik kayıt kurulu olarak adlandırılan bir kuruluş tarafından ülke içerisinde faaliyet gösteren uzmanların yetkinlik ve yeterlilik denetimi yapılmaktadır. Ayrıca NFI kurumu bünyesinde verdiği gerek ulusal gerekse uluslararası eğitim faaliyetleriyle, yetiştirdiği uzmanları tercih edilen uzmanlar olarak karşımıza çıkarmaktadırlar. NFI Adalet Bakanlığına bağlı bir kurum olarak faaliyet göstermekle birlikte ülke içerisinde yer alan adli tıp ve adli bilimler alanında faaliyet gösteren diğer kurum ve kuruluşların da denetlenmesini standartlarının korunmasını sağlamakla yetkilendirilmiştir. Üniversiteler arasında koordinasyon sağlayarak uzmanlık alanlarının dağıtılarak şekillendirilmesini, özel uzmanlık alanlarının belirli yerlerde konumlandırılmasını ve takibini yapmaktadır. Özetle bir üst kurum olarak karşımıza çıkan NFI ülke içerisinde faaliyet gösteren bilirkişilik ile ilgili kişi ve kurumların denetimini sağlamakta ve eğitim planlamasını gerçekleştirmektedir.

Portekiz Hukuk Sistemi de yine Kıta Avrupası Hukuk Sistemi normları ekseninde şekillenmiş olup 2001 yılında ülke içerisindeki Adli Tıp Enstitülerinin bir çatı altında koordine edilmesi ve 2010 senesinde ise tüm bu enstitü ve kurumların Ulusal Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü olarak birleşmesi ile büyük bir sıçrama gerçekleştirmiştir. Portekiz kanunları ile kendisine verilen ana görevlerin arasında; tıp hukuku ve adli bilimler anlamında ülke genelindeki yargı ağına yetkin ve yeterli uzmanlarla hizmet sunmak, ülke genelinde adli tıp ve adli bilimler alanında verilen eğitimi koordine etmek, tıp hukuku alanında hizmet gösteren uzmanların faaliyetlerini denetlemek, adli bilimler alanındaki insan gücünün eğitimini planlayıp değerlendirmek, tıp hukuku ve adli hizmetlerin kalitesini güvence altına almak, uzman raporlarının standardını korumayı sağlamak, yurtiçi ve yurtdışı kurum ve kuruluşlarla koordine

olmak ve ülke içerisindeki DNA veritabanı sisteminin işleyişini sağlamak bulunmaktadır. Böyle bir oluşumun yetkin ve yeterli uzmanların faaliyet göstermesindeki rolü büyük olup ülke içerisindeki bilirkişilik faaliyetlerinin tek bir çatı altında koordine edilmesi standardın korunmasında büyük öneme sahiptir.

Adli bilimlerin ve neticede yetiştirilmesi gerekli olan uzmanların yargılamadaki yerleri oldukça önemlidir. Adaletin tecelli etmesi ve hızı ülkelerin gelişmişlik seviyesi ile doğru orantılıdır. Ancak ülkemiz içerisindeki ATK yapılanması ve özerkliğine bakıldığında durumun böyle işlemediğini görebilmekteyiz. Avrupa ve Dünya yapılanma örneklerinde olduğu gibi bir bilirkişilik yapılanması ülkemiz resmi bilirkişilik modeline oldukça uygun görülmekte ve bu konuda çalışmalar Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulunun 2010 yılı raporunda da belirtilmektedir. Bu rapora göre ana hatlarıyla oluşturulacak adli tıp yapılanmasının Avrupa Birliği standartlarını sağlayan bir yapının oluşturulma çabasıdır (133). Ancak geçen sürede hedeflenen gelişmelere ulaşmak mümkün olmamıştır.

Avrupa da bahsi geçen enstitü ve kurumlar ayrıca, Avrupa Adli Bilimler Enstitü Topluluğuna da üye olmakta ve aralarında veri alışverişi, eğitim, teknoloji ve vaka analizleri gibi birçok alanda destekleme mevcuttur (246). Ülke içerisinde yer alan tek bir çatı altında toplanmasının yanı sıra böylesine bir birlik örgütü altında çalışmaların gerçekleştirilmesi bilimin evrenselliği gibi adli bilimlerin işleyişinin de evrenselliğini ortaya koymaktadır.

Yetkinlik ve yeterlilik noktasında yapılan gerek tartışmalar gerekse karşılaştırmaların ardından ülkemiz hukuk sistemi içerisinde yer alan olguların incelenmesine geçildiğinde bahsetmemiz gerekir ise, ele alacağımız olgular tamamiyle bilirkişinin yargılama safhasının ne kadar önemi bir sujesi olduğunun gösterilmesi ve kendisinin uzmanlığının ve bu uzmanlığa hakimiyetinin maddi gerçeğin açığa çıkartılmasındaki rolünü ortaya koymak amacıyla.

İlk olgumuza baktığımızda, ilk derece mahkemesi maddi gerçeğin ortaya çıkarılması için başvurduğu iki farklı bilirkişiden rapor almış ve hakim bu raporlar arasından kendi takdir yetkisine dayanarak maddi olaya uygun olanı seçerek hüküm kurmuştur. Davalı tarafından yapılan itiraz neticesinde Yargıtay'ın önüne gelen dosyada, yargıtay bilirkişi raporlarını hazırlayan bilirkişilerin dava konusu olay hakkındaki yetkinliğini denetlemiş ve nihayetinde bahsi geçen bilirkişilerin

uzmanlığının bulunmadığı kanaatine varıp, uzman olunmayan konuda verilen raporlara dayanarak karar verilmesini yasaya aykırı bulmuştur. Yargıtay bu kararında bilirkişilerin yetkinlik ve konu hakkındaki yeterliliğinin hükme esas alınabilmesi için dosyanın akademik kariyere sahip, en az bir kimyagerin bulunması ve teknik verileri belirtilebilecek nitelikte bir bilirkişi heyeti tarafından raporun oluşturulmasını belirtmiştir. Görüleceği üzere, maddi gerçeğin ortaya çıkarılması noktasında yetkin ve yeterli olmayan bilirkişilerin ve raporlarının hükme esas alınamayacağı ortaya konmuş ve bu dosya bazında yetkinlik ve yeterlilik kriteri belirlenmiştir.

İkinci olgumuzda, dosya kapsamında bilirkişiye verilen görevin gereği gibi gerçekleştirilmediği belirtilmiştir. Bilirkişinin uzman olduğunu ileri sürdüğü olguda gereken hesabın kim tarafından açıldığı veya hesaba müdahalenin bulunup bulunmadığı noktalarında yeterli kanaat oluşturacak rapor hazırlanamaması karşımıza çıkmaktadır. Yargıtay incelemesinde de görüleceği üzere, iş bu dosya kapsamında paylaşım yapanın kim olduğunun, kuşkuya yer bırakmayacak şekilde dosya konusu kapsamında bilişimi alanında uzmanlığı bulunan bir kişiye dosyanın gönderilerek rapor alınması gerektiği vurgulanmıştır. Maddi olayın konusu itibari ile yetkin ve yeterli bilirkişi tayini yapılmadığından dosya Yargıtay tarafından bozulmuştur.

Üçüncü olgumuzda, yazı ve imza incelemesi gereken bir hukuki olayda, mahkeme tarafından 3 adet farkı bilirkişiden rapor alınmıştır. Üçüncü alınan rapor ilk iki rapor arasında ortaya çıkan çelişkinin giderilmesi noktasında olmasına rağmen bu sefer kendi içinde dahi çelişen bir rapor ortaya çıkıp hakim tarafından hükme esas alınarak karar verilmiştir. Yargıtay'ın önüne güden dosyada, Hukuk Genel Kurulu kararına atıfta bulunularak, yazı ve imza incelemelerinin grafoloji uzmanlığı bulunan ve grafometrik yöntemlerle uygun laboratuvar koşullarına sahip yeterli uzmanlığı bulunan bilirkişiler tarafından incelenmesi gerektiğine karar vermiştir. Yargıtay kararında bilirkişinin yetkin ve yeterli olma durumunu ehil bilirkişilerden rapor alınması şeklinde belirtmiş ve maddi olay için gerekli olan yetkinlik ve yeterlilik koşullarını açık bir şekilde belirtmiştir.

Dördüncü olgumuzda, maddi olay tekrardan yazı ve imza incelemesi gerektiren bir sahtecilik olayıdır. Mahkeme tarafından iki sefer Polis Kriminal Laboratuvarına dosya gönderilmiş aynı kurum iki raporunda çelişkiye düşerek farklı kanaatler bildirmiştir. Bununla birlikte asıl uzmanlık ve yeterliliğin sorgulandığı nokta ise, belge

incelemesinin istisnai durumlar hariç olmak üzere belge aslı ile yapılabileceği durumunun farkında olmadan bilirkişilerin rapor hazırlamaya ve mahkemeye sunmaya devam etmeleridir. Resmi bilirkişi kurumu olarak hizmet sunan ve kendi içerisinde uzman yetiştiren bir kurumda dahi aynı olay hakkında iki farklı rapor ortaya çıkabileceği gibi belge incelemenin temel kurallarının dahi gözetilmediği görülmektedir.

Beşinci olgumuzda, mahkemeler tütün ve tütün mamülleri konusunda verilecek bir ceza yarılmasında iki farklı rapor aldırılmış ve bu iki farklı raporu hazırlayan bilirkişiler raporları içerisinde çelişkiye düşerek ürünlerin yerli mi yabancı mı olduğu noktasında karara varamamışlardır. Öyle ki, rapor içerisinde sigara ürününü gümrük kaçağı olduğu ancak sonrasında sigaranın Türkiye menşeli olduğu belirtilmiştir. Yargıtay tarafından yapılan incelemede konuyu açıklığa kavuşturacak nitelikte bir rapor alınmadığı bu nedenle özellikle doldurulmuş makaronlar konusunda yetkin ve bu konuda yeterli bir bilirkişiye başvurulması noktasında değerlendirme yapılarak dosya geri gönderilmiştir.

Altıncı olgumuzda, mahkeme yine bir kaçakçılık dosyasında ele geçen eşyaların kaçak ve yabancı menşeli olduğuna karar vermiş ancak Yargıtay önünde yapılan incelemede bu hükme oluşacak nitelikte bir bilirkişi raporunun olmadığı belirtilmiştir. Yargıtay bu konuda kaçak gümrük malları alanında uzmanlığı bulunan bir bilirkişiden tüm şüpheleri ortadan kaldıracak nitelikte bir rapor alınmasını sonuca bağlayarak ilk derece mahkemesinin kararını ortadan kaldırmıştır.

Yedinci olgumuzda, mahkeme imza ve belgenin sahteliği konusunun açıklığa kavuşturulması için iki farklı bilirkişi raporu aldırılmıştır. İki raporda grafoloji ve sahtecilik uzmanlığının yanı sıra adli tıp belge inceleme uzmanlığı yeterliliklerine sahip kişilere yaptırılmıştır. Buna rağmen iki raporda kesin bir kanaatle birbirlerinin tersi kanaate varmışlardır. Bilimsel bir çözümün ulaşması gereken sonucun tek olduğu gerçeği karşısında resmi kurum uzmanının ve bilirkişi listesinde bulunan uzman raporlarında dahi yanlış sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir. Bunun üzerine Yargıtay iki rapordan herhangi birinin birbirine üstün tutulamayacağından hareketle yeniden alanında ehil ve yeterli kişilerden oluşturulacak bir heyetten rapor alınması şekline sonuca gidilmesine hükmederek kararı bozmuştur.

Sekizinci olgumuzda, grafoloji uzmanlığı bulunan aynı bilirkişinin aynı konu üzerinde ayrı mahkemelere verdiği raporlarda farklı sonuçlar elde ettiği olgusu yetkinlik ve yeterlilik noktasında karşımıza çıkan bir diğer negatif durumdur. Bunun üzerine alınan Adli Tıp Fizik İhtisas dairesinin raporuna karşılık Yargıtay sırf ATK grafoloji uzmanı birinden alınan raporun diğer rapora üstünlük sağlayamayacağı noktasında dosyanın yeniden grafoloji alanında uzman ve yeterli olduğu belirlenen bir bilirkişiden rapor alınması gerektiği sonucuna varıp dosyayı bozmuştur.

Dokuzuncu olgumuzda, bilirkişinin grafoloji ve sahtecilik uzmanlık belgesine sahip ve listeye dahil olan bir bilirkişi olduğu ancak dava konusu olayın açıklığa kavuşturulması için verilen belgelerin fotokopi ve karbonlu örnekler olmasına rağmen inceleme yapıldığı, mahkemenin imza karşılaştırması için kişiden alması gereken imza örneklerini dahi almadığı buna rağmen yetkin ve yeterli olarak dosyaya atan bilirkişinin uzmanı olduğu alanda bu kadar fazla yanlışa rağmen rapor düzenlemesinin Yargıtay tarafından yanlış bulunduğu görülmektedir.

Onuncu olguda, iki farklı resmi bilirkişilik kurumunun uzman daireleri tarafından alınan raporların birbirlerinden farklı olduğu ortaya çıkmıştır. Bilimsel bir incelemenin sonucu tek bir gerçeği içereceğinden, resmi bilirkişilik kurumlarının uzmanlık dairelerinin de inceleme metodlarının tartışılır olduğu kanısına varılabilmektedir. Yargıtay aralarında çelişki bulunan raporun alanında uzman ve hükme yeter bir rapor oluşturabilecek bir bilirkişiden rapor alınmasına karar verip dosyayı geri göndermiştir.

Onbirinci olguda, mahkeme tarafından alınan iki raporun birbirlerini doğrulamasına rağmen, Yargıtay incelemesinde ilk raporun davayı açan kişinin bağlı olduğu kurum içerisinde çalışan kişilerden alındığı sonraki raporun ise hukukçu bilirkişiden ilk raporu tekrarlayan nitelikte bir rapor olduğu kanaatine ulaşılmıştır. Uzmanlık ve yetkinlik açısından belirli nitelikleri haiz olmadığı halde dosyanın verildiği bilirkişilerin raporlarının aksine uyumsuzluğa uygun hesap incelemelerini yapabilecek nitelikte ve kamu zararının kapsamını bilebilecek nitelikte bir bilirkişiye dosyanın verilmesi kararı verilmiştir.

Onikinci olguda, Adli Tıp Kurumu'nun ilgili uzmanlık dairesi tarafından alınan ve hasta hekim ilişkisini inceleyen bilirkişi raporunda, bilirkişinin incelemesi gereken hekimin yeterli özeni gösterip göstermediği noktalarının yetersiz kaldığı anlaşılmıştır.

Yargıtay bu durumda üniversitelerin tıp fakültelerinden kendi görev alanında uzman öğretim görevlilerinden oluşturulacak bir bilirkişi heyeti kurulması ve rapor alınmasını belirterek, bilirkişilerin yetkinlik ve yeterliliklerini belirttiği dosyayı bozmuştur.

Onüçüncü olguda, maddi olayın aydınlatılması noktasında alınan bilirkişi raporunun suçun tespiti ve delillerin değerlendirilmesi noktasında eksikliğinden bahsedilmiştir. Bilirkişiye başvurma nedenlerinden bir tanesi de özel uzmanlık veya teknik bilgi gerektiren delillerin incelenmesidir. Hal böyle olunca yetersiz kalınan bilirkişi incelemesi sonucunda Yargıtay, yapılması gereken bilirkişi incelemesinin silahlar konusunda uzman ve adli tıp uzmanı bilirkişiler tarafından mankenlerin kullanıldığı bir sistem ile incelemenin yapılmasını hükmetmiştir. Görüleceği üzere Yargıtay maddi olayın incelenmesi noktasında bilirkişinin yetkinlik ve yeterlilik kriterini belirtmiş ve izleyeceği yolu göstermiştir.

Ondördüncü olguda, alanında uzman olmadığı kanısına varılan bilirkişi tarafından verilen raporun kendisi içerisinde çeliştiği ve dava konusu hakkında fikir belirtmediği görülmüştür. Bunun üzerinde alanın yetkin olan bir bilirkişinin görevlendirilmesi gerekliliğine vurgu yapan Yargıtay dosyayı bozmuştur.

Onbeşinci olguda, mahkeme 2937 sayılı Kanun'un 4. maddesinin 2ç fıkrasının açık hükmüne rağmen bilirkişilik yapması konusunda yetkili olmayan güvenlik güç birimlerine bilirkişilik yaptırması Yargıtay tarafından bozma nedeni yapılmıştır. Bilirkişilik konusunda yeterli olamayacak kişilerin listelerde bulunduğu bunun da mahkemeler tarafından denetleyemediği bu kararda görülmektedir.

Onaltıncı olguda, alanında uzman bilirkişi sıfatı ile bilirkişilik bölge kurulu listelerine giren bir bilirkişinin, maddi olayın açıklanması için sunduğu raporda olay ile ilgili uzmanlığının bulunmadığı belirtilmiştir. Buna rağmen bu rapora dayanılarak hüküm kuran mahkeme kararı Yargıtay önüne gelmiş ve Yargıtay, yetkinlik ve yeterlilik kriterini açıklayarak dosyanın telekomünikasyon veya bilişim alanında uzmanlığı haiz ve gerekli yeterliliğe sahip olduğu noktasında şüphe uyandırmayacak bilirkişiye dosyanın verilerek sonuca ulaşması gerektiğini belirterek hükmü bozmuştur. Listeye kayıtlı olan ve uzman olarak hakkında kanı sahibi olduğumuz bilirkişilerin dahi uzman olmadığını belirtebildiği bir bilirkişilik sistemi gözler önüne çıkmaktadır.

Onyedinci olguda, mahkemenin aldırılmış olduğu ve kusur oranının belirlenmesi gereken raporun alanında uzman olmayan bir bilirkişiye verilmesinden dolayı hükmün

yanlış kurulmasından ibarettir. Bunun sonucu olarak Yargıtay, maddi gerçeğin ortaya çıkarılması konusunda alanında uzman ve yeterliliğe sahip ehil bilirkişilerin gevlendirilmesi gerekliliğini bir kez daha vurgulamış ve mahkemenin inşaat mühendisi ve iş güvenliği uzmanlık alanına sahip yeterli donanımı bulunan bilirkişilerin dosyada görevlendirilmesine karar vermiştir.

Onsekizinci olguda, imza incelemesi için seçilen bilirkişinin uzmanlığını gösterir 12 saatlik eğitim sertifikasını mahkeme dosyasına sunduğu görülmektedir. Bilirkişilik Yönetmeliği gereği alanında uzman olduğu konu hakkında uzmanlığını ve yeterliliğini gösterir bir belgenin bilirkişilik kuruluna sunulması şarttır. Bu uzmanlık sertifikasına rağmen taraf itirazları neticesinde Yargıtay incelemesinde bilirkişinin uzmanlık ve yeterliliği iş bu maddi olayın aydınlatılması için yeterli görülmemiş, dosyanın uzman ve yeterli kadroların bulunduğu resmi kurum veya kuruluşlara gönderilmesinin maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasında daha doğru bir yol olacağı sonucuna vararak dosyayı bozmuştur. Burada belirtilmesi gereken husus, bilirkişinin yetkin ve yeterli olma şartının Bilirkişilik Yönetmeliği gereği istenen şartların sağlanması halinde dahi yeterli olamayacağının Yüksek Yargı kararlarında gösterilmiş olmasıdır.

Ondokuzuncu olguda, Yargıtay dava dosyasında alınan bilirkişi raporunun uyuşmazlık konusu maddi olayın uzmanı olmadıklarından ve yetersiz oluşturulan raporun hüküm kurmaya elvermeyeceğinden bahisle bozmuştur. Dosya kapsamında alanlarında uzman bilirkişiler seçilmiş ise de maddi olayın yemeklik yağ ile ilgili olmasından kaynaklı spesifik olarak bu konuda uzmanlığı ve inceleme yeterliliği bulunan bir bilirkişi heyetin tarafından rapor tanzim edilmesi hususu vurgulanmıştır. Yargıtay yetkinlik ve yeterlilik noktasında incelediği bilirkişilerin yeterli olmadığı kanısına vararak dosyası bozmuştur.

Yirminci olguda, maddi olay ses ve görüntü analizi yapılması gereken bir CD'nin incelenerek üzümünün yapılmasıdır. Buna rağmen yalnızca mahkemeler bünyesinde zabıt katibi sıfatı olan bir kişinin bilirkişilik için seçilmesi Yargıtay incelemesinden kaçmamış ve alanında uzman olmadığı anlaşılan bu bilirkişinin, raporunun hükme esas alınamayacağı belirtilmiştir. Yargıtay kararında da belirttiği üzere yetkinlik ve yeterlilik kavramını bu olaya özel olarak, uyuşmazlığın zm noktasında özel eğitim ve ihtisas sahibi olunması şeklinde açıklamıştır.

Yirmibirinci olguda, 2016 senesinde, Türk Hukuk Sistemine ait bulunan iç yargı yollarının tümü tüketilmiş ve davadan sonuç alınamayarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne Türkiye aleyhine dava açılmıştır. Dava konusu olay Aydoğdu çiftinin yeni doğan bebeklerinin prematüre doğum neticesinde solunum yetersizliği nedeniyle vefat etmesine ilişkindir. Genel itibari ile mahkemeler neticesinde alınan bilirkişi raporunun yetersizliği ve bilirkişi uzmanlığının yetersizliğinin sorgulandığı dava silsilesinde AİHM bilirkişilik müessesesinin işlerliği noktasında başvuramı haklı görüp Türkiye'yi mahkum etmiştir. Bu karara göre genel olarak, tek bir uzman hekimin görüşünü bilirkişilik anlamında yetersiz bir kanaat oluşturacağı, yetkin ve yeterli bir bilirkişi tayini için akademik kariyeri güçlü, spesifik olarak bir alanda uzmanlaşmış ve bu uzmanlığı kabul görmüş kişilerin bilirkişilik yapabileceği ve maddi olaya ait tüm unsurların bütün gerçekliği ile, mahkeme tarafından istenilen tüm sorulara kuşku bırakmayacak şekilde yanıt verilmesi gerektiği noktaları özellikle belirtilerek başvurucu haklı gösterilmiştir. Bu kararlar birlikte bilirkişilerde yetkinlik ve yeterlilik kavramının tartışılması AİHM'e kadar uzanmış ve olması gereken sistemin tanımı bir kez daha verilmiştir.

Yirmiikinci olguda, bu olgumuzda bir önceki olguda bahsettiğimiz Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararına atıfta bulunarak, dosya içerisinde alınan bilirkişi raporunun yeterli olmadığı, tek bir uzmanın yetkin ve yeterli gelemeyeceği bu suretle yeniden birden fazla alanında uzman ve yeterli bilirkişinin yer aldığı bilirkişi kurulundan rapor alınması gerektiği belirtilmiştir. Görüleceği üzere Yüksek yargı kararları AİHM'nin bilirkişiler üzerine belirttiği kriterin sağlanıp sağlanmadığı noktasında da incelemelerde bulunmakta ve yeterli uzmanların dosyalar ile ilgilenmesini sağlamaktadır.

Yirmiüçüncü olguda, mahkeme tarafından alınan aynı bilirkişi heyetine ait üç farklı rapor mevcut olduğu görülmektedir. Öyle bir durum ki bu üç rapor da aynı bilirkişi heyetinden çıkmasına rağmen birbirleri ile çelişki halinde olup kendi içlerinde dahi ortak bir kanaate varamamaktadırlar. Buna rağmen mahkeme böylesine çelişkili raporlar silsilesini elverişli ve yeterli bularak hüküm kurmuştur. Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun önüne gelen bu uyuşmazlıkta Yüksek Yargı böylesine bir durumu nitelerken şu ifadeleri kullanmıştır; *“Eş söyleyişle çözümü için özel veya teknik bilgi gereken bir hususta hazırlanan bilirkişi raporunun, düzenleyen bilirkişilerin gerekli özel veya teknik*

bilgiden yoksun olmaları nedeniyle hükme esas alınacak niteliği haiz olmaması durumunda mahkemece, yeni bir bilirkişi incelemesi yapılmaksızın karar verilemez.'' . Görüleceği üzere Yüksek Yargı, tek bir bilirkişi heyetinin aynı mahkeme ve aynı olaya ilişkin hazırladığı üç farklı raporu, bilirkişilerin yetkin ve yetersiz olmaları durumuna bağlayarak, özel ve teknik bilgiden yoksun tanımını yapmıştır. Kanaatimizce de haklı olan bu karar, bilimsel bir gerçeğin farklı bakış açılarında dahil tek bir sonuç olarak ortaya çıkarılması amacına aykırı olarak aynı kişilerin aynı olayda aynı yerde yaptıkları incelemelerin dahi sonucunun farklı olması sistemin tartışılması gerekliliğini bir kez daha göstermektedir.

Yirmidördüncü olguda, sanıkların suç zamanı nerede olduklarını gösterir HTS kayıtlarının incelenmesi için yapılan inceleme ve araştırmanın, kesin ve şüpheden uzak olmadığından bahisle Yargıtay tarafından bozulması konu alınmaktadır. Yargıtay'ın mahkemece yaptırılacak bilirkişi incelemesinin mahiyetini berlittiği ve yetkinlik ve yeterliliğe sahip bilirkişinin adeta neler yapabileceğini açıkladığı bir karardır. Bilişim ve telekomünikasyon alanında uzman bilirkişilerin görevlendirilmesi yerine gerekli uzmanlığa ve bu uzmanlığı kullanabileceği gerekli yeterliliğe sahip olmayan bilirkişilerin yargılamayı nasıl uzattığına ve maddi gerçeğin ortaya çıkmasına engel olduğunu gösterir bir karardır.

Yirmibeşinci olguda, mahkeme tarafından kaçakçılık mallarının yabancı veya Türk menşeli olup olmadıkları yönünde gereken incelemenin yapılması gerekmekte olup, Yargıtay tarafından incelenip bozulan kararda görüldüğü üzere, mahkemenin maddi olayın aydınlatılmasında özel teknik bilgisi veya uzmanlığına başvuracağı bilirkişinin adli yargı adalet komisyonu tarafından kabul edilen bilirkişi listelerinde bulunmadığından, liste dışından seçilmesine rağmen uzmanlığını ve yeterliliğini gösterir bilgi ve belgeleri mahkemeye sunmadığından ve hazırladığı bilirkişi raporunda tütün ve tütün mamüllerinin menşei belirtilmediğinden bahisle, iş bu bilirkişi yetkin ve yeterli görülmemiştir. Bunun üzerine bozulan karar neticesinde dosyanın asli unsurlarını tamamlayıp kanunlar tarafından belirtilen kıstaslara uygun yetkin ve yeterli bilirkişilerce incelenmesine karar verilmiştir. Bilirkişinin henüz uzmanlık alanını bile belirtmediği bu durumda değil karar verilmesi rapor alınması dahi usul ve yasaya aykırılık teşkil etmektedir.

Yirmialtıncı olguda, bir malpraktis dava sürecine ilişkin alınan Adli Tıp İhtisas Kurulu raporunda, davalı hekim aleyhine ortaya çıkan herhangi bir kusur bulunmamaktadır. Buna karşın dosyaya sunulan, İl Sağlık Müdürlüğüne ait, Tabip Odasına ve TTB Yüksek Onur Kuruluna ait 3 ayrı resmi bilirkişi raporunun davalı hekim aleyhine kusur atfedildiği görülmektedir. Resmi bilirkişilik kurumları arasında ortaya çıkar bu çelişki Yargıtay'ın önüne gelmiş ve yargıtay bu durumu bilirkişilerin yetkin ve yeterli olup olmadıkları hususuna bağlayarak, dosyanın tekrardan bir bilirkişiye gönderilmesini istemiştir. Bu kararın dayanağı olan yetkin ve yeterli bilirkişi kavramını ise, salt bu konuda rapor düzenlediği bilinen ehil ve donanımlı bir üniversiteden oluşturulacak ve yeterli tıp bilimi uzmanlığına sahip kişilerce bu raporun hazırlanmasını belirterek göstermektedir.

Yirmiyedinci olguda, yine bir malpraktis olgusu karşımıza çıkmaktadır. Uyuşmazlık, 32. haftasında amniyotik bant sendromu şüphesi ile sezeryanla doğumu gerçekleştirilen bebeği sahip olduğu anomalinin hekim kusuru neticesinde taraflara bildirilmediği gereken müdahalenin yapılmadığı konusu etrafında toplanmaktadır. Yargıtay bu konunun çözümünü, özellikle olarak bilirkişilik müessesesini kullanılmasa yoluna bağlamaktadır. Nitekim uyuşmazlık Adli Tıp Kurumuna gönderilmiş ve ilk olarak bakıldığında gerekli denetime elverişli, teşhis ve tedavinin nevini belirtir, hekimin gerekli özen ve dikkati gösterip göstermediği belirtir ve en nihayetinde hekimin teşhis ve tedavide gittiği yol ve sonuçlarını gerekçeli olarak ele alan içerikte bir rapor olduğu karşımıza çıkmaktadır. Ancak yapılan itiraz ve incelemelerde bu raporun oluşturulmasında bilirkişi heyeti içerisinde konunun bizati uzmanı olan çocuk hastalıkları ve radyoloji uzmanının olmadığı görülmüştür. Bu durum Yargıtay'ı, alanında yetkin ve yeterli olmayan bilirkişiler tarafından hazırlanan bir bilirkişi raporu neticesinde sonuca gidilemeyeceği kanaatine ulaştırmış ve en nihayetinde yetkinlik ve yeterlilik koşullarının sağlanabilmesi için, dosyanın özellikle bu konu hakkında rapor düzenlediği bilinen, rapor düzenlemeye ehil ve donanıma sahip bir üniversiteden, içerisinde çocuk hastalıkları ve radyoloji uzmanlığında yer aldığı, kendi alanında uzman, akademik kariyer sahibi ve uzmanlığı kanıtlanmış bir heyetten rapor alınması kararı vermiştir. Yargıtay'ın birçok kararında bu tanım yaklaşımını benimsediğini görüyoruz. Yetkinliği ehil olmakla ve yeterliliği ise kariyer sahibi, uzmanlığını kanıtlamış şeklindeki ifadeleriyle görmekteyiz.

Yirmisekizinci olguda, yapılan bir diş çekim işlemi sonucunda hastada oluşan ağrı, ağız kapanamaması, yemek yiyememe gibi durumların meydana geldiğinden hareketle açılan ve bilirkişiye gönderilen bir uyuşmazlık karşımıza çıkmaktadır. Buna müteakip dosya içerisinde diş hekiminin de bulunduğu Adli Tıp Kurumuna gönderilmiş ve rapor aldırılmıştır. Yargıtay önüne gelen itirazlarda ulaşılan sonuca göre, yapılan bilirkişi raporu, uzman kurul tarafından hazırlanmış olmasına rağmen eksik ve yetersiz olarak nitelendirilmiştir. Nitekim doysa Yüksek Yargı kararı ile üniversite öğretim üyelerinden oluşacak, akademik kariyer sahibi ve konusunda uzman, denetime elverişli rapor hazırlayabilecek bir bilirkişi heyetine gönderilmesine karar verilmiştir. Yargıtay çoğu kararında olduğu gibi yetkinlik ve yeterlilik kavramlarını karşılayacak bir tanım olarak üniversite öğretim üyelerini uygun görmekte, uzmanlığın yanı sıra uzmanlığı kullanabilme gücünü gösterir kariyer kriteri aramaktadır.

Yürmidokuzuncu olguda, sanıkların cezalandırılmasının koşulunun dava dosyasında mevcut bulunan delillerin nitelikli bir şekilde değerlendirilip delil değeri olup olmadıkları, doğruluğu bulunup bulunmadıkları hususunda yapılması gerekli incelemenin mahiyetini göstermektedir. Mahkeme sanıkların uygulamayı kullanıp kullanmadıklarının tespiti, belirli bir yerde bulunup bulunmamanın tespiti gibi bir takım teknik konularda yapılması gereken işlemin bilirkişi incelemesi olduğunu belirtmektedir. Mahkemelerin özellikle bilirkişiye başvurma noktasında ellerini korkak alıştırmadıkları bilinmesine rağmen bazı durumlarda bilirkişi marifetiyle bir uyuşmazlığın çözülmesi gerektiği gerçeğine aykırı kararlar verilebilmektedir. Nitekim Yargıtay adli bilişim uzmanlarından oluşturulacak bir bilirkişi heyetinden teknik rapor alınmasını uygun bulmuş ve dosyayı bozmuştur.

Otuzuncu olguda, mahkemece üniversiteye bağlı Adli Tıp Anabilim Dalı Başkanlığından kaza sonucu kişide oluşan maluliyetin tespitine yönelik bilirkişi raporu istenmiştir. Kurum raporunu tanzim edip sunmasına rağmen yapılan itirazlar neticesinde Yargıtay'ın önüne giden uyuşmazlıkta görüleceği üzere, kurumun hazırladığı raporun, raporu oluşturan bilirkişilerin uzman olmadıkları bir alan ve yöntem hakkında hazırlanan bir rapor olduğunu ortaya koymuştur. Maluliyet oranının belirlenebilmesi için “*Özürlülük Ölçütü, Sınıflandırması ve Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik*” hakkında uzman olup olmama unsuru yetkinlik ve yeterlilik

kıstası olarak belirlenmiştir. Bu kıstas gereği yeterli olmayan uzmanlardan oluşan rapor geçerli görülmemiş ve karar bozulmuştur.

İncelediğimiz 30 (otuz) adet Yüksek Yargı Karar olgularından da anlaşılacağı üzere ülkemiz yargılamalarında yapılan bilirkişilik incelemeleri, yetkinlik ve yeterlilik anlamında halen daha gelişime açık bir alan olduğunu göstermektedir. Yapılan incelemede resmi bilirkişilik kurumları ve resmi olmayan bilirkişiler karışık olarak incelenmiştir. Yetkin ve yeterli olma konusunda bilirkişinin resmi bir statüde bulunup bulunmamasının Yüksek Yargı kararları neticesinde bir değerlendirme kriteri olmayıp, salt hazırlanan raporun maddi gerçeği aydınlatmaya elverişliliği ve adaletin tecelli etmesindeki gerekli uzmanlığın sağlanıp sağlanamaması noktasında toplandığı görülmektedir (247).

Olgularımızın mahiyeti, adli tıp, kimya ve adli toksikoloji, adli bilişim ve bilişim sistemleri, grafoloji, adli belge inceleme uzmanlığı, malpraktis uyuşmazlık türleri, olay yeri inceleme uzmanlığı, hesap uzmanlığı alanları hakkında verilmiş olmasının yanı sıra iş bu kararların ortak özelliği, bilirkişilik müessesesinin yetkinlik ve yeterlilik kriterlerinin belirlenmesi ve gerekliliğidir.

Yüksek Yargı kararlarında gördüğümüz üzere pek çok farklı şekilde uzmanlığa ve bu uzmanlığın kullanımına ait tanım ve kriter düzenlenmiştir. Olgularda, uzmanlık kavramı, alanında ehil olma, alanında uzman olma, gerekli bilgiye sahip olma veya incelemenin mahiyetini belirtir kıstasları sayarak bu konularda uzman olma şeklinde belirtmiştir. Yeterlilik kavramı ise, bilirkişinin uzman olmasının yanı sıra akademik kariyere sahip olması, uzman olduğu alanda yeterli donanıma sahip olması, belirtilen uzmanlık alanında rapor hazırlayan kişi olması şeklinde doğrudan saymakla birlikte, bilirkişi raporunun denetime elverişli olup olmaması, yeterli incelemenin yapıp yapılmadığının tespiti ve hükme esas alınacak nitelikte olup olmasının değerlendirilmesi şeklinde dolaylı olarak da sayılmaktadır.

Olgulardan elde edilecek sonuçlardan biri ise, incelemiş olduğumuz tüm kararların netice itibari ile uyuşmazlığı sonlandırmadığı, ilk kararı veren mercinin kararının ortadan kaldırılarak yeniden yargılama sürecine girilmesi anlaşılmaktadır. Bilirkişilerin maddi olaya uygun nitelikleri haiz olup olmadığının belirlenmesindeki hatalar yüzünden yargılamalar uzamakta ve adaletin tesisinde büyük gecikmeler yaşanmaktadır.

Olgulardan hareketle bir diğerkarşılaştırmaya elverişli bilgi ise 24.11.2016 yayınlanma tarihli ve 6754 sayılı Bilirkişilik Kanunu öncesi ve sonrası verilen kararların bir değişkenlik gösterip göstermediğidir. Olgularımızın 12 (oniki) adedi kanun öncesi, 18 (onsekiz) adedi ise kanun sonrası verilen kararlardır. Bu husus incelemeye alındığında Bil. K. uyarınca getirilen usul ve esasların kararların mahiyetine ve sıklığına etki etmediği kanısına ulaşılmıştır. Bu hususu destekleyen bir diğerkarar ise Avrupa Komisyonu tarafından 2020 senesi için hazırlanan 2020 Türkiye Raporudur. Raporla özellikle Bil. K. sonrası döneme bakıldığında kanunun yalnızca bilirkişilerin seçimi ve atanmasına yönelik düzenlemelerin işlerlik kazandığı, bilirkişilerin uzmanlığı konusunda gerekli özenin mevzuat bakımından sağlanmadığı açıklanmaktadır (204).

Ülkemizde bilirkişilerin uzmanlık ve bu uzmanlıklarını kullanabilme gücü olan yeterlilikleri Bil. Y. neticesinde daha önce çalışmamızın yetkinlik ve yeterlilik başlığı altında belirttiğimiz şekilde, mesleklerinde 5 yıllık kıdem şartı veya meslek dışı uzmanlık belirtilecekse de uzmanlık sertifikası adı altında akredite veya standart bir sisteme dahil olmayan sertifikalar neticesinde belirlenmektedir. Nitekim olgu onsekizde görüleceği üzere 12 saatlik sahte belge inceleme sertifikası ile belge inceleme alanında bilirkişilik yapılabilmesi hukukumuzda mümkündür. Bu durumuna izin verilmesinin bilirkişilik marifeti ile hukuki yarar aramaya çalışan tarafların, adalete güveninin sarsıldığı açıkça ortadadır.

Bilirkişilerin yetkin ve yeterli olmayışları kendileri hakkında ortaya konabilecek sorumluluk açısından da önemlidir. Bilirkişilerin hukuki cezai ve disiplin sorumlulukları kapsamında, uzmanlık alanına hakim olamama noktasında karşısına cezai sorumluluk olarak hapis ve para cezası, disiplin sorumluluğu olarak bilirkişilikten sürekli olarak çıkarılmaya kadar gidebilecek cezalar ve en nihayetinde hukuki sorumluluk açısından kendisinin sorumlu tutulabileceği tazminat hallerine kadar uzanan bir silsile karşımıza çıkmaktadır. Raporlara karşı itiraz süreçleri taraflar tarafından uygulandığında bahsetmiş olduğumuz eksiklikler ortaya konacak ve bilirkişinin sorumlulukları noktasında birçok husus karşımıza çıkacaktır. Özellikle Bilirkişilik Bölge kurulları tarafından, tarafların salt bilirkişinin kendisi veya raporuna karşı yaptıkları itirazlar neticesinde, dosyada görevli bilirkişi hakkında sorumlulukları irdelenmekte ve özellikle disiplin cezaları verilmektedir.

2010 yılında yayımlanan Devlet Denetleme Kurulu raporu doğrultusunda gayet öz eleştirel olarak ortaya konan bir çok hususta bugün halen daha ilerleme sağlanmamıştır. Rapor incelendiğinde, bilirkişinin seçimi noktasında titiz davranılması gerektiği, tarafların çapraz sorgu yöntemiyle bilirkişiyi huzurda dinleyip soru sorma mekanizmalarının etkinleştirilmesini böylelikle bilirkişinin uzmanlığının yeterli olup olmayışının birinci elden tespitinin mümkün olacağını belirtmiş olmasına rağmen geçen sürede ilerleme kaydedilmemiştir. Bununla birlikte ülkemizde faaliyet adli tıp, adli bilimler ve çeşitli uzmanlık dernekleri adı altındaki sosyal örgütlerin de yaptığı ve ortaya sunduğu raporlar uygulamada kendisine yer bulamamıştır (248).

Yargı sistemimiz içerisinde karşımıza çıkan bilirkişilik müessesesinin alanında uzman ve bu uzmanlığını kullanma kabiliyet ve tecrübesine sahip uzmanlar tarafından kullanılmasının önemini gerek olgular ile gerek tartışma ortaya koyan hususlar ile gerekse karşılaştırmalı hukuk alanında ortaya çıkan kurum ve kuruluşların işleyişi anlamında ortaya koymuş bulunmaktayız. Bilirkişilerin yetkin ve yeterli olmasının ve bu konuların değerlendirilebileceği bir mekanizmanın hukuk sistemimiz içerisinde yer alması oldukça önemlidir. Adaletin tecelli etmesinde en büyük katkıyı sunan yargı sujelerinden bir tanesi bilirkişilerdir. Ancak gözlemlenen gerçekte bilirkişilerin kendi raporları içerisinde bile çelişkiye düşebilecekleri, bu görevi bir kazanç kapısı haline getirdikleri, resmi bilirkişiliklerin dağınık teşkilatlanması ve birbirlerine üstünlük kurma çabası içerisinde tarafların hukuka güvenini sarstığı, yargılamaların gereksiz yere sürüncemede bırakıldığı, bilirkişilik adına çıkarılan kanun ve yönetmeliklerin uygulamada karşılığını bulamadığı, teşkilatlanma noktasında büyük bir eksikliğin yıllardan beri sunulan ve ortaya konulan raporlarda gösterilmesine rağmen bir adım atılmaması, adli bilimlere gerekli önemin Avrupa ve Dünya standartlarında verilmediği ve en önemlisi bilirkişilerin yetkin ve yeterli olma konusunda eğitim ve denetleme standartının oluşturulmadığı tespit ve gözlem edilmiştir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmamızda bilirkişilik müessesesinin yargılama sürecindeki önemini gösterebilmek amacıyla, bilirkişilik ve bilirkişi kavramlarının tanımından, hukuki niteliğinden, bilirkişinin sahip olduğu genel niteliklerden, hukukumuzda karşımıza çıkan bilirkişilik uygulamasından ve resmi kurumlardan, bilirkişinin yetki, görev ve yükümlülüklerinden, görevini icrası sırasında üzerinde bulunan sorumluluklardan, çalışmamızın konusu itibari ile yetkinlik ve yeterlilik kavramlarından ve bu kavramların hukukumuzdaki yerinden ve en nihayetinde karşılaştırmalı hukukta karşımıza adli bilimler anlamında çıkan modellerden ve bilirkişilik müessesesinden genel bilgiler başlığı altında ayrıntılı olarak bahsedilmiştir.

Çalışmamızın ilerleyen kısmında ise tüm bu genel bilgiler ile birlikte değerlendirmeye alınması açısından 30 (otuz) adet Yüksek Yargı kararı ortaya konmuştur. Kararların içeriği itibari ile özellikle adli tıp, kimya ve adli toksikoloji, adli bilişim ve bilişim sistemleri, grafoloji, adli belge inceleme uzmanlığı, malpraktis uyuşmazlık türleri, olay yeri inceleme uzmanlığı, hesap uzmanlığı gibi alanlarda, yetkinlik ve yeterlilik kavramlarının hukukumuzda nasıl bir görünüm ile ortaya konduğu, yeni yasal düzenlemelerin bilirkişiler üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğu ve bilirkişilerin uzman oldukları alanda yargı sürecini ne şekilde etkiledikleri ortaya konmuştur. Bu sebeptir ki 12 (oniki) adet yüksek yargı kararı 2016 tarihli Bilirkişilik Kanunu'ndan önce seçilmiştir. Bilirkişilik Kanunundan sonraki sürece ait 18 (onsekiz) adet karar ile karşılaştırıldığında ve çalışmamızda ortaya koyduğumuz tüm resmi rapor, mevzuat hükmü ve doktrin çalışmalarının aksine salt kanun yönünden bir ilerleme sağlanamadığı görülmüştür.

Gerek resmi bilirkişiliklerde gerekse resmi olmayan bilirkişilik müesseselerinin uzmanlık ve yeterlilik noktasında bir standarta ve ortak bir denetime tabi tutulmadığı anlaşılmış, bu sebeple maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasında eksik, kesin olmayan ve farklı sonuçlar doğuran bilirkişi raporları ile yargı süreçlerinin uzayabileceği, yanlış sonuçla hüküm kurulabileceği ihtimalleri ortaya çıkmıştır. Aynı konu üzerinde farklı ve hatta aynı bilirkişilerin sunduğu farklı raporlar arasında çelişkiler olduğu gözlemlenmiştir. Resmi bilirkişilik kurumlarının birbirlerinden bağımsız ve farklı kurallara tabii oluşu, birbirleri ile entegre bir yapı içerisinde olmamaları, belirli bir

kalite standartının getirilememesinin nedenleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilirkişilik Kanunu ve Yönetmeliği gereği, bilirkişiliğe kabul ve atama şartlarının yeterli olmadığı, kişilerin yalnızca çeşitli kısa süreli kurs ve programlarla elde ettikleri sertifikaların uzmanlık sayıldığı bir sistem modelinin uygulamada olması hukukun uygulanması ve maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasındaki bilirkişilik yardımının kalitesini düşürmektedir.

Karşılaştırmalı hukuk tarafından incelenen sistemler, ülkemiz hukuk sistemi ve bilirkişilik mekanizması ile karşılaştırıldığında, olması gereken sistem modelleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Belirli bir eğitim ve bilirkişilik standardının yakalanması, bilimsel uzmanlığın ön plana çıkarılması, açısından Cumhurbaşkanlığı Devlete Denetleme Kurul raporunda irdelendiği üzere Avrupa ülkelerinin bilirkişilik modellerinin özellikle Adli Tıp ve Adli Bilimler alanlarında ülkemiz hukuk sistemine entegre edilmesi gerekliliği ön plana çıkarılmıştır. Hali hazırda ülkemizde Üniversiteler, Adli Tıp Kurumu, Polis ve Jandarma Kriminal Laboratuvarları gibi dağınık olarak çeşitli kurumlar aracılığı ile yürütülen adli bilimler faaliyeti böyle bir toplulaşma ile tek elden muadilleri gibi çalışmalarını yürütebilecektir.

Bununla birlikte özellikle Anglo-Amerikan Hukuk Sistemi içerisinde yer edinmiş şirketleşmiş bilirkişilik hizmet sisteminin, rekabetin ve kalite standartının düzgün bir şekilde sağlanabildiği ve uluslararası laboratuvar akreditasyon sistemlerinin işlevsellik kazandığı zaman ülkemizde de uygulanabileceği kanısındayız. Bilimin kurumlar arasında farklı yorumlanabilir veya deneylebilir bir statüde olmadığı eğitim sisteminde, kalifiye yetişen uzmanlar sayesinde özel olarak bilirkişilik şirketleri kurulabilecektir. Hali hazırda Bil. K. madde 2/b bendinde yasal zemine oturtulan özel bilirkişilik şirket yapısı, ülkemizde bilim eğitiminin standart bir seviyede eşit ve aynı çerçevede verildiği noktada işlerlik kazanabilecek, uzman görüşlerinin daha iyiye ve doğruya ulaştığı rekabet ortamı sağlanabilecektir.

Bilirkişilik Kanunu ile mevzuatta kendisine yer bulan özel hukuk tüzel kişilerinin bilirkişilik yapabilmesinin önünün açılması, sağlıklı bir rekabet ortamında bilimin ve bilirkişilik sisteminin ilerleyebilmesi açısından karşılaştırmalı hukukta da görüldüğü gibi önemli olduğu kabul edilmeli ve faaliyete geçirilmelidir.

Bilirkişilerin hangi konuda ve ne kadar uzman oldukları durumu, merciler tarafından yeterince araştırılmadığı gibi, mercilerin bu araştırmayı yapabilmesi için ellerine verilen bilgi ve belgeler de bu konu hakkında karar vermelerine uygun değildir.

Bilirkişilerin uzman oldukları konu hakkındaki yeterlilikleri merci tarafından incelenebilecek şekilde ortaya konulmalıdır. Günümüz bölge bilirkişilik kurul listelerinin merciler tarafından görülmesi sisteminin genişletilerek, listeye kayıtlı bilirkişilerin mesleki ve uzmanlık alanına ait özgeçmiş bilgilerinin de bulunduğu bir sistem oluşturulmalıdır. Böylece mercinin kontrol edebilme yetkisi genişletilmiş olacaktır.

Yetkinlik ve yeterlilik anlamında belirli bir standardın ülke geneline yayılabilmesi ve verilen raporlar sonucunda, farklı kararların ortadan kaldırılması, yargılamanın gereksiz yere uzamaması ve tatmin edici adalet anlayışının hakim olabilmesi için multidisipliner bir çatı kavram olan Adli Bilimlerin bir resmi organizasyon altında kurulması ve ülke genelinde teşkilatlanmaları tek elden yürütmesi ve üniversite anabilim dalları ile koordineli bir çalışma anlayışına sahip olunması gerekmektedir. Hali hazırdaki günümüz Adli Tıp Kurumu ve eş diğer ölçekteki adli bilimler kurumları, Anglo-Amerikan Hukuk Sisteminde gördüğümüz gibi, bir bilirkişilik kurumundan ziyade eğitim öğretim ve uzman yetiştirme standartlarının belirlenip verildiği bir akademi statüsü haline dönüştürülebileceği ve bilirkişiliği serbest piyasada rekabet edecek özel sujeler haline dönüştürülebileceği gibi, Kıta Avrupası Hukuk Sistemi içerisinde ele aldığımız Portekiz ve Hollanda Hukuk Sistemlerindeki gibi yine ülke içerisinde tek yetkili bilirkişilik kurumu statüsünde yer alan, ancak mali ve kendi içerisinde bağımsız, ülke genelinde adli bilimler anlamında verilecek bilirkişilik hizmetinin öncelikle eğitimini ve standartını belirleyip sunan, kendi bünyesine bağlı ülke geneline yayılmış yüksek standartlara sahip laboratuvarlarla uzmanlık ihtiyacını karşılayan ve en önemlisi resmi bilirkişilik kurumlarının tek elden yürütüldüğü ve diğer üniversiteler ile eş güdümlü ve entegre çalışılan bir sisteme de dönüştürülebileceği kanaatindeyiz.

Hukuk ve hukukun gereği gibi işlemesine yardımcı olan bilimlerin, nitelikli uzmanlar ve hukukçularla bir arada çalışabilmesi ve gerek adalet gerekse adli bilimleri kapsayan tüm bilim sistemlerinin birlikte entegre bir şekilde çalışabilmesinin önünün açılması, resmi bilirkişi kurumlarının Adli Bilimler anlayışı altında tek çatı altında toplanması, resmi olmayan bilirkişilerin oluşturulacak sistemde yetkinlik ve yeterlilik denetimlerinin uluslararası kalite standartlarına uygun olarak tek model benimsenerek yapılması uygun olacaktır.

Tüm bu hususlar ele alındığında, konusu uzmanlık, teknik bilgi ve pozitif bilimlere hakimiyet gerektiren bilirkişiliğin, maddi gerçeğin ortaya çıkarılması ve adaletin tecelli ettirilmesi noktasında ispata yardımcı vazgeçilmez bir yargılama müessesesi olduğu kanaatindeyiz.

KAYNAKLAR

1. Deyal, Y., Türk Hukukunda Bilirkişilik, Ankara: Adalet Yayınevi, 2017, s. 5.
2. Öztürel, A., Adli Tıp, Ankara: Olgaç Matbaası, 1983, s. 2.
3. Gök, Ş., Adli Tıp, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1991, s. 1.
4. Aşçıoğlu, Ç., Yargılamada Maddi Gerçeğin Belirlenmesi ve Kanayan Yara Bilirkişilik, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2010, s. 2.
5. Küçükgüngör, E., Roma Hukukunda Delil ve İspat, Prof.Dr.Ali Bozer'e Armağan (Hakemsiz Dergi) Özel Seri, Ankara, 1998, s. 477.
6. Tanrıverdi, SM., Medeni Usul Hukukunda Bilirkişilik, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1991, s.1.
7. Tanrıverdi, SM., Medeni Usul Hukukunda Bilirkişilik, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1991, s.6-7.
8. Tanrıverdi, SM., Medeni Usul Hukukunda Bilirkişilik, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1991, s.10.
9. 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, T.C. Resmi Gazete, Sayı 622, 1927.
10. Akcan, R., Bilirkişilik Kanun Tasarısı Taslağı Hakkında Bazı Tespitler, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Malatya, Özel Sayı C.2., 2015, s.661.
11. Deyal, Y., Türk Hukukunda Bilirkişilik, Ankara: Adalet Yayınevi, 2017, s. 27.
12. Bilge, N., Önen, E., Medeni Yargılama Hukuku Dersleri, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1978, s. 539.
13. Günday, M., İdare Hukuku, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2017, s.330.
14. Meraklı, D., Özel Hukuka İlişkin Uyuşmazlıklarda Resmî Bir Bilirkişi Kurumu Olarak Adli Tıp Kurumu, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.11, Özel S. 2009, İzmir, s.328.
15. Alice, T., David, W., Kaye, B., Rachel A., S., Kristy A., M., Richard I., K., Are Forensic Scientists Experts?, Journal of Applied Research in Memory and Cognition (7th) 2018, 199-208, s. 200-201.
16. Soyaslan, D., Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2007, s. 444.
17. Köroğlu, H., Türk Mahkemelerinde Bilirkişilik ve Bilirkişilik Kurumları, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2001, s. 31.
18. Dokgöz, H. (edtr.), Adli Tıp ve Adli Bilimler, Birinci Bölüm, Dokgöz, H., Koçak, Uğur, Adli Bilimler, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019
19. Duman, İH., Hukuk Muhakemesinde Bilirkişilik, Ankara Barosu Dergisi, Ankara, Sayı 5/1984, 1984, s.741.
20. Bilirkişilik Yönetmeliği, T.C. Resmi Gazete, Sayı.30143, 2017
21. Tanrıver, S., Bilirkişinin Hukuki Statüsü, Yükümlülükleri, Yetkileri ve Sorumluluğu, Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 55.
22. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, T.C. Resmi Gazete, Sayı 27836, 2011.
23. Kılıçoğlu, M., 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu El Şerhi, İstanbul: Legal Yayıncılık, 2012, s.1128.
24. Deryal, Y., Türk Hukukunda Bilirkişilik, Ankara: Adalet Yayınevi, 2017, s. 33.
25. Tanrıver, S., Hukukumuzda Bilirkişilik, Ankara: Yetkin Hukuk Yayınları, 2017, s. 70.

26. Gün, M., Kurdak, M., Koray, Z., Bilirkişi Zümresine Tanınan İmtiyazlı Korumanın Anayasaya Aykırılığı. İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2015, s. 53.
27. AŞÇIOĞLU, Ç., Yargılama Çalışmalarında Bilirkişi Sorunu ve (Hukuk Davalarında) Nitelendirmede Bilirkişinin Görevi, TBBD 1992/3, s349-371 Ankara, s. 350.
28. Çayan, G., Medeni Usul Hukukunda Bilirkişilik Müessesesi, İstanbul: Legal Yayıncılık, 2013, s. 8.
29. Italiano Codice di Procedura Civile, "CPC", art. 61.
30. Yargıtay Karar Arama, Yargıtay Ceza Genel Kurulu 24/05/2016 tarih ve 2015/12-276 E., 2016/263 K. sayılı karar, Erişim: <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, Erişim Tarihi: 20.02.2021
31. Toraman, B., Medeni Usul Hukukunda Bilirkişi İncelemesi, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2017, s. 90.
32. Centel, N., Zafer, H., Ceza Muhakemesi Hukuku, İstanbul: Beta Yayınları, 2013, s. 201.
33. Görgün, LŞ., Börü, L., Toraman, B., Kodakoğlu, M., Medeni Usul Hukuku, Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2018, s. 478.
34. Fisher A.J., B., Fisher R., D., Techniques Of Crime Scene Investigation, 8th Edition, 2012, s. 1-2.
35. Aşçıoğlu, Ç., Yargılamada Maddi Gerçeğin Belirlenmesi ve Kanayan Yara Bilirkişilik, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2010, s. 184.
36. Yurtcan, E., Ceza Muhakemesi Hukuku, 14. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016, s. 323.
37. Dönmez, B., Yeni CMK'da Bilirkişilik Kavramı, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, İzmir, Sayı 2007/9, s. 1149.
38. Deyal, Y., Türk Hukukunda Bilirkişilik, Ankara: Adalet Yayınevi, 2017, s. 382.
39. Karakurt, M., Ataç, Y., Bilirkişi Raporlarının Dil Yapısı, Adli Bilimler Dergisi, 2015, C.14, S.2, s. 44.
40. Belgesay, MR., Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1949, s. 49.
41. Arslan, HS., Medeni Usul Hukukunda Bilirkişi Raporu ve Bağlayıcılığı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2002, s. 49.
42. Çayan, G., Medeni Usul Hukukunda Bilirkişilik Müessesesi, İstanbul: Legal Yayıncılık, 2013, s. 87.
43. Tanrıver, S., Hukukumuzda Bilirkişilik, Ankara: Yetkin Hukuk Yayınları, 2017, s. 87.
44. Çayan, G., Medeni Usul Hukukunda Bilirkişilik Müessesesi, İstanbul: Legal Yayıncılık, 2013, s. 81.
45. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, T.C. Resmi Gazete, Sayı 25673, 2004
46. Toraman, B., Medeni Usul Hukukunda Bilirkişi İncelemesi, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2017, s. 605.
47. Bölge Adliye Ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Cumhuriyet Başsavcılıkları İdarî Ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik, T.C. Resmi Gazete, Sayı 29437, 2015, m.220.
48. Kuru, B., Hukuk Muhakemeleri Usulü C.3, İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2001, s. 2743.
49. Feyzioğlu, M., Ceza Muhakemesinde Vicdani Kanaat, Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2002, s. 49.
50. Gürelli, N., Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1967, s. 95.
51. Umar, B., Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2014, s. 820.

52. Yargıtay Karar Arama, Y. 17. HD 01.12.2015 T., 2014/1503 E., 2015/13111 K. sayılı karar, Erişim: <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> , Erişim Tarihi: 11.03.2021
53. Eroğlu, O., Usuli Kazanılmış Hakkın Sınırlarının Belirlenmesinde Yaşanan Sorunlar Üzerine Bir Değerlendirme, Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, C.5 S.6, s.163-184, 2018, s. 163.
54. Akgündüz, G., Saltık, S., Usul Hukukunda Kazanılmış Hak, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 1993, S. 2, SA. 165-177., s. 165.
55. Alangoya, Y., Yıldırım, K., Deren, Y., Medeni Usul Hukuku Esasları, İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2009, s. 366.
56. Ansay, SS., Hukuk Yargılama Usulleri, Ankara: Ankara Hukuk Fakültesi Yayınları, 1960, s. 285.
57. Deryal, Y., Türk Hukukunda Bilirkişilik, Ankara: Adalet Yayınevi, 2017, s. 429.
58. Toraman, B., Medeni Usul Hukukunda Bilirkişi İncelemesi, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2017, s. 623.
59. Çayan, G., Medeni Usul Hukukunda Bilirkişilik Müessesesi, İstanbul: Legal Yayıncılık, 2013, s. 107.
60. Doğan, C., Bilirkişiliğin Hukuksal Yapısı ve Tıbbi Bilirkişilik, Uluslararası Sağlık Hukuku Sempozyumu, Ankara, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2015, s. 438.
61. Köroğlu, H., Uygulamada ve İçtihatlarda Bilirkişilik, Ankara: Adil Yayınevi, 1995, s. 22-24.
62. Erdemir, İ., Hukuk Usulü Muhakemeleri Şerhi, İstanbul: Kişisel Basım, 1986, s. 551.
63. Deryal, Y., Türk Hukukunda Bilirkişilik, Ankara: Adalet Yayınevi, 2017, s. 244.
64. Deryal, Y., Türk Hukukunda Bilirkişilik, Ankara: Adalet Yayınevi, 2017, s. 245.
65. Kuru, B., Hukuk Muhakemeleri Usulü C.2, İstanbul: Yetkin Yayınevi, 1990, s. 1805.
66. Akcan, R., Usul Kurallarına Aykırılığa Dayanan Temyiz Nedenleri, Ankara: Nobel Yayınevi, 1999, s. 141.
67. Mavioğlu, O., Bilirkişiye Başvurma Zorunluluğu Ve Bilirkişi Raporları Karşısında Yargıcın Durumu. Journal of Istanbul University Law Faculty, 2011, 36(1-4): 371-387, s. 372.
68. 6754 sayılı Bilirkişilik Kanunu, T.C. Resmi Gazete, Sayı 29898, 2016
69. Atalı, M., Ermenek, İ., Erdoğan, E., Medeni Usul Hukuku, Ankara; Seçkin Yayınevi, 2018, s. 527.
70. Atalay, O., Medeni Usul Hukuku C.2, İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2017, s. 1926
71. Yenidünya, AC., İçer, Z., Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013, s. 50.
72. Akıncı, O., Medeni Usul Hukukunda Bilirkişilik Kurumu, Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul, 2019, s. 81.
73. Şahin, C., Göktürk, N., Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2017, s. 76.
74. Çayan, G., Medeni Usul Hukukunda Bilirkişilik Müessesesi, İstanbul: Legal Yayıncılık, 2013, s. 15
75. Yenisey, F., Nuhoglu, A., Ceza Muhakemesi Hukuku, 9. Bası, Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 214.
76. Deryal, Y., Türk Hukukunda Bilirkişilik, Ankara: Adalet Yayınevi, 2017, s. 221.
77. Deryal, Y., Türk Hukukunda Bilirkişilik, Ankara: Adalet Yayınevi, 2017, s. 221-244.

78. Kuru, B., Arslan, R., Ejder, Y., Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, Ankara: Yetkin Yayıncılık, 1997, s. 407.
79. Kuru, B., Hukuk Muhakemeleri Usulü C.2, İstanbul: Yetkin Yayınevi, 1990, s. 1844.
80. Özekes, M., Pekcanitez, H., Atalay, O., Medeni Usul Hukuku, Ankara; On İki Levha Yayınevi, 2013, s. 455.
81. Kuru, B., İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku, Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2017, s. 305-306.
82. Yılmaz, E., Usul Ekonomisi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt 57, Sayı 1, 243 - 274, 2008, Ankara,
83. Polat, O., Adli Tıpta Bilirkişilik, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013, s. 10.
84. Adli Tıp Kurumu, Adli Tıp Kurumu Tarihçesi, Erişim: <https://www.atk.gov.tr/tarihce.html> , Erişim Tarihi: 08.04.2021
85. Koç, S., Biçer, Ü., Adli Tıbbın Tarihsel Gelişimi, Türkiye'deki Yapılanması ve Sorunları, Klinik Gelişim Dergisi, Adli Tıp Özel Sayısı C.2, 2009, İstanbul, s. 2.
86. 2695 sayılı Adli Tıp Kurumu Kanunu, T.C. Resmi Gazete, Sayı 17670, 1982
87. Deryal, Y., Türk Hukukunda Bilirkişilik, Ankara: Adalet Yayınevi, 2017, s. 269.
88. Avrupa Komisyonu, Türkiye 2011 Yılı İlerleme Raporu, Brüksel, 2011, s. 18.
89. Avrupa Komisyonu, Türkiye 2014 Yılı İlerleme Raporu, Brüksel, 2014, s. 17.
90. Devlet Planlama Teşkilatı Avrupa Birliği ile Genel İlişkiler Müdürlüğü, Türkiye Düzenli İlerleme Raporu 2003, Ankara, s. 6, 17.
91. Avrupa Komisyonu, Türkiye 2015 Yılı İlerleme Raporu, Brüksel, 2015, s. 72.
92. Avrupa Komisyonu, Türkiye 2007 Yılı İlerleme Raporu, Brüksel, 2007, s. 66.
93. Avrupa Komisyonu, Türkiye 2013 Yılı İlerleme Raporu, Brüksel, 2013, s. 57.
94. Avrupa Toplulukları Komisyonu, Türkiye 2009 Yılı İlerleme Raporu, Brüksel, 2009, s. 16.
95. Gülmen, MK., İnce, CH., Forensic Medicine and Science in Turkey, Global Practice Forensic Sciences, 2015, s. 279.
96. Avrupa Komisyonu, Türkiye 2006 Yılı İlerleme Raporu, Brüksel, 2006, s. 12.
97. Avrupa Komisyonu, Türkiye 2010 Yılı İlerleme Raporu, Brüksel, 2010, s. 14,18,76.
98. Avrupa Komisyonu, Türkiye 2016 Yılı Raporu, Brüksel, 2016, s. 65
99. Deyal, Y., Türk Hukukunda Bilirkişilik, Ankara: Adalet Yayınevi, 2017, s. 275.
100. Avrupa Komisyonu, Türkiye 2018 Yılı Raporu, Brüksel, 2018, s. 27
101. Bakşi, ÖM., Yargılama Sürecinde Bilirkişi Kusurlarının İrdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana, 2018, s. 17.
102. Yargıtay Karar Arama, **Yargıtay 11. Ceza Dairesi 2015/7039 E. 2017/7196 K. ve 26.10.2017 tarihli** karar, Erişim: <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> , Erişim Tarihi: 21.04.2021
103. Yargıtay Karar Arama, **Yargıtay Ceza Genel Kurulu (2016/9-191,2016/288 K. sayılı) 31/05/2016 tarihli kararı,** Erişim: <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> , Erişim Tarihi: 21.04.2021
104. Karaburun, G., Karar Örnekleriyle Yargıtay'ın Bilirkişiliğe Bakışı ve Bilirkişiliğin Sorunları, Adli Tıp Bülteni, 2017; 22(3): 200-207, s. 202.
105. Koç, S., Biçer, Ü., Adli Tıbbın Tarihsel Gelişimi, Türkiye'deki Yapılanması ve Sorunları, Klinik Gelişim Dergisi, Adli Tıp Özel Sayısı C.2, 2009, İstanbul, s. 5.

106. Öztürel, A., Adli Tıp Müessesesi Kanunu Değiştirilmesi ve Yeni Kanun Tasarısının Eleştirilmesi, Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi, 1979, S.2, s.305-317
107. T.C. Resmi Gazete, Sayı 1489, 1930
108. Deryal, Y., Türk Hukukunda Bilirkişilik, Ankara: Adalet Yayınevi, 2017, s. 281-294.
109. Yenisey, F., Yeni Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Tıbbi Deliller ve Bilirkişi İncelemesi, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.3, S.2, 2006, s. 310.
110. Deryal, Y., Türk Hukukunda Bilirkişilik, Ankara: Adalet Yayınevi, 2017, s. 292.
111. Deryal, Y., Türk Hukukunda Bilirkişilik, Ankara: Adalet Yayınevi, 2017, s. 291.
112. Polat, O., Tıbbi Uygulama Hataları, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2005, s. 294.
113. Hakeri, H., Tıp Hukuku, İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2012. s.121.
114. Işıksaçan, VY., Tıbbi Müdahale Hatalarında Bilirkişinin Rolü, Yüksek Lisans Tezi, Özyeğin Üniversitesi, İstanbul, 2014, s. 25.
115. Yorulmaz, AC., Kır, Z., Ketenci, H., Tıbbi Malpraktis ve Adli Raporların Düzenlenmesi Sempozyumu Dizisi, Sayı 48, İstanbul, 2006, s. 60.
116. T.C. Resmi Gazete, Sayı 27737, 2010
117. Cumhurbaşkanlığı 1 No'lu Kararnamesi m.21, T.C. Resmi Gazete, Sayı 30474, 2018
118. Durmuş, A., Durmuş, MN., Sağlık Bakanlığı Teşkilat Yapısı, Usaysad Dergisi, C.5/2, 2019, s. 225.
119. Bakşi, ÖM., Yargılama Sürecinde Bilirkişi Kusurlarının İrdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana, 2018, s. 20.
120. 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, T.C. Resmi Gazete, Sayı 17506, 1981
121. Koç, S., Biçer, Ü., Adli Tıbbın Tarihsel Gelişimi, Türkiye'deki Yapılanması ve Sorunları, Klinik Gelişim Dergisi, Adli Tıp Özel Sayısı C.2, 2009, İstanbul, s. 4
122. Polat, O., Uysal, C., History of Forensic Medicine in Turkey, Legal Medicine, S.11, 2009, s. 107-110.
123. Şenel, ÖD., Türk Ceza Hukuku Reformu Bağlamında Bilirkişilik, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2015, s. 56.
124. Aşıcıoğlu, F., Adli Tıp ve Adli Bilimler Alanında Toplam Kalite Yönetimi Üzerine Denemeler, Adli Tıp Bülteni, S.5/1, 2000, İstanbul, s. 18-24.
125. Gülmen, MK., İnce, CH., Forensic Medicine and Science in Turkey, Global Practice Forensic Sciences, 2015, s. 285.
126. Şenel, ÖD., Türk Ceza Hukuku Reformu Bağlamında Bilirkişilik, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2015, s. 57.
127. Emniyet Genel Müdürlüğü Kriminal Daire Başkanlığı, Hizmet Birimleri, Erişim: <https://www.egm.gov.tr/kriminal>, Erişim Tarihi: 18.01.2022
128. Şenel, ÖD., Türk Ceza Hukuku Reformu Bağlamında Bilirkişilik, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2015, s. 58-59.
129. Doğan, MB., Adli Bilimlerde Adli Tıp ve Adli Tıp Dışı Alanların Türkiye'deki Yapılanması ile İlgili Sorunlar: İki Rapor ile Değerlendirme, Adli Tıp Bülteni, 2022, 27(1), 66-77, s. 67.
130. Gülmen, MK., Çekin, N., Hilal, A., Alper, B., Salaçin, S., Ülkemizde Adli Tıp Uygulamalarında Bilirkişilik Sisteminin Etik İlkeler Açısından Tartışılması, Adana, 1998.
131. The United States Department of Justice, Forensic Sciences, Erişim: <https://www.justice.gov/olp/forensic-science>, Erişim Tarihi, 15.02.2022

132. American Academy of Forensic Sciences, Careers in Forensic Sciences, Erişim: <https://www.aafs.org/careers-forensic-science/what-forensic-science> , Erişim Tarihi: 15.02.2022
133. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, Denetleme Rapor Özeti: Adli Tıp Kurumu Başkanlığı'nın 2007, 2008 ve 2009 Yıllarına Ait Faaliyet ve İşlemlerinin Denetimi ile Adli Tıp Kurumu Hizmetlerinin Etkin ve Verimli Şekilde Yürütülmesinin ve Geliştirilmesinin Sağlanması, Ankara, 2010, s.366 vd.
134. UBELAKER, Douglas H. (edtr.), The Global Practice of Forensic Science, 2015, s.281-282
135. Aşıröz, M., Adli Bilimlerin ve Adli Tıbbın Tarihi, İstanbul: Kişisel Basım, 2021, s. 207.
136. Strengthening Forensic Science in United States, What is Forensic Science, The National Academies Press, 2015, s. 39.
137. Adalet İstatistikleri 2020, T.C. Adalet Bakanlığı, 2021 Eylül, s. 26.
138. Tabak, O., Medeni Usul Hukukunda Bilirkişinin Sorumluluğu, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 2021, s. 42.
139. Üstündağ, S., Medeni Yargılama Hukuku C.1-2, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2000, s. 747.
140. Kaymakçı, S., Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2014, s. 135.
141. Güreli, N., Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik, İstanbul; İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1967, s. 60.
142. Öntan, Y., Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2011, s. 99.
143. Tanrıver, S., Bilirkişinin Hukuki Statüsü, Yükümlülükleri, Yetkileri ve Sorumluluğu, Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2002, s. 50.
144. Soyaslan, D., Ceza Hukukunda Bilirkişilik ve Bilirkişi Raporunun Bağlayıcılığı, Bilirkişilik Sempozyumu, Samsun Barosu,, Samsun, 2001, s. 270.
145. Tanrıver, S., Bilirkişinin Hukuki Statüsü, Yükümlülükleri, Yetkileri ve Sorumluluğu, Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2002, s. 58
146. Papakçı, A., Hukuki Bilirkişilik, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi C.22, S.1, 2017, İstanbul, s. 438.
147. Tanrıver, S., Bilirkişinin Hukuki Statüsü, Yükümlülükleri, Yetkileri ve Sorumluluğu, Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2002, s. 59.
148. Centel, Nur., Zafer, H., Ceza Muhakemesi Hukuku, 20. Baskı, İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2021, s. 261.
149. Yokuş Sevik, H., Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik, İÜHFM, C: LXIV, Sayı:1, 2006, İstanbul, s. 80.
150. Yıldız, A.K., Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik, EÜHFD, C:X, Sayı: 3-4, 2006, Eskişehir, s. 325.
151. Güreli, N., Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik, İstanbul; İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1967, s. 67.
152. Öntan, Y., Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2011, s. 121.
153. Umar, B., Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2014, s. 800.
154. Berkin, NM., Medeni Usul Hukuku Esasları, Ankara: Hamle Matbaası, 1969, s. 202.
155. Kumkale, R., Bilirkişilik ve Uygulaması, Ankara: Legal Kitabevi, 2018, s. 197.
156. Yıldız, A.K., Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik, EÜHFD, C:X, Sayı: 3-4, 2006, Eskişehir, s. 322.

157. Çayan, G., Medeni Usul Hukukunda Bilirkişilik Müessesesi, İstanbul: Legal Yayıncılık, 2013, s. 127.
158. Erdoğan, E., Toraman, B., Bilirkişilik Temel Eğitimi Kaynak Kitabı, Ankara: T.C. Adalet Bakanlığı, 2017, s. 68.
159. Akıncı, O., Medeni Usul Hukukunda Bilirkişilik Kurumu, Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul, 2019, s. 43.
160. Toraman, B., Medeni Usul Hukukunda Bilirkişi İncelemesi, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2017, s. 540.
161. Önen, E., Medeni Yargılama Hukuku, Ankara, 1979, s. 227.
162. Tanrıver, S., Medeni Usul Hukuku Cilt I, Ankara: Yetkin Yayınları, 2018, s. 983.
163. Yılmaz, E., Uygulamada Bilirkişilik ve Bilirkişi raporları, Makaleler, C. 1, Ankara: Yetkin Yayınları, 2014, s. 822.
164. Kılıçoğlu, M., 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu EL Şerhi, İstanbul: Legal Kitabevi, 2012, s. 1156.
165. Görgün, LŞ., Medeni Usul Hukuku, Ankara: Adalet Yayınevi, 2014, s. 375.
166. Deryal, Y., Türk Hukukunda Bilirkişilik, Ankara: Adalet Yayınevi, 2017, s. 347.
167. Tabak, O., Medeni Usul Hukukunda Bilirkişinin Sorumluluğu, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 2021, s. 41.
168. Güldiken, FÖ. Medeni Usul Hukukunda Tıbbi Bilirkişilik, Yüksek Lisans Tezi Ankara Üniversitesi, 2005, s. 243.
169. Bakşi, ÖM., Yargılama Sürecinde Bilirkişi Kusurlarının İrdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana, 2018, s. 45.
170. Tabak, O., Medeni Usul Hukukunda Bilirkişinin Sorumluluğu, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 2021, s. 49.
171. Deryal, Y., Türk Hukukunda Bilirkişilik, Ankara: Adalet Yayınevi, 2017, s. 523.
172. Çayan, G., Medeni Usul Hukukunda Bilirkişilik Müessesesi, İstanbul: Legal Yayıncılık, 2013, s. 129.
173. Kuru, B., Hukuk Muhakemeleri Usulü C. 3, 6. Bası, İstanbul: Yetkin Yayıncılık, 2001, s. 2797.
174. Tanrıver, S., Bilirkişinin Sorumluluğu, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 56, 2005, Ankara, s. 142-143.
175. İmre, Z., Doktrinde ve Türk Hukukunda Kusursuz Mesuliyet Halleri, İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1949, s. 5.
176. Tanrıver, S., Hukukumuzda Bilirkişilik, Ankara: Yetkin Yayınları, 2017, s. 153.
177. 2709 sayılı T.C. Anayasası, T.C. Resmi Gazete, Sayı 17863, 1982
178. Pekcanitez, H., Atalay, O., Özekes, M., Medeni Usul Hukuku, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2001, s. 432.
179. Eren, F., Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara: Yetkin yayıncılık, 2012, s. 516.
180. Deryal, Y., Türk Hukukunda Bilirkişilik, Ankara: Adalet Yayınevi, 2017, s. 507.
181. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, T.C. Resmi Gazete, Sayı 25611, 2004
182. Hakeri, H., Ünver, Y., Adliyeye Karşı Suçlar, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2010, s. 209-210.
183. Yokuş, H., Görevi Kötüye Kullanma Suçu, DÜHFD, Cilt: 23, Sayı: 39, Yıl: 2018, Diyarbakır, s. 262-264
184. Bakşi, ÖM., Yargılama Sürecinde Bilirkişi Kusurlarının İrdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana, 2018, s. 50.

185. Çakır, M., Türk Ceza Hukukunda Rüşvet Suçu, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2013, s. 38-40.
186. Saldırım, M., Bilirkişinin Hukuki, Cezai ve Disiplin Sorumluluğu, Ankara: Kişisel Basım, 2012, s. 28.
187. Tanrıver, S., Bilirkişinin Sorumluluğu, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 56, 2005, Ankara, s. 151.
188. Türk Dil Kurumu, Yetkinlik Kavramı, Erişim: <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi, 06.04.2022
189. Özkan, H., Hukuk Davalarında Keşif Bilirkişilik ve Tatbikatı, Ankara: Seçkin Yayınevi, 1996, s. 56.
190. Cambridge Dictionary, Expert, Erişim: <https://dictionary.cambridge.org/tr/t>, Erişim Tarihi: 06.04.2022
191. Türk Dil Kurumu, Yeterlilik Kavramı, Erişim: <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi, 06.04.2022
192. Turan, N., Çalışma Yaşamında Yetenek, Beceri, Yetkinlik, Yeterlilik, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2015, s. 11.
193. Tanrıver, S., Hukukumuzda Bilirkişilik, Ankara: Yetkin Hukuk Yayınları, 2017, s. 47.
194. Öntan, Y., Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2011, s. 37.
195. Kaymakçı, S., Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2014, s. 121.
196. Dülger, İ., Ceza Muhakemesi Kanunundaki Bilirkişi İncelemesine İlişkin Düzenlemelerin Değerlendirilmesi, GÜHFD, C. 11, S. 2007/1-2, Ankara, s. 657.
197. Deryal, Y., Türk Hukukunda Bilirkişinin Nitelikleri ve Avukatın Bilirkişilik Yapması, ABD, 2001, S.3, s. 17.
198. Bilirkişilik Daire Başkanlığı, Bilirkişilik Liste Cetveli, Erişim: <https://bilirkisilik.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/28012022121144EK-1.pdf>, Erişim Tarihi: 01.05.2022
199. Bilirkişilik Daire Başkanlığı, Bilirkişilik Liste Cetveli Ek Tablo, Erişim: <https://bilirkisilik.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/30012022190547EK-2.pdf>, Erişim Tarihi, 01.05.2022
200. Özbek, VÖ., Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik, Haluk Konuralp Anısına Armağan C. 2, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2009, s. 1152.
201. Adli Tıp Kurumu Kanunu Uygulama Yönetmeliği, T.C. Resmi Gazete Sayı 25539, 2004
202. Emniyet Genel Müdürlüğü Bölge Kriminal Polis Laboratuvarı Müdürlükleri Kuruluş ve Çalışma Yönetmeliği
203. Jandarma Genel Komutanlığı Kriminal Daire Başkanlığı ve Bölge Kriminal Laboratuvar Şube Müdürlükleri Görev ve Yetki Yönetmeliği, T.C. Resmi Gazete Sayı 26246, 2006
204. Avrupa Komisyonu, Türkiye 2020 Yılı Raporu, Brüksel, 2020, s. 29.
205. Oğuz, A., Karşılaştırmalı Hukuk, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2003, s. 57.
206. Güralp, AG., Anglo-Amerikan Ve Kıta Avrupası Medenî Yargılama Sistemlerindeki Yeni Gelişmeler Ve Türk Hukuku İle Karşılaştırılması, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2010, s. 6.
207. Parker, JS., Comparative Civil Procedure and Transnational Harmonization: A Law and Economics Perspective, George Mason University Law and Economics Research Paper Series 09-03, s. 5-6.
208. Instituto Nacional de Medicina Legal e Ciências Forenses, Erişim: <https://www.inmlcf.mj.pt/>, Erişim Tarihi: 19.03.2022

209. Burkhard, M., Pekka, S., (Eds.), Forensic Medicine in Europe, Lübeck (Schmidt-Römhild) (2008), p. 321.
210. Vieira, DN., Forensic Medicine and Forensic Sciences in Portugal. Adli Tıp Bülteni 2009;14(1), p. 40-47
211. Vieira, DN., Legal Medicine and Forensic System in Portugal. In: Beran R. (eds) Legal and Forensic Medicine., 2013, p. 571-588.
212. Vieira, DN., O atual sistema médico-legal e forense português, Profiling, Vitimologia & Ciências Forenses, Perspetivas Atuais, 2012, p. 1-15.
213. Jongbloed, AW., The Netherlands, (ed. van Rhee, C.H.) European Traditions in Civil Procedure, Intersentia Antwerpen-Oxford, 2005, s. 69-96.
214. Güralp, AG., Anglo-Amerikan Ve Kıta Avrupası Medenî Yargılama Sistemlerindeki Yeni Gelişmeler Ve Türk Hukuku İle Karşılaştırılması, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2010, s. 80.
215. UBELAKER, DH., (edt.) The Global Practice of Forensic Science, 2015, s. 217.
216. Netherlands Forensic Institute, About, Erişim: <https://www.forensicinstitute.nl/>, Erişim Tarihi: 02.02.2022
217. KEIJSER, N., Civil Legal Expert Examination in Netherlands: Situation and Development, 2012, s. 2.
218. KEIJSER, N., Civil Legal Expert Examination in Netherlands: Situation and Development, 2012, s. 4.
219. Ruifrok, A., Bijhold, ZGJ., Netherlands Forensic Institute Laan van Ypenburg 6 2497 GB Den Haag, Netherlands, s. 655.
220. Netherlands Forensic Institute, Organisation, Erişim: <https://www.forensicinstitute.nl/about-nfi/organisation/structure>, Erişim Tarihi: 05.02.2022
221. UBELAKER, DH., (edt.) The Global Practice of Forensic Science, 2015, s. 219.
222. UBELAKER, DH., (edt.) The Global Practice of Forensic Science, 2015, s. 223.
223. ILAC, ILAC Guideline, ILAC, Silverwater, Australia, 2002
224. The Netherlands Register of Court Experts (NRGD), About, Erişim: <https://english.nrgd.nl/> Erişim Tarihi: 20.02.2022
225. Gerdineke de Groot, Het deskundigenadvies in de civiele procedure, Deventer: Kluwer, 2008.
226. Code of Civil Procedure (Dutch), artc.194-202.
227. UBELAKER, DH., (edt.) The Global Practice of Forensic Science, 2015, p. 222.
228. UBELAKER, DH., (edt.) The Global Practice of Forensic Science, 2015, p. 227.
229. Memorandum of Understanding Between Interpol and The Netherlands Forensic Institute, 2014, p. 1-6.
230. Polat, O., Güven AT., İngiliz, Amerikan ve Türk Hukukunda Bilirkişilik Uygulamalarının Karşılaştırılması, Ankara, TBB Dergisi S.119, 2015, s.97-114, s. 103.
231. Faigman, DL., Saks, MJ., Sanders, J., Cheng, EK., Modern Scientific Evidence, Standards, Statistics and Research Methods, 2008, p. 131.
232. Budak, AC., Anglo Amerikan Medeni Yargılama Hukukunda Bilirkişilik (Uzman Tanıklar), İstanbul Barosu Dergisi S.10-12, 1991, s. 828.
233. Johnston, JC., Sartwelle, TP., The expert witness in medical malpractice litigation: through the looking glass. Journal of child neurology, 2013, 28(4), p. 484-501.
234. United States of America, Federal Rules of Evidence art. 701

235. Murphy, P., A Practical Approach To Evidence, Third Edition, London, 1988, p. 288-289.
236. Yalabık, T., Anglo-Amerikan ve Fransız Hukuklarında Bilirkişilik Kurumuna Genel Bakış, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Özel Sayı, 2014, s. 2115-2162, İzmir, s. 2123-2124.
237. Yükseloğlu, H., Kara, U., Hukukçular ve Genetikçiler için Temel Adli Genetik, 2015, İstanbul, s. 1.
238. Brown, A., Expert Testimony and the Daubert and Frye Standards, 2014, s. 2.
239. Daubert - Merrell Dow Pharmaceuticals, Inc., 509 ABD 579 (1993) law case documentary, Erişim:<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/509/579/>, Erişim Tarihi: 06.06.2022.
240. Demirkapı, E., Anglo-Amerikan Hukukunda Bilirkişilik Kurumunda Yeni Eğilimler, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 5(2), 2003, s. 39-75., s. 66-67.
241. FIELD, S., KENNETH, History of the American Academy of Forensic Sciences 1948-1998, 1998, Philadelphia, s. 68.
242. Toraman, B., Anglo-Amerikan Hukukunda Mahkeme Tarafından Tayin Edilen Bilirkişiler, AÜSBD, 2013, s.115-129, s. 126.
243. American Academy of Forensic Sciences, Forensic Sciences, <https://www.aafs.org/careers-forensic-science>, Erişim Tarihi: 06.06.2022
244. Deryal, Y., Türk Hukukunda Bilirkişilik, Ankara: Adalet Yayınevi, 2017, s. 27.
245. Balcı, Y., (edt.) Adli Tıp Hizmet Modeli ve İnsan Gücü Planlaması, Adli Tıp Uzmanlar Derneği, 2007, Adana, s. 21.
246. European Network of Forensic Science Institutes, Guideline, Strengthening the Evaluation of Forensic Results Across Europe (STEOFRAE), 2015.
247. Karaburun, G., Karar Örnekleriyle Yargıtay'ın Bilirkişiliğe Bakışı ve Bilirkişiliğin Sorunları, Adli Tıp Bülteni, 2017; 22(3): 200-207, s. 205.
248. Doğan, MB., Adli Bilimlerde Adli Tıp ve Adli Tıp Dışı Alanların Türkiye'deki Yapılanması ile İlgili Sorunlar: İki Rapor ile Değerlendirme, Adli Tıp Bülteni, 2022, 27(1), 66-77, s. 73-75.
249. Yargı Kararları Erişim Adresi: <https://www.lexpera.com.tr/>
250. Yargı Kararları Erişim Adresi: <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>
251. Yargı Kararları Erişim Adresi: <https://www.kazanci.com.tr/>

ÖZGEÇMİŞ

